

PROFITABLE BIBLE STUDY

TILÁWAT I DIL-PASAND

YANE

FAIDA KE SATH BAIBAL KA MUTALA KARNÁ

MIN TASNÍF

W. F. JOHNSON, D.D.

PUBLISHED BY THE NORTH INDIA CHRISTIAN
TRACT AND BOOK SOCIETY,
ALLAHABAD

1st Edn. 1,000 copies.] 1913 [Price Stiff Cover As. 8 net.

LIBRARY
Gujranwala Theological Seminary

ABWAB KI FIHRIST.

Bāb.	Safha.
I. Baibal kī Tilāwat har Masīhi kā farz honā,	1
II. Purāne Ahd-Nāme kā Ilhāmī honā,	4
III. Nayā Ahd-Nāme kā Ilhāmī honā ..	6
IV. Apnī nisbat Baibal kī Shahādat ..	14
V. Baibal kī aḡib Muhāfizat ...	24
VI. Baibal ke paṛhne se aḡib Hāsīlāt ..	27
VII. Us*ke Hisson kī Muwāfiqat ..	29
VIII. Us ke Musannif Sachchāī ke Pairau the	31
IX. Us ke Musannif Ulfatī Ashḡhās the..	36
X. Us ke Musannif Rāstbāz the ...	39
XI. Un kī Garaz Ḳhudā kā Jalāl zāhir karnā thā	41
XII. Baibal apne maqsad se Ilāhī sābit hoti	45
XIII. Mannādon ke wāste Pūlus kā Nāmūna	48
XIV. Baibal ke paṛne ke Fawāid ..	51
XV. Baibal ke Paṛhne kā ūmda Tarīqa : Sun. Samajh. Sīkh. Soch. Sīnch. Sādh. Sīkhā.	53
XVI. Baibal Paṛhne ke chand Qawānin ..	65
XVII. Tamām Baibal ko Sāl men paṛhnā ..	65
XVIII. Baibal ke Abwāb kā Yād karnā ..	67

XIX.	Us ke Mazámín ko Gaur ke sáth parhná	...	69
XX.	Baibal kí kitábon ká khulása banána. Lúqá kí Injíl ká. Afsion ke khatt ká. Abbár kí kitáb ká. Gintí kí kitáb ká. Rúmion ke khatt ká. Filippion ke khatt ká	..	76
XXI.	Kalám ke Sharh ko Daryáft karná. Zabúr 119 kí Sharh i muḡhtasar. Amsál 28 : 23 ká. Zabúr 23 ká	..	90
XXII.	Kalám ká kalám ke sáth Muqábala karná. Baibal kí bihtar tafsír Bai- bal hai	..	96
XXIII.	Kháss alfáz par gaur karná	..	103
	Sát mubárákbádián. Aṭh ánewále. Das Fawáid. Chha qímatí chízen. Dil ke sát zikr. Páneh zarúriyát. Yisú aur Ásmán. Díní tabdílíán. Das ahkám men muhabbat. Kuchh. Hargiz nahín. Sát khush-hálíán. Sát wáde. Páneh tasallíán. Páneh mannaten. Barakat pánewále. Naját ke tín Qadam. Páneh hájaten. Aṭh bakhishen. Masíh ká chihrá.		
XXIV.	Kháss Talímon kí gawáhíán	...	110
XXV.	Baibal ke Abwáb ko Nám dená. Yúhanná ke, Aamál ke, Paidáish ke,		115

XXVI.	Kitābon kī kunjīān dhūndhnā. Waiz			
	kī, Paidāish kī, Istisnā kī,	...		122
XXVII.	Hāshiye men Not ka likhnā, Moody			
	sāhib ke chand Not.	..		125
	Tatimma I, Masīh kā Mukāshafa,			
	Chāron Anājīl men,	..	...	133
	Matī kī Injil men,	..	..	134
	Marqus „ „	..	..	135
	Lūqā „ „	..	..	136
	Yúhannā „ „	..	..	137
	Kalīsiyā kā Tāraqqī pānā, aur Gawāhī denā	..		138
	Khutūt men Mukāshafa	..	..	139
	Tatimma II, Masīh ke Muajize	..	..	139
	Tatimma III, Tauret kā Tamhīdī Bayān	...		144
	Tatimma IV, Pulus ke Khutūt kā Tamhīdī Bayān			151

PROFITABLE BIBLE STUDY.

TILÁWAT I DIL-PASAND,

YANE

FAIDA KE SATH BAIBAL KA MUTALA KARNA.

BĀB I.

BAIBAL KO GAUR KE SATH PARHNA HAR EK
MASHI KA FARZ HAI.

Baibal ko barī tazīm ke sāth parhnā aur sunnā chāhiye, aur barī sargarmī se us kī nasīhaton aur wadon aur *taqwiyaton* ko hāsīl karnā chāhiye, kyūnki in nawishton ke zariye se Khudā ham se boltā hai. Agarchi us kī kitāben insān ke hāthon se qalam-band hūn, magar haqīqī musannif Rūh ul Quds thā : aur is liye hamāre bare farāiz yih hain, ki use muhabbat se qabūl karen : dil lagāke use parhen : maqdūr bhar us ke mazāmīn ko daryāft karen : us kī talīmāt ko dil men jagah den : aur us ke ahkām ko shauq se bajā lāwen, agar yih Khudā kī kitāb hai, to beshakk yih bāten munāsib hain. Is ko āsmānī kitāb sābit karne ke wāste bahut aqsām kī dalīlen pesh kī gāi hain, jin men se do char zail ke safhāt men darj kī jāti hain.

Khudā ne na sirf insān ko ek ilhāmī kitāb bakhsī hai, balki aisī kitāb jis ke aksar mazāmīn

samajhne men ásán hain. Hān albat̃a, Nawish-ton men bhed kī bāten to pāyī jāti hain, lekin Khudā kā shukr ho, ki wuh talīmāt jo ziyādatar najāt se ilāqa rakhtīn, aisī sáf hain, ki be-ilm bhī un se fāida uṭhā sakte hain. Khudā ne āp use sāda kalām batāyā hai, “ Wuh hukm, jo āj ke dīn main tujhe kartā hūn, wuh tujh se poshīda nahīn, aur na wuh dūr hai. Yih āsmān par nahīn, ki tū kahe, Hamāre liye kaun āsmān par charḥ jāegā, aur use ham pās lāegā, tāki ham use sunen, aur us par āmal karen? aur na yih samundar ke pār hai, ki tū kahe, Kaun hamāre liye samundar ke pār jāegā, aur use ham pās le āegā, tāki ham use sunen, aur us par āmal karen? Balki yih bāt tujh se bahut nazdīk hai, ki tere munḥ hī men hai, aur tere dīl men hai, tāki tū us par āmal kare,” Ist. 30 : 11-14 ; Rūm. 16 : 26. Hān gunāh hamārī aqlon par tarīkī kā parda dāl saktā hai, II Qur. 4 : 2-4, magar kalām āp nūrānī chīz hai. “ Khudāwand kī shahādāt sachchī hai, ki sāda dilon ko talīm denewālī hai. Khudāwand kā hukm sáf hai, ki ānkhon ko roshan kartā hai,” Zab. 19 : 7, 8. “ Tere kalām kā mukāshafa roshnī bakhshatā hai ; wuh sāre sāda logon ko fahmīd ināyat kartā hai,” Zab. 119 : 130 ; Ams. 6 : 23 ; 1 : 4.

Pas maqdūr bhar in Nawishton ko parhnā har ek Masīhī kā farz hai. Balki Khudā ne apnī marzī yūn zāhir kī hai. Jo aisā karte Khudā se tarīf pāte, Aam. 17 : 11 ; Ist. 6 : 6-9 ; aur jo Baibal kī hiqārat karte, us se izzat na pāenge, Yas. 8 : 20. Koī yih na samjhe, ki koī bihtar najāt kī khabar dī jāegī. Nahīn. “ Jab wuh Mūsā aur nabīon hī kī nahīn

sunte, to agar murdon men se koí jī uṭhe, to us kí bhí na mánenge,” Lúqá 16 : 31. Aur is bát ko pukhta karne ke liye sáf hukm diyá gayá hai, “Tum Khudáwand kí kitáb men dhúndho aur parho : un men se ek bhí kam na hogá ; aur koí bejúst na hogá ; kyúunki mere munh ne yih hukm kiyá hai aur us kí Rűh hai, jis ne unhen jama kiyá hai,” Yas. 34 : 16. Bahut log is kitáb kí báton par dil na lagáke bhatak gaye hain. “Tum gumráh ho, is liye ki na kitáb i muqaddas ko jánte ho, na Khudá kí qudrat ko,” Matí 22 : 29.

Magar ham is bát se gáfil na rahen, ki is kitáb ke mutála karne men Rűh ul Quds kí madad aur hidáyat darkár hai : pas ham na sirf use parhá karen, balki is imdád ke liye duá karke parhen. Khudá ká shukr howe, ki yih madad mángne se mil saktí hai. Masíh ne ham se kahá hai, ki “‘ab ki tum bure hokar apne bachchon ko achchhí chízen dení jánte ho, to ásmání Báp apne mángnewálon ko Rűh ul Quds kyún na degá?” Lúqá 11 : 13. Jab tak Rűh hamárá ánkhon ko na khol dewe, thokar kháne ká dar hai. “Nafsání ádmí Khudá ké Rűh kí báten qabúl nahín kartá, kyúunki wuh us ke nazdík bewaqúfí kí báten hain ; aur na wuh unhen samajh saktá hai, kyúunki wuh rűhání taur par parkhí játi hain.” I Qur. 2 : 14 ; II Qur. 3 : 5, 14 ; 4 : 4 ; Afs. 5 : 8 ; Ams. 30 : 2, 3.

Jab ham mánte hain, ki Baibal ká parhná itná mufíd hai, aur ki us kí talímát ke hásil karne men hamárá aisá Qádir madadgár hai, to záhír hai, ki wuh jo is bát men sargarm hai, mubárák hogá. “Tere Kalám ká dakhil roshní bakhshtá hai.” Aise

dost ko náchíz jánná barí nádání kí bát hai. "Main ne apní shariyat ke bare bare mazmún us ke liye likhe ; par we begána gíne játe hain." Husia 8 : 12. "Is wáste ki tú ne dánish se nafrat kí hai, main bhí tujh se nafrat karúngá, ki tú mere áge káhin na hogá : aur is liye ki tú apne Khudáwand ke shara ko bhúlá hai, main bhí terí aulád ko bhúl jáúngá," Husia 4 : 6.

BAB II.

PURANE AHDNAME KI KITABEN ILHAM SE TASNIF HUTA.

(a) Músá gawahí detá hai, ki Khudá ne bar bar hukm diyá, ki in báton ká bayán likhá jáe, aur ákhíri dinon ke fáida ke liye rakhá jáe. Khudáwand ne Músá se kahá, ki "Tú yih báton likh ; kyúнки in báton ke muwáfiq main tujh se, aur Isráel se ahd bándhtá hún," Khur. 34 : 27. "So tum yih gít apne liye likho, aur use baní Isráel ko síkháo, aur use apne munh men rakho, táki yih gít baní Isráel par merá gawáh rahe," Ist. 31 : 19. Par sháyad koí iatiráz kare, ki yahán kisi kitab ká nahín, magar sírf chand chhotí si báton ke likhne ká zikr hai ; to hamári samajh men yih bát thík nahín hai, kyúнки yih bhí likhá hai, ki "Aisá húa, ki jab Músá is shariyat kí báton ko kitab men likh chuká, aur we tamám hún, tab farmáyá, ki Is shariyat kí kitab ko leke Khudáwand apne Khudá ke ahd ke sandúq kí ek bagal men rakho, táki wuh tumháre barkhiláf gawáh rahe." Ist. 31 : 24-

20. Is se zāhir hai ki yih kisī purze kā nahīn, balki ek kitāb kā zikr hai, chunānchi bahut din bad jab Músā mar gaya, is kitāb kā phir zikr milta hai. Jab Yashū sardār muqarrar hūā, tab use tākīd se yih hukm diyā gayā thā, ki “Tú us sab shariāt ke muwāfiq, jis kā mere bande Músā ne tujh ko hukm kiyā, dhyān karke amal kar. Us se dahine yā bāen hāth ko mat phir, tāki tú har jagah, jahān jahān tú jātā hai, kāmyāb ho. Is kitāb kā zikr tere munh se chhūt na jāwe, balki tú rāt din us men gaur kiyā kar, tāki tú us sab par jo us men likhā hai, dhyān rakhke amal kare, tab tú apnī rāh men iqbālmānd hogā, aur tabhī tú kāmyāb ho jāegā,” Yashū 1 : 8. Chunānchi jab banī Isráel Aibāl pahār ke pás pahunch gae the, tab Yashū ne wahān Isráel ke Khudā ke liye ek mazbah banāyā, aur us par qurbānīān charhāin, aur salāmatī ke zabīhe guzrāne, “jaisā Khudāwand ke bande Músā ne banī Isráel ko hukm diyā thā (chunānchi Músā kī shariāt kī kitāb men likhā hūā hai.)” Yashū 8 : 30, 31.

(b) Balki ambiyā kī kitābon men ham bār bār yih dastūr dekhte hain, ki musannif kisī paigām ke dete hī us kā shurū yūn kartā hai, ki “Khudāwand ke munh ne kahā,” Yar. 9 : 12; Mīkah 4 : 4; “Khudāwand yūn kahtā hai,” Yar. 13 : 13. “Aur yih we bāten hain, jo Khudāwand ne Isráel aur Yahūdāh kī bābat kahīn,” Yar. 30 : 4. “Phir Khudāwand ne mujhe kahā, ki ek barī takhtī le, aur ādmī ke qalam se us par likh,” Yas. 8 : 1. “Khudāwand farmātā hai,” Yas. 33 : 10; Amūs 3 : 1. “Tab Khudāwand kā kalām Iliyāh Tisbī par nāzil hūā, aur us ne kahā,” I Sal. 21 : 28.

BAB III.

NAYE AHDNAME KI KITABEN ILHAM SE
TASNIF KI GARN.

(a) Baibal se jāná jāta hai, ki Khudāwand Yisū Masīh kī āmad Khudā ke fazl se muqarrar thī. Jab Masīh mujassam hoke jāhān men āyā, to Khudā kā bhejā huā āyā. Chunānchi wuh āp hī farmātā hai, ki “Main Khudā men se niklā, aur āyā hūn : kyūnki main āp se nahīn āyā, balki usī ne mujhe bhejā,” Yūh. 8 : 42. Wuh Khudā kī taraf se ustād hokar āyā. “Ai bāp, jo kalām tū ne mujhe pahunchāyā, wuh main ne un ko pahunchā diyā,” Yūh. 17 : 8. “Merī talīm merī nahīn : balki mere Bhejnewāle kī hai,” Yūh. 7 : 16. Phir jab Yisū āyā, to shurū se yih sikhātā rahā, ki main ādmīon kī najāt ke liye apnī jān detā hūn. “Khudā ne Beṭe ko dunyā men is liye nahīn bhejā, ki dunyā par sazā kā hukm kare, balki is liye ki dunyā us ke wasīle se najāt pāe,” Yūh. 3 : 14-18. Lekin kisī barī bāt kā dawā karnā āsān hai ; magar bare kāmōn se us bāt ko qāim karnā, mushkil hai. Magar Masīh na sirf kahtā, balki kartā bhī thā. Us ne beshumār karāmāt dikhākar sābit kiyā, ki main Khudā kī taraf se āyā hūn. Andhon ko ānkhen denā, bahron ke kān khol denā : lūle langron ko hāth pānw denā ; lāchāron ko quwat denā : hazāron bhūke ādmīon ko rotī denā, balki murdon ko zindagī denā : yih sab sābit kartē hain, ki wuh Khudā kī taraf se āyā, Matī 11 : 4-6 ; Yūh. 5 : 36 ; Matī 9 : 18-25 ; Lūqā 7 : 12-15 ; Yūh. 11 : 44. Phir Masīh insān ke dil ko aisā jāntā thā, jaisā insān nahīn jān saktā hai,

Matí 12 : 25 ; Lúqá 6 : 8 ; Yúh. 2 : 24. Wuh ánewálí báton ko bhí jántá thá, Matí 20 : 17-19 ; Lúqá 19 : 42. Wuh log, jo ziyáda us kí pahchán rakhte the, aur wuh jo us ká iqrár karná nahín cháhthe the, mán lete the, ki is men koí ajíb hikmat o qudrat hai, Marq. 6 : 1-3 ; Lúqá 4 : 22 ; Yúh. 7 : 15. Phir Yisú kí zindagí mard i Khudá ke láiq zindagí thí. Jab khidmat kartá thá, to bagair lálach aur khud-garazí ke kartá thá. Jab khilwat men rahtá thá, to bahut rahmat o ibádat o rástbází ke sáth din kattá thá, 1 Pat. 2 : 22, 23 ; Matí 27 : 3, 4 ; Aam. 10 : 33 ; Yúh. 4 : 34 ; 6 : 15 ; 7 : 18. Phir Masíh kí maut Khudá ke Beté ke láiq thí. Us ne apne shágirdon ko káí bár peshkhabarí dí, ki qaum ke buzurg mujhe qatl karenge, aur unhon ne aisá hí kiya. Wuh kháss ilzám, jis se use mujrim thah-ráne cháhthe the, yih thá, ki " Wuh Khudá ko kháss apná Báp kahkar apne ap ko Khudá ke barábar baná-tá thá," Yúh. 5 : 18. Lekin Masíh is barábarí ká inkár nahín kartá, balki kahtá thá, ki Báp mujh men, aur main Báp men hún, Yúh. 17 : 21, 22. Aur jab wuh dafnáya gayá, tab qabr men nahín rahá, balki tísre din jí uthá. Yih báton us kí ulúhiyat ke nishán thín, Lúqá 22 : 70 ; Yúh. 20 : 17 ; Matí 17 : 5. Magar jab sábit húa, aur hamen yaqín hai, ki Yisú Masíh Khudá ká Betá hai, tab záhir hai, ki us kí nasíhaton ko Iláhí talím jánkar qabúl karná partá hai.

(b) Phir Baibal se jáná játá hai, ki Rasúl log Khudá ke muqarrar kiye hue aur bheje hue the. Injíl kí kitábon ke nau musannif the, jin men tén, yani Yúhanná, Patras aur Matí, un pahle Rasúlon

men se the, jin ko Yisú ne qudrat dí, ki karámát dikháen, aur qaumon ke áge us kí gawáhí den : Púlus ko bad men Masíh ne khud un men shámil kiyá : Lúqá aur Yuhanná aur Marqus Rasúlon ke musáhib the : Yaqúb aur Yahúdáh agar ap Rasúl na the, taubhí un ke rafiqon men se the. To aison kí nasíhaten Khudá kí taraf se thín : pas dil se unhen hifz karná cháhiye. Yád rahe ki Yisú ne bár bár farmáyá, ki in ko Iláhí talím dí jáegí : ki Iláhí báten ziyáda safáí se unhen dikhái jáengí, aur ki Rúh ul Quds ákar Masíh kí sikhái húi báten unhen yád diláegá, aur aisi madad páke un ke kalám kí barí pukhtagí hogí, Matí 10 : 19, 20 ; Lúqá 12 : 11, 12 ; 21 : 14, 15 ; Marq. 13 : 11 ; Aam. 1 : 4 ; 1 Pat. 1 : 12. Phir Rasúl na sirf dawá karte the, ki ham Khudá kí báten sikháte hain, balki bare bare muajizon ke zahir karne se apní sachcháí par zor dete ; balki Masíh ke nám men ásmání niamatan auron ko bhí diyá karte the, Aam. 3 : 16 ; 5 : 12-16 ; 8 : 6-13 ; Ibr. 2 : 4 Wuh na sirf qudrat ke kám kar dikháthe the, balki apní nasíhaton ke mutábíq nek chál dikháthe the, aur Khudá kí barakat un ke sáth rahtí thí, Aam. 2 : 41 ; 4 : 16 ; 5 : 29 ; 12 : 24 Pas sábit húa, ki aise Khudá ke khádimon kí nasíhaton ko mánná hamará farz hai, Yúh. 14 : 12 ; 20 : 21 ; I Yúh. 4 : 6.

(c) Agar koí samjhe ki Púlus ká hál dúsrá thá, kyúunki wuh un Rasúlon men se na thá, jo pahle Yisú ne chune the : to jawáb yih hai, ki Kalísiyá us kí risálat ko mántí áí hai. Wuh ap dawá kartá thá, ki Masíh muajizána taur se mujhe Damishq kí ráh men milá, 1 Qur. 15 : 8 ; Aam. 26 : 12-18 ; 9 : 13-17.

Us ne mujhe shágird kiya, aur bhejá ki gair-qaum-on ká Rasúl banún : pas merá kalám Masíh ká kalám hai, aur is wáste main ikhtiyár ke sáth kalám kartá hún, II Qur. 11 : 5 ; Gal. 1 : 11, 12 ; I Qur. 2 : 12 ; 7 : 40 ; Róm 15 : 17.

(d) Masíh ne ap apne Rasúlon aur shágirdon ko Injíl kí bashárat dene ko bhejá : lekin jin talímát kí manádí wuh karte the, Yahúdáh 3 ; I Yúh. 2 : 7, so un kí tasnífon men páyí játí hain, jaisá us waqt unhen sunná farz thá, ab un kí likhí húi kitábon ko parhná farz hai; kyúunki yih Khudá ke hukm aur Rúh ul Quds ke ilhám se qalamband kí gai hain, I Tas. 4 : 15 ; I Tim. 4 : 1 ; Muk 1 : 19 ; Yúh. 20 : 31 ; I Yúh. 5 : 13 ; I Qur. 14 : 37. Pahle bahut sí talímát munh zabání sunái gáin; aur bad ko un ká mukhtasar bayán likhá játá thá : aur donon ke liye un ká dawá yih hai, ki Khudá hamáre zariye se yún kalám kartá hai, Afs. 3 : 5 ; I Yúh. 2 : 12-14 ; II Pat. 1 : 12-15 ; 3 : 1, 2 ; II Tas. 2 : 15 ; 3 : 14. Balki zahir hai, ki us zamáne ke Masíhí, in kitábon ko Iláhí aur Ilhámí jánkar qabúl karte, aur un se rúhání fáida utháthe the, Aam. 15 : 21, 31 ; 16 : 4 ; II Qur. 7 : 8 ; II Tas. 2 : 2.

(e) Puráná Ahdnáma aur Nayá Ahdnáma donon Khudá se hain, aur ek dúsre kí shahádat dete hain. Masíh aur us ke Rasúl mánte the, ki Khudá Yahúdion ke buzurgon ke sáth kalám kartá thá, masalan Abirahám ke sáth, Yúh. 8 : 56 ; Aam. 3 : 25 ; Gal. 3 : 18 ; Músá ke sáth, Marq 12 : 26 ; Yúh. 1 : 17 ; II Qur. 3 : 7. Wuh mánte the, ki Yahudí mazhab Khudá kí taraf se hai, Yúh 4 : 22 ; Aam. 3 : 13 ; Róm. 9 : 4 ; yane Patrus, aur Pulus aur Masíh is

bāt men muttāfiq haiñ. Masīh aur us ke Rasūl is bāt ko mānte the, ki aḥhlāqī shariyat Khudā kī baḥshish hai, aur ki Purāne Aḥdnāme men us dīnī intizām kā shurū hai, jis kī tamāmī aur kamāliyat Naye Aḥdnāme men hai, Lúqā 22 : 15 ; I Pat 1 : 15, 16 ; Róm. 7 : 22.

(f) Wuhí Puránā Aḥdnāma jo āj kal hamāre pás maujūd hai, Masīh kī Baibal thā. Us ko wuh bachpan men khúb parhtā thā. Jab manādī kartā thā, tab us hī se iqtibās kartā thā. Wuh bahut bāton ko usī ke wasīle se sábit kartā, yā tafsír kartā, yā roshan kartā thā. Us kī rúh ke wāste Baibal rúhānī khurák thī ; aur is talwār se wuh rúhānī dushmanon par hamla kartā thā. Pas hamāre wāste Purāne Aḥdnāme kī sachchāi kī nisbat Masīh kī shahādat káfī hai.

(g) Rasūlon ko yih wāda áge se diyā gayā thā, ki tum Rúh ul Quds ke inām se hidāyat páoge, “Rúh ul Quds usī gharī tumhen sikhā degā, ki kyā kahnā chāhiye,” Lúq. 12 : 12 ; Matí 10 : 19 ; “Madad-gār, yāne Rúh ul Quds, jise Bāp mere nám se bhejēgā, wuhí tumhen sab bāten sikhāegā, aur jo kuchh main ne tum se kahā hai, wuh sab tumhen yād dilāegā,” Yúh. 14 : 26 ; 15 : 26 ; 16 : 13. “Pas tum jákar sab qaumon ko shágird banáo ; aur unhen yih talīm do, ki un sab bāton par amal karen, jin kā main ne tum ko hukm diyā,” Matí 28 : 19, 20 ; pas wuh Masīh ke iḥtiyār se talīm dete the. “Jo mere bheje hūe ko qabúl kartā hai, wuh mujhe qabúl kartā hai,” Yúh. 13 : 20. Is se zāhir hai, ki rasūlon kī talīm Ilāhī talīm thī.

(h) Rasūl āp bhī mānte the, ki is wāde ke mutā-

biq Rúh ká ilhám hamen diyá gayá hai. Pas Pantikust kí ajíb díní tásír dikháí gaí, tab kahte the, ki “Isí Yisú ko Khudá ne jiláyá, aur Báp se wuh Rúh ul Quds hásil karke jis ká wada kiyá gayá thá, us ne yih názil kiyá, jo tum dekhte aur sunte ho,” Aam. 2 : 33. Jab Yahúdí sardáron ke áge Patrus házir kiyá gayá, tab likhá hai, ki “Us waqt Patrus ne Rúh ul Quds se mamúr hokar un se kahá,” Aam. 4 : 8. Jab Antákiya men bashárat karnewálon ko muqarrar karná pará, tab Rúh ul Quds ne kahá, “Mere liye Barnabá aur Sháúl ko us kám ke wáste makhsús kar do, jin ke wáste main ne un ko buláyá hai,” Aam. 13 : 2. Jab kalísiyá men ek muámile ká faisala karná pará, tab buzurgon ne yih fatwá diyá, ki “Rúh ul Quds ne aur ham ne munásib jáná, ki in zarúri báton ke siwá, tum par aur bojh na dálen,” Aam. 15 : 28. Agabus nabí ne Púlus ká kamarband lekar apne háth pánw ko bándhkar kahá, Rúh ul Quds yún kahtá hai, ki “Jis shakhs ká yih kamarband hai, us ko Yahúdí Yarúsalam men isí tarah bándhenge, aur gair-qaumon ke háth men hawále karenge,” Aam. 21 : 11. Apní bashárat kí nisbat Púlus farmátá hai, ki “Hamáří khush-khabarí tumháre pás na faqat lafzí taur par pahunchí, balki qudrat aur Rúh ul Quds, aur púre iatiqád ke sáth bhí.” I Tas. 1 : 5. In áyát se wázih hotá hai, ki unhon ne gumán kiyá, ki Masíh ká wada hamáre haqq men púrá kiyá gayá hai.

(i) Chunáncí jab wuh Khudá ká Kalám sunáte the, to us ko ba taur Kalám i Iláhí ke sunáte the. Wuh kahte the, “Admí ham ko Masíh ká khádim, aur Khudá ke bhedon ká mukhtár samjhe,” I Qur.

4 : 1 “Kýunki agar apní marzí se yih kartá hún, to mere liye ajr hai ; aur agar apní marzí se nahín kartá, to mukhtári mere sipurd húi hai,” I Qur. 9 : 17. “Pas jo nahín mántá, wuh ádmí ko nahín, balki Khudá ko nahín mántá, jo tum ko apná pák Rúh detá hai,” I Tas. 4 : 8. Algaraz apní talímen aise dete the, jaisá ikhtiyárwálá detá hai. “Ham ne na dunyá kí rúh, balki wuh rúh páyá, jo Khudá kí taraf se hai. Aur ham in báton ko un alfáz men nahín bayán karte, jo insání hikmat ne ham ko sikháe hon, balki un alfáz men jo Rúh ne sikháe hain,” I Qur. 2 : 12, 13. “Ham Khudá se hain : jo Khudá ko jántá hai, wuh hamári suntá hai ; jo Khudá se nahín, wuh hamári nahín suntá,” I Yúh. 4 : 6. Wuh samajhte the, ki jaisá wuh gunahgár thá, jo qadímí nawishton ko nahín mántá thá, waisá wuh bhí, jo hamáre kalám ko ná máne, gunahgár hogá, II Pat. 3 : 15, 16 ; I Tas. 5 : 27 ; Qul. 4 : 16 ; Muk. 2 : 7.

(j) Rasúl aur nabí log na sirf is bát ká dawá karte the, ki ham Khudá kí taraf se paigám láné-wále hain ; balki kaí tarah se is bát ko sábit bhí karte the. Wuh aisí zindagí basar karte the, jaisá ki mard i Khudá men honá cháhiye ; yane ádmíon ke áge halímí aur dilerí aur nek chalan dikhláyá karte the. Un kí kitábon men aisí nasíhaten dí játí thín, jo un ke Bhejnewále ke láiq hotí thín : aur jin ke amal men láné se qaumon ko aur ádmíon ko bará fáida pahunchtá thá. Un kí nasíhaton men barí rúháníyat nazar áti thí, aur un se ádmí kí rúhání piyás bujh játí thí. Na sirf yih, balki un kí bahut kitábon par Khudá ne nabúwat kí muhr lagái,

yane un men ánewáli báton kí bahut peshkhabarián likhí gaín, aur un men se bahut logon kí ánkhon ke áge púri bhí ho gaín ; jis se sábit húa, kí Khudá in ke zariye se boltá thá. Phir in musannifon men se baz ko karámát karne kí qudrat bakhsí gaí. Pas un kí talímát Iláhi talím sábit hotí hain.

(k) Injíl bár bár gawáhi detí hai, kí Puráne Ahd-náme kí kitáben Khudá se hain. “Jaisá us ne apne pák nabíon kí zabání kahá thá, jo kí dunyá ke shurú se hote áe hain,” Lúqá 1 : 70 “Agle zamáne men Khudá ne bápádádon se hissa ba hissa aur tarah ba tarah nabíon kí marifat kalám karke ; is zamáne ke ákhir men ham se Bete kí marifat kalám kiyá, jise us ne sári chizon ká wáris thahráyá,” Ibr. 1 : 1, 2 ; yane nabíon kí talím aur Masíh kí talím ek sí batái játí hai. “Isí naját kí bábat un nabíon ne barí talásh aur tahqíq kí, jinhon ne us fazl ke báre men, jo tum par hone ko thá, nabúwat kí,” I Pat. 1 : 10 ; II Tim 3 : 16 ; II Pat 1 : 21.

(l) Us taur se jaise Injíl Qadím Nawishton ke bayánon ká zikr kartí hai, is bát kí qawí dalíl miltí hai. Masalan, “Jis tarah kí Rúh ul Quds farmátá hai,” Ibr. 3 : 7 ; “Is se Rúh ul Quds ká yih ishára hai,” Ibr. 9 : 8 ; “Khudá farmátá hai,” Aam. 2 : 17 ; “Kitáb i Muqaddas kyá kahtí hai,” Róm. 4 : 3 ; “Jitní báten nabíon kí marifat likhí gaí hain, Ibn i Adam ke haqq men púri hongí,” Lúqá 18 : 31 ; “Likhá hai ;” Yúh. 2 : 17 ; “Rúh ul Quds ke wasíle se, hamáre báp apne khádim Dáúd kí zabání farmáyá,” Aam. 4 : 25 ; wg.

(m) Masíh bhí is bát ke haqq men bahut sáf gawáhi detá hai. Wuh Puráne Ahdnâme se bahut

āyatōn ko iqtibās kartā hai, Matī 21 : 13 ; 22 : 43. Manādī karne men wuh bār bār kahā kartā thā, ki “Jaisā ki likhā hai.” Wuh gawāhī detā thā, ki “Kitāb i Muqaddas kā bātil honā mumkin nahīn hai,” Yūh 10 : 35 ; 7 : 23 ; ki us kī sārī bāten nuqte aur shoshe tak pūrī hongī, Matī 5 : 18 ; aur khāsskar wuh sārī bāten jo us kī nisbat qadīm se likhī gai thīn, pūrī hongī. “Phir us ne un se kahā, ki Yih merī wuh bāten hain, jo main ne tum se us waqt kahī thīn, jab tumhare sāth thā, ki zarūr hai, ki jitnī bāten Mūsā kī Tauret aur nabīon ke sahifon aur Zabūr men merī bābat likhī hain pūrī hon,” Lūqā 24 : 44.

BĀB IV.

BAIBAL KĀ BAYĀN JAISĀ KI BAIBAL HĪ MEN
PAYĀ JATĀ HAI.

Jab ham kisī ādmī kī pahchān hāsīl karnā chāhte hain, to ek umda tarīqa yih hai, ki ham sunen ki wuh shakhs apne haqq men kyā kahtā hai. Khāsskar jab wuh aqlmand aur dīndār aur nek-chāl malūm hotā hai, to dil yih chāhtā, ki us hī ke munh se us kā bayān sunen. Hān, agar bad ko us bayān kī mukhālifāt men aur bāten sunne men āengī, taubhī in donon kā muqābila karnā aur jānchnā farz hogā, ki us ne kahān tak apnī nisbat sachchī gawāhī dī hai ?

Jab ham Baibal ko gaur se parhte hain, to dekhte hain ki wuh apne haqq men bahut kuchh kahtī

hai, aur is garaz se kahtí hai, táki záhír ho, ki wuh ásmání kitáb hai, aur insán ke bare fáide ke liye bakhshí gáí ; aqlmand wuh hai, jo dil se use parhá kartá, balki us kí sárí nasíhaton ko amal men látá hai. Algaraz Baibal kí apní nisbat gawáhí daryáft karne ke láiq hai ; aur zail men ham kaí báten mukhtasar taur se likhte hain, jin se yih gawáhí malúm hotí hai.

(1) Khudá apní zát o sífát aur apní marzí ko pák nabíon ke wasíle se insán par záhír kartá thá. Yih goyá Khudá ke wáste bolnewále the, aur mubáarak wuh, jo un kí sune, aur máne. Nabí is bát men barí fauqiyat rakhte the, kyúnki “Khudá ká kalám un ke sipurd húa,” Róm. 3 : 2. Qaum i Isráel kí barí taríf yih hai, ki us ko bahut se aise díní ustád bakhshé gaye. “Lepálak hone ká haqq, aur jalál, aur uhúð, aur shariát, aur ibádat, aur wáde unhín ke hain,” Róm. 9 : 4. Jab ek shakhs ne cháhá, kí koí murdon men se jí uthkar insán ko dhamkí de, to Masíh ne kahá, ki is kí kuchh zarúrat nahín : “jab wuh Músá aur nabíon kí hí nahín sunte, to agar murdon men se koí jí uthé, to us kí bhí na mánenge, Lúqá 16 : 31.

Ambiyá ká zamána der tak rahá, tab Khudá ne Masíh aur us ke rasúlon ke zariye apní wáqfiyat aur bhí safáí ke sáth ináyat kí. “Agle zamáne men Khudá ne bápdádon se hissa ba hissa, aur tarah ba tarah nabíon kí marifat kalám karke “is zamáne ke ákhir men ham se beté kí marifat kalám kiyá, jise us ne sárí chizon ká wáris thahráya, aur jis ke wasíle se us ne álam bhí paidá kiye,” Ibr, 1 : 1, 2. Masíh ko in díní báton kí púrí wáqfiyat thí, kyúnki ásmán

us ká ghar hai, aur Ulúhiyat kī sārī mamúrí usī men mujassam hokar sukúnat kartí hai,” Qul. 2 : 9. Wuh Báp kī marzī ko baḡhúbí jántá thá, aur cháh-tá thá, kī main ise insán par záhir karun. Lekin agarchi Masih ziyáda safáí se ásmání báton ko roshan kar saktá thá, taubhí agle nabíon kī talím-on ko radd nahín kartá thá. Wuh agle Nawishton ko barí taríf ke láiq samajhtá thá; aur kahtá thá, kī “Ádmí sirf rotí hī se jítá na rahegá, balki har bát se, jo Khudá ke munh se nikaltí hai,” Matí 4 : 4. “Yih na samjho, kī main Tauret yá nabíon kī kitáb-on ko mansúkh karne áyá hún; mansúkh karne nahín, balki púrā karne áyá hún,” Matí 5 : 17. Wuh un Nawishton ke zariye se apnī shahádat qáim kartá thá. “Kyá tum ne yih nawishta nahín parhá, kī “Jis patthar ko miámáron ne radd kiyá, wuhí kone ke sire ká patthar ho gayá: yih Khudáwand kī taraf se húá, aur hamáří nazar men ajíb hai?” Mar. 12 : 10. Us ne apne shágirdon ko samjhá diyá, kī Mere ján de-ke ká bhí zikr qadím kitábon men hai. Us ne farmáyá, “Kyá Masih ko yih dukh uṭhakar apne jalál men dákhil honá zarúr na thá?” “Phir Músá se aur sab nabíon se shurú karke, sáre nawishton men jitní báten us ke haqq men likhí húi hain, wuh un ko samjhá dín,” Lúqá 24 : 27. Phir unhen samjhátá thá, kī mere gharáne aur watan kī pesh-khabarí un Nawishton men hai. “Kyá Kitáb i Muqaddas men yih nahín áyá, kī Masih Dáúd kī nasl aur Baitlahm ke gánw se áegá, jahán ká Dáúd thá?” Yúh. 7 : 42. In áyaton se jáná játá hai, kī Masih Puráne Nawishton kī barí qadr kartá aur cháhtá thá, kī ádmí unhen hifz karen, aur unhen amal men láen.

(2) Phir Baibal kí kitáben parhne ke láiq hain, kyunki wuh Rúh ul Quds ke ilhám se likhí gáin. Yih to sach hai, ki wuh dindár ádmíon ke háth se qalamband hún, lekin insán kí hikmat bagair hidáyat i Iláhi ke hargiz aisí umda umda talímát ko tasníf nahín kar saktí. Yih talím ásmán se hai, chunáñchi Patras ne kahá, ki Dáúd ne Iskariyútí ká zikr ilhám se kiyá, “Ai bháío, us nawishte ká púrâ honâ zarúr thá, jo Rúh ul Quds ne Dáúd kí zabání us Yahúdáh ke haqq men pahle se kahá thá, jo Yisú ke pakarnewálon ká rahnumá húa,” Aam. 1 : 16. Phir us ne kahá, ki “Nabúwat kí koí bát ádmí kí khwáhish se kabhí nahín húi, balki ádmí Rúh ul Quds kí tahrík ke sabab Khudá kí taraf se bolte the.” II Pat. 1 : 21. Pulus ne bhí in Nawishton ko ásmání samjhá : farmáyá. “Har ek sahífa jo Khudá ke ilhám se hai, talím, aur ilzám, aur isláh, aur rástbází men tarbiyat karne ke liye fáidamand bhí hai,” II Tim. 3 : 16. “Pas jis tarah kí Rúh ul Quds farmátá hai, (yane Zab. 95 : 7-11) agar áj tum us kí áwáz suno, to apne dilon ko sakht na karo,” Ibr. 3 : 7.

(3) Baibal kí kitáben khásskar is wáste insán ke liye mufíd hain, ki wuh us ke wáste ráh i naját ko záhir kar detí hain. Insán kí sab se barí hájat yih hai, ki koí use batáwe, ki wuh kis tarah Khudá ko rází kar saktá, aur apne gunáhon kí muáfí hásil kar saktá? Sirf Baibal hí se is kí haqíqí khabar miltí hai. Hán, insán ke shástron aur mázhabí kitábon men naját kí bahut sí tadbíren batái gáin, lekin tajriba se jáná gayá, ki in se tasallí hásil nahín hotí : sirf Khudá, jis ne rúh ko paidá kiyá,

us kī khwāhishon ko āsūda kar saktā hai. Magar Baibal men najāt kī rāh kī rahnumāī hai. “Yih is liye likhe gaye, ki tum imān lāo, ki Yisū hī Khudā kā Beṭā Masīh hai, aur imān lākar us ke nām se zindagi pāo,” Yūh. 20 : 31. “Main Khudā kī us khushkhabarī ke liye maḥsūs kiyā gayā hūn, jis kā us ne peshtar se apne nabīon kī maṛifat kitāb i muqaddas men, apne Beṭe hamāre Khudāwand Yisū Masīh kī nisbat waḍa kiyā thā,” Rūm. 1 : 1-3. “Sārī najāsāt aur badī ke fuzle ko dūr karke us kalām ko halīmī se qabūl kar lo, jo dil men boyā gayā, aur tumhārī rūhon ko najāt de saktā hai,” Yāq. 1 : 21.

(4) Baibal bahut qabūl karne ke lāiq hai, kyūnki wuh hamāre Najāt-dihinda kī bahut khabaren detī hai. “Yih wuh hai, jo merī gawāhī detī hai,” Yūh. 5 : 39. Patras ne farmāyā, ki “Is shakhs kī sab nabī gawāhī dete hain, ki jo koī us par imān lāegā, us ke nām se gunāhon kī muāfi hāsīl karegā.” Aam. 10 : 43. Waisā hī Pūlus ne gawāhī dī, ki “Masīh Kitāb i Muqaddas ke ba-mūjib hamāre gunāhon ke liye muā ; aur dafn hūā : aur tīsre dīn Kitāb i Muqaddas ke ba-mūjib jī uṭhā,” I Qur. 15 : 4. Hān, aisī bāten Masīh ke haqq men kahī gāin, magar Baibal se jānā jātā, ki wuh pūrī bhī hūn, masalan us kī salībī maut kī nisbat likhā hai, ki “Jo kuchh us ke haqq men likhā thā, jab us ko (Yahūdion ke buzurg) tamām kar chuke, to use (doston ne) salīb par se utārkar qabr men rakhā,” Aam. 13 : 29. Yih bhī likhā hai, ki Rūmī sipāhī Yisū ke kurte par quraḍalte the : aur “yih is liye hūā, ki wuh nawish-ta pūrā ho, jo kahtā hai, ki unhon ne mere kapre

bānt liye, aur merí poshák par qara dālá,” Yúh. 19 : 24; Zab. 22 : 18; Matí 2 : 17, 23; 8 : 17; 12 : 17; 13 : 35; 21 : 4.

(5) Is liye ki ham dekhte hain ki Masíh ke Rasúl Baibal ko Khudá ká Kalám jánte the, aur un ká dastúr yih thá, ki us kí áyatón se apní talímon kí tasdíq karte the, Aam. 2 : 16, 17; 2 : 25, 31, 35; 3 : 13, 21-24; 8 : 32. Jab Pulus Tassaluníqe shahr men manádí karne ke wáste Yahúdión ke ibádat-kháne men gayá, “tab apne dastúr ke mutábíq tín sabton ko Kitáb i Muqaddas se un ke sáth bahs kí, aur us ke mane khol kholkar dalílen pesh kartá thá, ki Masíh ko dukh utháná, aur murdon men se jí uthná zarúr thá; aur yihí Yisú, jis kí main tumhen khabar detá hún, Masíh hai,” Aamál 17 : 2, 3. Phir jab Apullús Yisú ká shágird húa, tab Kitáb i Muqaddas ká máhir hoke rúhání josh se Masíh kí bashárat detá thá, Aamál 18 : 24, 25. Phir jab Pulus Róm men qaidí hokar rahá, tab us ká bhí dastúr thá, ki “Khudá kí bádsháhat kí gawáhí de dekar, aur Músá kí Tauret, aur nabíon ke sahífon se Yisú kí bábat samjhá samjhákar, subh se shám tak un se bayán kartá rahá,” Aamál 28 : 23. Algaraz jab Masíh aur us ke Rasúl in Nawishton kí itní qadr karte the, to munásib hai, ki ham bhí waisá hí karen.

(6) Wuh yih sikháte the, ki Baibal ko parhná, aur us kí nasíhaton ko amal men láná, insán ká aqlí farz hai. Masíh ne Yahúdión se kahá, ki “Tum Kitáb i Muqaddas men dhúndhte ho, kyúunki samajhte ho, ki us men hamesha kí zindagí tumhen miltí hai:” yahán tak un ká kám taríf ke qábil thá:

magar mushkil bāt yih thī, ki agarchi wuhī kitāb Masīh kī gawāhī detī thī, taubhī wuh zindagī pāne ke liye us pās nahīn ānā chāhte the, Yūh. 5 : 39, 40. Is ke mutābiq Pūlus ne Biriya shahr ke Yahūdion ko nek zāt batāyā, “kyūnki unhon ne bare shauq se kalām ko qabūl kiya, aur roz ba roz Kitāb i Muqaddas men tahqīq karte the, ki āyā yih bāten isī tarah hain?” Amāl 17 : 11. Agar kitāb se sābit ho, ki ham haqīqī rāh men chalnewāle hain, to hamen kyā hī barī tasallī hāsīl hogī! Lekin agar ham gumrah hain, aur is par bhī yih sochte hain, ki ham rah i rāst par chalnewāle hain, to hamārā abādī nuqsān hogā.

(7) Phir na sirf Kalām kī sachchāī ko apne wāste daryāft karnā chāhiye, balki maqdūr bhar use auron ko bhī sikhānā farz hai. Ham na sirf āp hī us se fāida hāsīl karen, balki koshish karen, ki hamāre parosī bhī us se barakat pāwen, “Tū ye bāten koshish se apne larcon ko sikhlā, aur tū apne ghar men baiṭhte, aur rāh chalte, aur leṭte, aur uṭhte waqt un kā charchā kar. Unhen apne ghar kī chaukhaton aur apne phāṭakon par likh,” Istis. 6 : 6-9. Khudā ne yih bhī farmāyā, ki jab wuh din āwe, jis men Isrāel men bādshāh ho jāe, to “Jab wuh apne takht i saltanat par julūs kare, to apne wāste is shariāt kī ek naql us men se, jo Lāwī kāhinon ke huzūr hai, kitāb men likhe : wuh naql us ke pās rahegī, aur apnī zindagī ke sab din men use paṛhā kare ; tāki wuh Khudāwand apne Khudā se dārnā sīkhe, aur is shariāt kī sab bāton, aur in huqūq kī muhāfizāt kare, tāki unhen amal men lāwe,” Istis. 17 : 18, 19. Agar bādshāh is tarah se

Nawishton kī qadr kare, to ummed hai, ki raaiyat bhī un kī izzat karegī. Patras ne bhī unhen insān ke liye aisā mufīd batāyā, jaisā bachchon ke wāste dūdh: “Nauzād bachchon kī mánind khális rúhání dūdh ke mushtāq raho, tāki us ke zariye se najāt hásil karne ke liye barhte jāo,” I Pat. 2: 2.

(8) Phir jis hál ki Baibal insān kī nahīn, balki Khudá kī kitāb hai, to insānī khiyálāt aur talīmāt us men milā denā nihāyat nā-munāsib hai, aur us kī kisī talīm yā bayān ko hargiz na badalnā chāhiye. Kyā insān apnī nádānī se in se bihtar báton ko likh saktā hai? “Tum is kalām men, jo main tumhen farmátā hūn, kuchh ziyāda na kījīyo, aur na us men kam kījīyo?” Istis. 4: 2. “Khudá ká har ek sukhan pák hai. Tú us kī báton men kuchh mat milá; na ho ki wuh tujh ko tambíh de, aur tú jhúthá thahre,” Ams. 30: 5, 6. “Jo sahíh báten tú ne mujh se sunín, us ímán aur muhabbat ke sáth, jo Masíh Yisú men hai, un ká kháka yád rakh. Rúh ul Quds ke wasíle se, jo ham men basá húa hai, is achchhí amānat kī hifāzat kar,” II Tim. 1: 13, 14. “Main har ek ádmí ke áge jo is kitāb kī nabúwat kī báten suntá hai gawáhí detá hūn, ki agar koí ádmí un men kuchh barháe, to Khudá is kitāb men likhí húi áfaten us par názil karegá: aur agar koí is nabúwat kī kitāb kī báton men se kuchh nikál dále, to Khudá us zindagí ke darakht, aur muqaddas shahr men se, jin ká is kitāb men zikr hai, us ká hissa nikál dálegá.” Muk. 22: 18, 19.

(9) Phir Baibal ap hí hamen sikhátí hai, ki un logon ko, jo dil se use hifz kar rakhte hain, kyá kyá fawáid hásil honge. Baibal ráh i rást men nek

rahnumá hai. “Khudáwand kí tauret kámil hai, kí dil kí phernewálí hai; Khudáwand kí shahádat sachchí hai, kí sáda dilon ko talím denewálí hai,” Zabúr 19 : 7. Agar koí gumráh ho gayá hai, to ummed hai ki Baibal use phirá dewe. “Jawán apní ráhen kis tarah sáf kar rakhe? Us par khúb nigáh karne se tere kalám ke mutábiq,” Zabúr 119 : 9. Taqdís ke hásil karne men Baibal barí madad detí hai : is liye Yisú ne apne logon ke wáste duá kí : “Unhen sachcháí ke wasíle se muqaddas kar : terá kalám sachcháí hai,” Yúh. 17 : 17. Púlus ne bhí apne doston se kahá, “Ab main tumhen Khudá aur us ke fazl ke Kalám ke sipurd kartá hún, jo tumhá-rí taraqqí kar saktá hai, aur sáre muqaddason men sharík karke mírás de saktá hai,” Aamál 20 : 32. Aise rúhání fawáid bakshshne ke wáste Khudá ne is Kalám ko bhejá : yih us kí kháss garaz hai, “Kyúunki jitní báten pahle likhí gaín, wuh hamá-ri talím ke liye likhí gaín, táki sabr se aur Kitáb i Muqaddas kí tasallí se ummed rakhen,” Róm. 15 : 4. Kháss tarah se naját ke bhed kí khabar us ke wasí-
le se dí gaí hai. Us bhed ka mukáshafa Khudá e azalí ke hukm ke mutábiq nabíon kí kitábon ke zariye se sab qaumon ko batáyá gayá, táki wuh ímán ke tábi ho jáen, Róm. 16 : 25, 26. Koí dúsrí kitáb us ke bamújib mufíd nahín hai, “Har ek sahífa jo Khudá ke ilhám se hai, talím, aur ilzám, aur isláh, aur rástbází men tarbiyat karne ke liye fáidamand bhí hai ; táki mard i Khudá kámil bane, aur har ek nek kám ke liye bilkull taiyár ho jae, II Tim. 3 : 16, 17.

(10) Na sirf yih, balki jo log Baibal kí hiqárat

karte hain, un ká hisáb Baibal ke bamújib liyá jáegá. Agar us kí khabar un ke pás na pahunchí ho, to un ká insáf aur tarah se kiyá jáegá : lekin Baibal se wáqif hokar use náchíz jánná, bará jurm hai. Jab Khudá ham se kalám kartá, aur ham kán band karke sunne se inkár karte, to bare khatákár hain. Is liye Yisú ne farmáyá, “Jo mujhe nahín mántá, aur merí báton ko qabúl nahín kartá, us ká ek mujrim thahráne-wálá hai, yane jo kalám main ne kiyá hai ; ákhirí din wuhí use mujrim thahráegá,” Yúh. 12 : 48. Jo Músawí shariát ko sunte, aur use bajá nahín láte the ; un ko bhárí sazá milí. To kitná ziyáda wuh log sazá páenge, jo Injíl kí báton kí khabar páte, aur unhen náchíz jánte hain ? “Jo kalám firishton kí marifat farmáyá gayá thá, jab wuh qáim rahá, aur har qusúr aur náfarmání ká thík thík badlá milá : to itní barí naját se gáfil rahkar ham kyúnkar bach sakte hain ? jis ká bayán pahle Khudáwand ke wasíle se húa, aur sunnewálon se hamen páyá e subút ko pahunchá ?” Ibr. 2 : 2, 3. “Jab Músá kí shariát ká na-mánnewálá, do yá tén shakhson kí gawáhí se, bagair rahm kiye mára játa hai ; to khi-yál karo, ki wuh shakhs kis qadar ziyáda sazá ke láiq thahregá, jis ne Khudá ke Beṭe ko pámal kiyá, aur ahd ke khún ko, jis se wuh pák húa thá, nápák jáná, aur fazl ke Rúh ko be-izzat kiyá,” Ibr. 10 : 28.

BĀB V.

BAIBAL KĪ AJĪB MUHĀFIZAT KĀ BAYĀN.

Sab se purānī tawārīkh kī kitāben jo hāth āī hain, wuh 2,000 baras ke qarīb kī tasnīf hain, lekin Tauret kī kitāb ke tasnīf hone ke waqt se āj tak 3,300 baras guzar gaye honge. Herodotus aur Thucydides, jin ko muallim sab se qadīm muwarrikhon men shumār karte hain. Azrā aur Nahamiyāh ke ham-asr the, lekin yih Purāne Ahdnāme ke sab se ākhiri muwarrikh hain. Músā aur Dáúd ke bích 400 baras ká arsa hai : Dáúd ke 250 baras bad Yasaiyāh nabúwat kartá thá : Yasaiyāh se qarīb 700 baras bad Matí ne Injíl likhí : algaraz Músā aur Yúhanná Rasúl ke bích, jo Baibal ke pahle aur pichhle musannif hain, qarīb 1,500 baras ká zamāna páyá jātá hai. Lekin Khudá ke fazl se Baibal kī ajīb muhāfizat kī gayí hai.

Ham do sababon se is hifāzat kī bábat ziyáda taajjub karte hain. (a) Un zamānon men, jin men wuh Baibal ke khāss muhāfiz hote the, baní Yahúd par barí bhārī musíbaten guzrín. Dekho, ki kitní qaumon se wuh bahut satāye gaye, Midiáníon se, Qáz. 6 : 2-6 ; Filistiyon se, I Sam. 13 : 20 ; Súriyon se, II Sal. 13 : 7 ; Misríon se, II Taw. 12 : 2-9 ; Assúrion se, II Sal. 17 : 6 ; Kasdiyón se, II Sal. 24 ; o 25 ; Yar. 52. Us zamāne men, jis men asírí kī áfat un par āī, shahr aur qaum par barí barbadí áyí : Haikal phúnk dí gayí : shahr ulaṭ diyá gayá : díní rasúmát mauqúf kī gayín : balki ahd ká sandúq, jis men aslí Tauret ká nuskhá rakhá huá thá, lúṭá gayá ; aur yih pareshání kī hálát asírí kī tamámí

tak baní rahí, Nah. 2 : 17. Taubhí zāhir hai, ki in garbarí ke dinon̄ men̄ bhí dīndār log Nawishton̄ ko bachāe rakhte the, Dán. 9 : 2 ; Nah. 8 : 1 ; II Makkab.* 1 : 56, 57. (b) Har zamāne men̄ bahut sharír log Baibal ke sakht dushman hūe hain̄, is liye ki wuh un kí shararat̄ ko dānttí, aur unhen̄ sharminda kartí hai. Unhon̄ ne barí koshishen̄ kīn̄, ki is kitāb ko nest o nábūd kar den̄ : lekin un kí sārī mashaqqaten̄ lá-hāsil thahrīn̄. Wuh bát us ke haqq men̄ pūrī hūí, jo kalísiyá kí nisbat kahí gayí, ki “Kóí hath-yár, jo tere barkhiláf banáyá gayá, kām na áwegá ; aur jo zabán adálat men̄ tujh par chalegí, tú use mujrīm karegá,” Yas. 54 : 17. Jab kabhí Isráel aur Yahúdion̄ men̄ butparastí ká shauq barú jātá thá, tab log Yahowáh kí ibádat, aur us kí nasíhaton̄ par jhunjhláte the ; lekin hargiz kámyáb na hūe. Ízabil Khudá ke sab nabíon̄ ko qatl kiyá cháhtí thí, I Sal. 18 : 4. Ek bādsháh ne Khudá ke paigám ko tukre tukre karke ág men̄ jalá diyá. Jab Antiokhus ne Yarúsalam ko apne qabze men̄ kar liyá, aur us ke báshindon̄ men̄ se 40,000 ko qatl kiyá, aur hazáron̄ ko gulámí men̄ bech dálá, tab us ne hukm diyá, ki jo kóí Shariát kí kitāb ko kahín páwe, to fauran̄ use ág men̄ bhasm kar dále ; balki har ek shakhs, jis ke pás Nawishta páyá jáwe, ján se mārā jáe ; Yarúsalam par yih zulm tīn baras tak rahá, I Makkab. 1 : 56, 63 ; 2 : 27. Lekin aise tangí ke dinon̄ men̄ bhí Khudá ne apne Kalám kí hifázat kí.

Ham log aksar yih khiyál karte hain̄, ki ádmíon̄ ká díní bátōn̄ men̄ ek dūsre se alag ho jáná, aur

* Jo ek mashhūr Apákrifal kitāb hai.

alag alag mazhabon aur firqon men taqsim hona, bare nuqsan ki bat hai. Lekin is nuqsan ki bat ke zariye se Khuda ne apne kalam ki muhafizat ki. (a) Masih se qarib 500 baras peshtar Samari qaum uthi, Azra 4 : 1-4 ; Yuh. 4 : 9 ; 8 : 48 ; un men aur Yahudion men aksar adawat bhi rahti thi ; lekin in logon ne Tauret ko bahut hi pasand kiya, aur us ke nuskhon ko bari tazim se rakhna ; balki aj tak Tauret ko apni ibadat men parha karte hain. (b) Jab se Masih kalisiya qaim ki gai hai, aksar us men aur Yahudion men bahut na-ittifaqi rahi ; lekin donon fariq Purane Ahd-name ko ilhami jante hain. (c) Phir Yahudion aur Masihion men se bahut se bidati firqe nikle hain, aur agarchi un ki talimen mutafarriq hain, taubhi un ka yih dastur tha, ki Pak Nawishton se ayaten la lekar, we apne khiyalat ko sabit karna chahte the. Ab Khuda ke intizam ko dekhiye ; ki in charon gawahon ke pas Nawishte maujud the ; aur agar ek kisi bat ki nisbat kuchh tabdili karna chahti, to baqi tin gawah zarur use mana karte.

Khuda ke intizam men ek aur bat hai, jis se Baibal bagair tabdili ke qadim se chali ahi hai ; yane qadim zamanon se bahuton men yih shauq paida hua, ki use nai nai zabanon men tarjuma karen. Yih kam 300 baras Masih se pahle shuru hua, aur aj tak chala aya hai. Agar ko in purane purane tarjumon ka mulahiza kare, to dekhega ki pahlon aur picchlon ka mazmun wahi hai. Purane tarjumon men kai ek hain, jo bahut mashhur hue ; masalan Septuagint, Suriyani (Peshito), Misri, Arabi, Kushi, Farsi, Latini, (Vulgate) Aramaik, Gothik,

Slavonik, aur Anglo-Sáksan : lekin un men ajíb ham-áwází páí játí hai.

BAB VI.

DUNYA KI AKHLAQI ISLAH JO BAIBAL KE PARHNE SE HASIL HUI.

Sab log mánte hain ki bahut sí akhláqí aur shá-istagí kí báton men qadím zamáron kí banisbat dunyá ne barí taraqqí kí hai. Qaumon kí hálát bihtar hotí játí : ilm o hunar men log áge barhte játe : bahut bad-dastúr roke aur dabáe játe, aur bahut naí naí aur mufíd báten íjád kí játí hain. Algaraz jahán kahín aisé isláh nazar áti, záhir hai, ki wahán Baibal kí tásírat apná kám kartí hain ; aur jahán log bilkull us se-ná-wáqif hain, wahán ke logon ká tarbiyat páná bahut hí mushkil hai, Yúh. 17 : 1. Albatta qaum i Yahúd qadím qaumon ke bích men chhotí sí aur kam qadr samjhí játí thí, lekin rúhání báton men wuh un kí ustád thahrí. “Pas Yahúdí ko kyá fauqiyat hai? Har tarah se bahut, khásskar yih, ki Khudá ká kalám un ke sipurd húa,” Róm. 3 : 1, 2. Yih Khudá ká intizám thá, “Khudá ne dunyá ke kamínon aur haqíron ko balki be-wujúdon ko chun liyá, ki maujúdon ko nest kare, táki koí bashar Khudá ke sámhne fakhr na kare,” I Qur. 1 : 28, 29. “Ai mere pyáre bháío, suno : kyá Khudá ne is jahán ke garíbon ko ímán men daulatmand, aur us bádsháhat ke wáris hone ke liye barguzída nahín kiyá?” Yaq. 2 : 5.

Baibal hí men kaí ek wáqiát ká bayán hai, jin se malúm hotá, ki Baibal ke parhne aur sunne se logon ko bará fáida pahunchá hai; masalan Yúsiyáh ke dinon men bádsháh aur raaiyat ek sáth qáil hue, aur mulk kí barí isláh kí gai, II Sal. 22 : 8; II Taw. 34 : 30. Is se thore din peshtar Safaniyáh nabí ne un ká bahut hí burá hál batáyá thá, 3 : 1-7, lekin kalám ke sunne se un ke dil phir gaye. Jab Nahamiyáh kí koshish se Nawishte Yarúsalam men sunáye gaye, 8 : 1-8, tab sabhon ko waisá hí fáida pahunchá, 13 : 1-18. Pulus bhí gawáhi detá hai, ki Qurintus men baz log, jo pahle badkár the, kalám kí bashárat sunke “Rúh se dhul gaye, aur pák hue, aur rástbáz bhí thahre,” I Qur. 6 : 11. Ifisus men bhí is qism kí tásír húi, Ifis. 4 : 19, balki chand ádmí, jo qusúron aur gunáhan ke sabab murda the, zinda kiye gaye, 2 : 1, 2. Patrás bhí farmátá hai, ki Kalám kí tásír se bahut log mai-khorion, nách-rang, nashe-bázion, aur makruh butparastion se bacháye gaye, I Pat. 4 : 3. Jab Pulus pahlí dafa Yúrap men gayá, to wuh bilkull butparastí se bhará thá. Ek hí shahr Athení men saikron butkháne the : ab sháyad tamám Yúrap men ek bhí mandir na milegá, jis men kisi múrat kí pújá kí játí ho. Agle dinon men bahut jagahon men ádmí qurbání ke taur par zabh kiye játe the, balki kabhí kabhí má báp apne beṭon ko qurbán karke kisi deotá ke nám par charháte, aur apne háthon se un becháron ká lahú bahá dete the. Yih khaufnák dastúráat kis tarah se band kiye gaye? Kalám kí roshní ke phailne se. “Tere Kalám ká mukáshafa roshní bakhshtá hai,” Zab. 119 : 130. “Kyá merá

Kalām sarāsar āg kī mánind nahín hai? Khudá-wand kahtá hai ; aur hathaure kī mánind, jo chātán ko chūr chār kartá hai,” Yar. 23 : 29. Koí is Kalām se hargiz na sharmáwe ; yih Khudá kī qudrat hai, Rūm. 1 : 16.

Baibal na sirf qaumon men barí tabdílíán kartí, balki us ke mánnewálon ko dukh o musíbat men barí tasallí bakhshtí hai. Agarchi ranj hadd tak ho, taubhí wuh ádmí ke dil ko sambhál saktí hai. Us se zor pákar kitne shahíd āg ke shuálon ke bích men Khudá kī sitáish ke gít gáte rahe, aur kitne ádmí marte waqt bhí apne mánnewálon ke wáste duá mángte rahe? Aam. 7 : 60. Hazáron aur lákhoñ ádmíon ke dil men ásmán kī aisí pakkí ummed paidá húi, ki maut ke waqt bhí khush rahe. II Tim. 1 : 8-10 ; I Qur. 15 : 55.

BĀB VII.

BAIBAL KE HISSON KI AJIB MUWAFIQAT.

Baibal kī kitāben mukhtalif aqsām ke ádmíon se tasníf kī gayí hain. Dáúd aur Sulaimán bádsháh the, Músá Firaún ke ghar men pálá gayá, aur us ne Misríon ke tamám ulúm kī talím páí. Dániel bádsháh ká díwán i aálá thá, Amús charwáhá thá. Azrá sardár thá, Hizqiel káhin thá, Matí mahsúl-lenewálá thá, Lúqá hakím thá, Pulus álim Farísí thá, Patras aur Yúhanná máhígír the. Taubhí in sabhoñ kī kitābon men ek hí qism kī nasíhat dí játí hai. Kyún? Is liye ki yih sab ek hí Rūh ke bulwáe bolte the. Yih musannif ham-zamána bhí

na the. Músá se leke Yúhanná ke burhápe tak qarīb 1500 baras ká arsa hai, taubhí wuh ham-áwáz hoke ek hí qism kí bhárí talím dete hain. Wuh sikháte hain kí insán kis taráh gunáh se halák húa, aur kyúnkar Masíh se bahál kiyá játá hai. Wuh Khudá kí marzí ko yún batáte hain, yane kí “Zamán-on ke púre hone ká aisá intizám ho, kí Masíh men sab chizon ká majmúa ho jae,” Ifs. 1 : 10 ; Yúh. 17 : 20, 21, 24 ; táki Báp ke fazl ká jalál záhir howe ; chunánchi Baibal ká har ek hissa Masíh ká ishára kartá hai ; yahán tak kí us ne áp chand shágirdon se bátehít karke, “Músá se aur sab nabíon se shurú karke, sáre Nawishton men jitní báten us ke haqq men likhí húi hain, wuh un ko samjhá dín,” Lúqá 24 : 27.

Phir yih bhí khiyál karná cháhiye, kí yih mukhtalíf musannif mukhtalíf taur se likhte bhí hain. Músá shariáten likhtá hai. Yashú apní qaum kí mukhtasar tawárikh likhtá hai. Rút kí kitáb men ek khándán ká zikr hai. Dáúd ne mazámír qalamband kiye. Sulaimán kaháwaton ko pesh kartá, Yasaiyáh, Zakariyáh aur Yaramiyáh nabúwaton ko likhte hain. Injíl ke cháron musannif Yisú kí zindagí ká ahwál pesh karte hain. Pulus aur Patras khutút likhte hain. Aur taubhí in mutafarriq tasnífát men ek hí áiná gunahgár insán ke sámhne rakhá játá hai, jis men wuh apní burí hálat, aur us hálat kí sárí kharábí ko dekhtá hai.

Albatta Baibal men do díní intizámon ká bayán hai. Sháyad koí samjhe, kí us mazhab men jis ká baní Músá hai, aur us men jis ká baní Masíh hai, bará farq hai. Hán, un donon kí záhirí súraton men

farq to hai. Músawí mazhab men rasmon par bará zor diyá játá thá. Injílí mazhab men rasmen bahut kam hain, aur un par zor kam diyá játá hai. Músawí mazhab hamáre mál ko talab kartá : Injílí mazhab ziyádatar hamáre dilon ko talab kartá hai. Músawí mazhab ek kháss qaum ko diyá gayá, aur bahut báton men us hí ke sáth mutábíqat rakhtá thá, Ist. 16 : 16. Injílí mazhab tamám dunyá ke wáste hai, aur wuh sab qaumon, aur sab aqsám ke logon ke sáth, mutábíqat rakhtá hai, Marq. 16 : 15. Taubhí jab ham donon ko gaur se dekhte hain, to sáf záhir hai, ki un men sirf kalí aur phúl ká farq hai ; kalí kí súrat aur hai, lekin jab khilegí, wuh bhí phúl hogí. Donon mazhabon men ek hí Kháliq o Málik, aur us kí ek hí marzí, aur us ká ek hí intizám, aur us ká ek hí iráda, záhir kiyá játá hai, Paid. 3 : 8 ; Dán. 7 : 14 ; I Yúh. 3 : 8 ; Muk. 11 : 15 ; 7 : 9.

BĀB VIII.

BAIBAL KE MUSANNIF SACHCHAI KE PAIRAU THE.

Jab ham gaur o taammul se Baibal ko parhte hain, to dekhte hain ki us kí khássiyaaten zamíní nahín, balki ásmání hain. Wuh apne ap ko Khudá ká Kalám bayán kartí hai. Tiláwat karnewálá be-ikhtiyár bol ughtá hai, ki Oh ! yih báten úpar se hain ! Masalan dekho, ki us ke musannif dil lagákar kámil sachcháí kí pairawí karte hain ; har ek wáqia ko thík jaisá thá, cháhe kisí kí badnámí hí kyún na ho, áge rakhte, aur har ek talím ko, durustí ke sáth be kam o kást bayán karte hain. Aisá Nawishta hamáre púre bharose ke láiq hai. Insán

khushāmad kī bāton ko bahut pasand kartā hai, magar Baibal men kyā likhā hai? “Khudāwand sab chāplūsī ke honṭh kāt dālegā,” Zab. 12 : 3. Admī bār bār jhūṭh aur fareb se apnā matlab nikālte hain; magar Baibal kyā farmātī hai, “Sāre jhūṭhon kā hissa, āg aur gandhak se jalnewālī jhīl men hogā : yih dūsri maṭ hai,” Muk. 21 : 8.

Dekhiye yih sab musannif kaisī safāi se apnī qaum kī khataon ko zāhir karte, aur kisī burāi ko poshida nahīn rakhte hain. Hān, wuh bare watan-dost to hain, magar yih bihtar jānte hain, ki sārī kharābīān batāi jāen, aur dāntī jāen. Ham yih na samjhen, ki banī Yahūd aur logon ke muqābale men bedīn aur sharīr the. Barkhilāf is ke jahān tak hamen khabar hai, un men nek-chālī aur rāstī aur pākīzagī aur qaumon se ziyāda pāi jāti thī. Aur kis ummat ke bayān men Mūsā, Samūel, Yūsuf, Dāniel wg. aise rāst mard, mil sakenge? Lekin jab Baibal ke bayānāt kā, aur qaumon kī tawārīkh ke sāth muqābila karte, to kyā maṭum hotā hai. Un par bahut ziyāda ilzām lagāe jāte, aur un kī badīon kā zikr barī sakht-kalāmī ke sāth kiyā jāta hai. Is kā sabab kyā hai? Wuh pūrī sachchāi ke khwāhān the, wuh kisī qusūr ko, chāhe bādshāh kā ho, buzurg kā ho, nabī kā ho, nahīn chhipāte. Kyūn aīsā karte the? Kyūnki Rūh ke ilhām se likhte the : wuh jo Sachchāi kā Rūh hai, in kitābon kā haqīqī musannif hai. Agarchi apnī qaum ko bahut hī pyār karte the, taubhī wuh us kī nisbat mīṭhī mīṭhī bāten nahīn kahte. Māsalan Mūsā ne apne burhāpe ke dinon men apne logon ke haqq men farmāyā, ki “Jis din se ki main ne tumhen jānā, tum Khudāwand se sarkashī karte ho,”

Ist. 9 : 24. “Main jāntā hūn, ki mere marne ke bad tum apne taīn kharāb karoge, aur is rāh se, jis kī bābat main ne tum ko hukm diyā hai, phir jāoge,” Ist. 31 : 29. Yashū ke marne ke bad banī Isrāel yūn bargashta hūe, “We phir bargashta hūe, aur apne bāpdādon kī nisbat apne taīn ziyāda kharāb kiyā, aur buton kī pairawī kī, aur un ke āge sijda kiyā; aur we na to apne apne kāmōn se bāz āe, aur na apnī gustākhī kī rāh se,” Qāz. 2 : 19. Nahamiyāh ne apne bāpdādon kī nisbat yihī gawāhī dī. “Unhon ne ghamand kiyā, aur sakht-gardan bane, aur tere hukmon ke shanawā na hūe. Aur unhon ne farmānbardār hone se inkār kiyā, aur tere achambhe kāmōn ko, jo tū ne un ke darmiyān kiye, yād na rakhā,” Nah. 9 : 16, 17. Yasaiyāh ne bhī apne logon kī sharārat par bahut afsos kiyā, “Ah, khatākār guroh, ek qaum jo gunāh se ladī hūī hai; badkāron kī nasl, kharāb aulād; ki unhon ne Khudāwand ko tark kiyā; Isrāel ke Quddūs ko haqīr jānā; us se bilkull phir gaye,” Yas. 1 : 4. To nabī aur buzurg log apnī ummat par kyūn aise bhārī ilzām lagāte hain? Sabab yihī hai, ki wuh ilhām se bolte hain; aur ilhām se bolke sach kahnā partā hai. Wuh badī ko chhipā nahīn sakte hain.

Phir Baibal ke musannif na sirf apnī qaum kī, balki apnī khatāon aur kamzorion, aur bhūl chūkon ko āshkāra karte hain. Mūsawī shariāt ke ba-mūjib Amrām aur Yūkabid kī shādī qarībī rishta ke sabab nā-jāiz thī; magar un kā beṭā is bāt ko nahīn chhipātā, Khur. 6 : 20. Shariāt ke sunāte hī Mūsā logon se farmātā hai, ki Main jāntā hūn, ki tum in hukmon ko udūl karoge, Ist. 31 : 29. Mūsā apne

ḍādā Lāwī ke gunāh kā zikr kartā hai : phir us ne apne bhāī Hārūn ke gunāh ko, aur us ke do beṭon kī haulnāk sazā ko bhī batāyā, Khur. 32 : 21 ; Ahb. 10 : 2. Wuh qaum ke buzurgon kī, yane Abirahām kī khata, Paid. 12 : 11 ; Izhaq kī, Paid. 26 : 7 ; aur Yaqūb kī, zāhir kar detā hai. Paid. 27 : 6. Mūsā apnī nisbat yih kahtā hai, ki Khudā ek dafa mujh se aisā nārāz hūā, ki mujhe halāk kiyā chāhtā thā, Khur. 4 : 24. Phir wuh tīn dafa us gunāh kā zikr kartā, jis ke sabab us ko Yārdān pār jānā manā thā ; balki is bāt ko bhī nahīn chhipātā, ki main ne Khudā se minnat kī, ki yih hukm badal jāe, magar badlā nahīn gayā, Ist. 3 : 23-27.

Baibal ke aur bhī musannif apne ūpar aisī bhārī bāton kā ilzām lete, jin ko dunyāwī musannif maq-dūr bhar chhipā dete hain. Matī aur Yūhannā Rasūl the, taubhī Matī kahtā hai, ki un kī be-ia-tiqādī par malāmat kī gai, aur un ke muqābale men ek gairqaumwāle ke imān kī tarīf kī gai, Matī 8 : 10, 26. Phir wuh is bāt ko nahīn chhipātā, ki Masīh bār bār Rasūlon ke sāth sakhtī se kalām kartā thā. “Kyā tum bhī ab tak be-samajh ho ?” 15 : 16. “Ai kam iātiqādo, tum āpas men kyūn charchā karte ho ki hamāre pās roṭī nahīn ?” 16 : 8. “Agar tum na phiro, aur bachchon kī mānind na bano, to āsmān kī bādshāhat men hargiz dākhil na hoge.” 18 : 3. Ek aur jagah yih bayān miltā hai, ki do rasūl nā-munāsib arz karte the, jis se bāqī rasūl khafā hūe, yane sab qusūrwar bane, 20 : 20-24.

Phir Marqus aur Lūqā rasūlon ke rafīq aur dost the. Yih nahīn ho saktā thā, ki wuh apne doston kī badnāmī se khush hon. Yahan ham dekhte hain,

ki wuh bhí rasúlon kí khatáon ko záhir karte hain. Likhá hai, ki ek bare májare ke bad “wuh hairán hue; is liye ki wuh roñon ke bare men na samjhe the, balki un ke dil sakht ho gaye the,” Mar. 6: 51. “Yisú ne un se kahá, Kyá tum bhí aise be-samajh ho?” 17: 18. Jab Yisú ne unhen apní maut kí khabar dí, to “Wuh is bát ko samajhte na the, aur us se púchhte hue darte the,” 9: 32. Dúsré waqt jab Yisú ne un se kuchh suwál kiyá, tab wuh chup rahe, kyúnci un men ná-munásib bahs ho gai thí, 9: 34. Jab má báp apne bachchon ko Yisú ke pás láe, aur shágirdon ne unhen mana kiyá, tab likhá hai, ki Yisú khafá huá, 10: 14. Jab Yisú bág i Gatsamaní men barí jánkaní men pará duá kartá thá, tab likhá hai, ki rasúl us ke sáth jág nahín sakte the. Jab pakarnewále áe, tab wuh bhág gaye, 14: 50. Apne jí uthne ke bad “us ne un kí be-iatiqádí aur sakhtdilí par malámat kí,” 16: 14. Waisá hí Lúqá bhí rasúlon ke qusúron ká zikr kartá hai, Lúqá 8: 24, 25; 9: 40-45; 18: 34.

Phir ham dekhte hain, ki Rasúl un kalísiyáon ke qusúr batáte hain, jin kí bunyáden unhon ne áp dálí thin, aur jin kí neknámí isí liház se bahut cháhte the; taubhí un ke haqq men sach bolná pará. Masalan, Púlus Galatiya ke Ísáion ko is liye bahut samjhátá hai, ki wuh Injíl kí sachcháí se basásaní tamám hat játe the. Phir Qurintus ke shuraká ká ápas men jhagrá karná, aur bad-chalaní ká barpá honá, aur kamzor bháion par sakhtí karná, aur un men hasad, badgoí, fasád ká phailná, bayán kartá hai, I Qur. 1: 11; 5: 1; 8: 11; II Qur. 12: 20. Gair zubanon kí niámat páke wuh use burí tarah se

istiāmāl karte the : wuh apne ustādon ke nām leke āpas men mukhālifat paidā karte the, ki “Main Pūlus kā, main Apallūs kā hūn.” Aur jo imāndār hone kā dawā karte the, so nek aamāl se apne imān ko sābit na karte the. In kāmzorion ke sabab Pūlus kā dil nihāyat ranjīda hūā, aur kahtā thā, ki “Main ne barī musibat aur dilgīrī kī hālat men, bahut se ānsū bahā bahākar tum ko likhā thā,” II Qur. 2 : 4. Aur inhīn kalisiyāon men jo us kī koshish se qāim kī gayīn, aise ashkhās milte the, jo us ke Rasūl hone kā inkār karte the. Phir Pūlus mān letā, ki Khudā ke fazl pāne se pahle main barā gunahgār thā, I Tim. 1 : 13. Patras bhī apne bare qusūr ke wāste koī uzr pesh nahīn kartā : sirf us fazl kī hamd kartā hai, jis se ham men zinda ummed paidā hotī hai.

BAB IX:

BAIBAL KE MUSANNIFON MEN BARĪ MUHABBAT NAZAR ATĪ HAI.

Zāhir hai ki Baibal Kalām i Ilāhī hai, kyūnki us ke musannifon men barī muhabbat zāhir hotī hai. Khudā muhabbat hai, aur us ne hukm bhī diyā, ki ham apnī mānind apne parosī ko pyār karen. Aisī rūh Baibal ke likhnewālon men pāyī jāti, aur is se jānā jāti, ki wuh mard i Khudā, aur us kī taraf se paigām lānewāle the. Mūsā apne logon se bār bār dukh pātā thā, tāham unhen bahut pyār kartā, aur barī dilsozī se un ke liye sifārish kartā thā. Ek dafa kā zikr hai, ki Yahowāh Isrāel se nihāyat khafā

húá, aur Músá se farmáyá, ki “Main unhen halák karúngá, aur tujh men se ek nayí qaum ko paidá karúngá” “Main unhen wabá se márúngá, aur mirás se khárij karúngá, aur tujhe dúsrí qaum, jo un se barí aur ziyáda zoráwar hogí, banáúngá,” Gintí 14 : 12 ; K̄hur. 32 : 10. Ab sochiye, ki yih Músá ke wáste kyá hí unda mauqa thá, ki ek barí qaum us kí nasl se ho ! Lekin baraks is ke us ne K̄hudá kí bahut minnat kí, ki Isráel kí náfarmání muáf kí jáe, warna ás pás kí qaumen tere nám par kufr bakengí. Phir ek dafa ká zikr hai, ki us ne logon ke gunáh ke wáste aísí sargarmí se sífárish kí, ki K̄hudá yá to unhen muáf kar de, warna mujh ko bhí halák kare. “Aur ab, kásh ki tú un ká gunáh muáf kartá—magar nahín to main terí minnat kartá hún, ki mujhe us daftar se, jo tú ne likhá hai, meṭ de,” K̄hur. 32 : 32. Yih kaisí muhabbat hai, jo auron kí bhalái men, apní bhalái kí fikr nahín kartí !

Aísí khud-inkáarí kí rúh Púlus men bhí páyí játí hai. Bahut log use marte aur satate the, taubhí un kí bihtarí ke dhúndhne se wuh báz na átá thá. Us ne kitne Yúnání shahron men mār khái, taubhí wuh Injíl kí bashárat dene se báz nahín áyá. Bahut se Yahúdí us ke sakht dushman ban gaye, táham jis jis shahr men wuh pahunchtá, daryáft kartá hai, ki yahán ke Yahúdíon ká muhalla kahán hai ? Pachás baras tak jab wuh apní qaumwálon se dukh sah chuká thá, tab aísí barí ulfat se un kí nisbat likhtá hai, ki “Main Masíh men sach kahtá hún, ghúṭh nahín boltá, aur merá dil bhí Rúh ul Quds men gawáhí detá hai, ki mujhe bará gam hai, aur

merá dil barábar dukhtá rahtá hai. Kyúñki mujhe yahán tak manzúr hotá, ki apne bháiyon kí khátir, jo jism ke rú se mere qarábatí hain, main khud Masíh se mahrúm ho játá," Róm. 9 : 1-3. Yih kyá hí khaufnák kalám hai ! Magar Púlus kí chál se záhir hai, ki wuh Isráel kí bhaláí bahut cháhtá thá, yahán tak ki lan tan ke iwaz pyár dikhátá thá. Dekhiye, us se kaisí sakht dushmaní kí játí thí, Aam. 13 : 45 ; 14 : 19 ; 17 : 5, aur taubhí is se peshtar ki dígar logon ko dhúndhe wuh Yahúdíon ke ibádat-khánon men manádí kartá hai, Aam. 14 : 1 ; 17 : 1, 2, 10. Jab ham yád karte hain, ki yih shakhs pahle kaisá zabardast aur be-rahm thá, Aam. 9 : 1 ; 26 : 11 ; I Tim. 1 : 13, to kaisí ajíb tabdílí nazar átí hai ! Khudá ne kis garaz se use aisá badal dálá ? Táki use gair-qaumon ká Rasúl banáwe.

Na sirf Baibal ke musannif ulfatí ádmí the, balki wuh apní tasnífát men Khudá kí lásání muhabbat ká bayán barí safáí se karte hain. Kis kitáb men Khudá kí muhabbat ká aisá bayán mil sakegá, jaisá ki musrif beṭe kí tamsíl men, yá Yúhanná ke pahle khatt men miltá hai ? Nahín, wuh bilkull lásání muhabbat thí, jo Masíh i mujassam men nazar átí thí : wuh be-misál ulfat jis ke sabab wuh be-dín Yarúsalam kí ánewálí halákat par rotá thá, aur apne be-rahm qátilon ke wáste duá kartá thá, Lúqá 19 : 41 ; 23 : 34 : jis ke sabab se wuh apne dushmanon ke liye na sirf ján देने tak, balki barí khushí se ján देने tak, taiyár thá ; táki wuh us ke dukh utháne se abadí zindagí páwen, Róm. 5 : 8 ; Lúqá 9 : 51 ; Ibr. 12 : 2.

Na sirf yih, balki Baibal ke musannif is bát ko sābit karte hain, ki hamen farz hai, ki muhabbat bilkull ham par gālib āwe. Insānī farāiz kā khu-lāsa yih hai, ki Khudā aur insān ko pyār kar, Ist. 6 : 5 ; Mat. 22 : 36-40 ; “Muhabbat shariyat kī tamīl hai,” Rūm. 13 : 10. Aur chāhiye ki yih muhabbat bahut zabardast bhī ho : aisi muhabbat jo “neki ke zariye se badī par gālib āe,” Rūm. 12 : 21 ; jo sātānewāle ke liye duā māng saktī hai, Mat. 5 : 44 ; jo bhāion ke liye jān denā farz jāne, I Yuh. 3 : 16 ; balki parosī ko aisa pyār kar sake, jaisā ki Yisū ne hamen pyār kiya, Yuh. 15 : 12.

BĀB X.

BAIBAL KE MUSANNIF RASTI AUR PAKIZAGI KE PAIRAU THE.

Baibal Khudā kā Kalām hai, kyūnki us men neki aur rāstī aur pākizagī kī tarīf kī jāti hai. Baibal kitāb i muqaddas hai. Shurū se leke ākhir tak us ke Bānī kī quddūsī us men nazar āti hai. Chāhe ham is kitāb kī tawārīkh yā nasīhat ; us ke mazāmīr aur nabūwatan ; us ke amsāl yā khutūt parhen, ham ko un men ek pāk o rāst Mālik kī khabar miltī hai, jo sārī badī se nafrat karnewālā hai. “Terī ānkhen aisi pāk hain, ki tū badī ko dekh nahīn saktā ; aur tū shararat par nigāh kar nahīn saktā hai.” Hab. 1 : 13. Jo gaur karnewāle ādmī hain, us ke huzūr men apnī nisbat pareshān hain, maslan Aiyūb, Aiy. 40 : 4 ; Yasaiyāh, Yas. 6 : 5 ; Dāniel, Dān. 9 : 4 ; Patras, Lúq. 5 : 8 ; aur Pulus, I Tim. 1 : 15.

Yih bhí hamen nasihat dí jātí hai, ki is pákízagí aur rástí ko apne áge bataur namúna rakhkar, ham aísí sífāt ke hásil karne ke liye barí koshish karte rahen. “Cháhiye ki tum kámil ho, jaisá tumhárá ásmání Báp kámil hai.” Matí 5 : 48 ; II Pat. 1 : 4. Insán men ziyádatar záhírí pákízagí kí talásh kí jātí hai. Agar dindárí kí súrāt hásil ho jáe, to bahut log us par qanáat karenge ; magar Baibal andarúní aur haqíqí rástbázi ko talab kartí hai. Agar dil durust na ho, to koí bát thík na hogí, II Tim. 3 : 5. Khudá ká ilm hásil karná, be-fáida hai, agar ham us kí baráí aur shukrguzárí na karen, Róm. 1 : 21. Khudá ko bhúl jáná bhárí gunáh hai, Zab. 9 : 17. Dil men bháí se adáwat rakhná khún giná jātá hai, I Yúh. 3 : 15. Khudá us dil se jo bure mansúbe bándhtá, nafrat kartá hai, Ams. 6 : 17. Uñchí ánkhen, aur dil ká gurúr Khudá ko nafratí hain. Lálach butparastí ke barábar hai, Qul. 3 : 5. “Jo nikammí bát log kahenge, adálat ke din us ká hisáb denge,” Matí 12 : 36. Aur Khudá ká ásmání ghar aísá pák hai, ki “us men koí nápák chíz, yá koí shakhs, jo ghinaune kám kartá, hargiz dákhil na hogá,” Muk. 21 : 27. Záhír hai, ki Baibal kí yih pákízagí wuh kháss sabab hai, jis se bahut ádmí us ke sakht dushman ban játe : wuh un kí sharárat ko dánttí, aur wuh us se bezár ho játe hain, jaisá Yisú ne farmáyá, “Tum is liye nahín sunte, ki Khudá se nahín ho,” Yúh. 8 : 47. Jis kí ánkhen kharáb hain, us ká sárá jism tárík hai. Agar ádmí apní sharárat ko na chhoregá, to Baibal ko pyár na karegá.

BĀB XI.

BAIBAL KE MUSANNIF KHUDA KA JALAL ZAHIB
KARNA CHAHE THE.

Us men bahut se nek-aamāl kā zikr kiyā gayā, lekin musannifon kī barī koshish yih hai, ki har bāt men apnī nahīn, balki Khudā kī tarīf ho. Jo kuchh nekī kī jāti, us kā banī Khudā hai; pas usī kī shukrguzārī lāzim hai. Us kī is sifāt se ham jānte hain, ki yih Khudā kī kitāb hai. Dekhiye, Mūsā ke wasīle se bare bare muajīze kiye gaye, lekin jab wuh un kā bayān likhtā, tab Khudā ko un kā karnewālā batātā hai, Khur. 18 : 8 ; Ist. 1 : 31 ; 2 : 33 ; 3 : 3 ; 4 : 32-38 ; 33 : 36. Ek dafa albatta us ne is bāt men qusūr kiyā, lekin bad ko us ne is qusūr kī nisbat bahut tauba kī. Aur log bhī bare bare kāmōn kī nisbat Khudā kī sitāish karte hain; jaisā Yashū ne kiyā, Yash. 23 : 3 ; aur Dāūd ne, I Taw. 29 : 11 ; Dāniel ne, Dān. 2 : 20, 23, 30 ; Azra, Az. 7 : 28 ; Patras aur Yuhannā, Aam. 3 : 12-16 ; aur Pūlus ne kiyā, Aam. 21 : 19 ; I Qur. 3 : 5 ; II Qur. 4 : 7 ; 3 : 5.

Jab fitrat kī nisbat wuh kuchh kahte, to us kā sārā intizām Ilāhī batāte hain. Sitāre aur saiyāre us kā hukm mānte : din aur rāt us kī sitāish gāte hain. “Girdbād men aur āndhī men Khudāwand kī rāh hai, aur badliān us ke pānwōn kī dhūl hain,” Nahūm 1 : 3. “Wuh badliōn ko apnī rath thahrātā hai; aur hawā ke bāzūōn par wuh sair kartā hai,” Zab. 104 : 3. “Wuh chashmon ko jāri karke nadīōn men bhejtā; we pahārōn ke bīch bahtī hain,”

Zab. 104 : 10. Menh ká málik wuh hai : wuh mau-sim par use detá, Yar. 5 : 24 ; aur us ke girne kí jagah muqarrar kartá hai. Hizq. 34 : 26 ; Amús 4 : 7, 8 ; wuh apní khushí ke mutábiq use barhátá yá ghatátá hai, Yúel 2 : 23, 24.

Jaisá fitrat ká intizám, waisá hí dunyá kí sal-tanaton ká intizám, Khudá ke háth men hai. Usí ke jalál ke wáste wuh uṭhtí aur girtí hain. Nabú-kadnazar, jab Haikal ko barbád kartá, aur Khoras, jab us ke phir tamír karne kí ijázat detá, donon usí kí marzí ko bajá láte hain, Yar. 25 : 9 ; Yas. 44 : 28 ; 45 : 5. Jaisá ki likhá hai, ki “Agar wuh kisi waqt kisi qaum yá bádsháhat ke haqq men kahe, ki use ukhárún, aur tor dálún, aur wíran karún, yá use banáún aur lagáún, to hál waisá hí hogá,” Yar. 18 : 7-10 ; 17 : 7-10 ; Dán. 4 : 35. Tamám Baibal men ímán wuh zabardast shai hai, jis se bhárí bhárí kám kiye játe hain. Kyún ? Kyúnki ímán wuh háth hai, jo Khudá kí qudrat ko pakar letá hai. Ímán zabardast hai, táki insán ko bilkull fakhr karne kí jagah ne rahe. “Jo fakhr kare, so Khudáwand par fakhr kare,” I Qur. 1 : 31.

Kháss tawáriḳh jo Baibal men miltí hai, Isráel kí hai, aur us ke sáre bayán men Khudá ká qádir háth záhir hotá hai. Isráel ke sáre intizám men Khudá ne apne jalál ko záhir kiyá. Wuh wasáil jin se bhárí bhárí májare hote, Khudá se muqarrar kiye játe, aur wuh unben chun letá, jin se sábit hotá, ki yih kám qúwat i Iláhi se kiyá játa hai. Jab Músá apná asá uṭhátá thá, to Misr par áfaten á tín, Khur. 7 : 15, 19 ; aur Lál Samundar men súkhí ráh khul játi, Khur. 14 : 27. Jab us ká háth duá

men uthá huá thá, to Amáliqí shikast khá gaye, Khur. 17 : 11. Jab Káhin log Khudá ke sandúq ko liye hue, pání pás áe, tab Yardan do hissa ho gayá, Yash. 4 : 10. Jab Káhinon ne narsinge phúnke, tab Yarihú kí díwár sarásar gir parí, Yash. 6 : 20. Aise kamzor wasíle kyún istiamál men láye gaye? Is liye kí Khudá ká jalál áshkár ho. Phir Qázíon aur Bádsáhon ke aiyám men Khudá ká qádir háth, bár bár nazar átá hai. Sísara apní nau sau lohe kí rathon par phúltá hai, magar ek lohe kí mekh se qatl kiyá játá, Qáz. 4 : 3, 21. Sísara bará sipahsálár thá, magar Khudá ne use ek aurat ke háth men bech dálá, Qáz. 4 : 9. Shamjar ne chha sau Filistí mard paine se máre, Qáz. 4 : 31. Jidaún aur us ke tén sau baháduron ne sirf khálí gharon ke torne se barí fauj ko bhagá diyá, Qáz. 7 : 21. Samsún kí ajíb qúwat, sir ke bálon ke wasíle se záhir kí játí thí, Qáz. 16 : 17. Júliyat ká bará zor Dáúd ke falákhun ke sámhne qáim na rah saká, I Sam. 17 : 49. Zárah Kúshí ne das lákh fauj leke Yahúdáh par charháí kí, magar Asá kí duá se maglúb huá, II Taw. 14 : 9. Jab Yahúsafat ke gánewále Khudá kí sitáish ke gít gáthe the, tab dushman pareshán kiye gaye. II Taw. 20 : 20-25. Har kahín baní Isráel ko yih talím dí játí thí, kí tumhári salámatí baháduron aur faujon men nahín, balki Khudá ke fazl men hai. Jab wuh Khudáwand ke hukmon ko mánte the, tab ek ádmí saikaron ko bhagá saktá thá, jaisá kí Yúnatan ne kiyá, I Sam. 14 : 13-16. Jab wuh Yahowáh se bágí hue, tab mazbút aur hasín shahr un ke kám ná áe, jaisá Rahabiám ne dekhá, II Taw. 11 : 6-12 ; 12 : 4, 5. Jab Sanherib ne Yarúsalam ká

muhásara kiyá, tab Hizqiyáh ne Khudá se madad mángí, aur Sanherib kí barí fauj ek dam halák ho gayí, II Sal. 19 : 35. Magar jab Yúás ne apne báp-dádon ke Khudá ko ehhor diya, to Arám kí chhotí sí fauj us par gálib ho gai, II Taw. 24 : 24. In sári báton men Khudá apne jalál ko záhir kartá hai.

Phir Baibal ke musannif gunáh men yih kháss kharábí záhir karte hain, ki wuh Khudá kí be-izzatí kartá; pas us ka insáf us kí saza ko talab kartá hai. Halákat jo Amáliq, aur Sanherib, aur Belshazzar par áí, un ke gunáhon ke badle men áí. “Us Khudá kí, jis ke háth men un ka dam tha, aur jis ke qábú men un kí sári ráhen thin, us kí tazím na kí,” Dán. 5 : 23. Yahúdion ka bhári qusúr yih tha, ki “Agarchi unhon ne Khudá ko ján to liya, magar us kí Khudái ke láiq us kí barái aur shurguzári na kí,” Róm. 1 : 21. Jab Elí ne apne beton ko sharárat se na roká, I Sam. 2 : 29, 30; jab Hizqiyáh ne náhaqq apne khazánon ko dikhláya, II Taw. 32 : 31; jab Dáúd ne gunáh kiyá, to tinon ka kháss qusúr yih tha, ki unhon ne Khudá ke nám kí be-izzatí kí. Jab ham Nabal aur Abíhú yá Uzzah, yá Herodís kí maut par gaur karte hain, to bhalá yih kyún máre gaye? Sulaimán ke khiláf dushman kyún utháe gaye? I Sal. 11 : 9-14. Isráel ke das firqe, aur bad ko Yahúdáh, kyún asíri men bheje gae? II Sal. 17 : 14-20; II Taw. 36 : 16, 17; aur phir Yahúdáh do bára Rómion ke qabze men kyún kiyá gaya? Jawáb ek hí hai : un kí náfarmání kí saza dene men Khudá apna jalál záhir kartá hai : un kí hukm-udúli ka piyála labrez ho gaya tha. Ab záhir hai, ki Khudá ke jalál ka záhir karná hamári zinda-

gí ká kḥáss maqsad hai. “Tum kháte yá píte, yá jo kuchh karte ho, sab kuchh Kḥudá ke liye karo,” I Qur. 10 : 31. Kḥudá ke jalál ke wáste kḥilqat kḥalq húi. Is ke liye Yisú mujassam húa, Muk. 4 : 11. Masíh ne duá kī, ki “Ai Báp, apne nám ko jalál bakḥsh,” Yúh. 12 : 28 : aur jab us ne apne shágirdon ko duá karná sikháyá, to ek iltimás yih bhí sikhái, “Tere nám kī taqdís ho.”

BĀB XII.

BAIBAL APNE KḤASS MAQSAD SE ILĀHĪ KITAB SABIT HOTI HAI.

Baibal kis wáste insán ko bakḥshí gayí? Záhir-an wuh insán kī díní hidáyat aur rahnumái ke liye dí gayí hai. Kḥudá kī marzí yih thí, ki insán apní gunáh-álúda hálát ko aur apne Málík kī quddúsí ko jáne: ki ham Málík kī rahmat ko samjhen, aur níz naját kī tadbír bhí, jo us rahmat se nikálí gayí. Jis hál ki insán gunáh ke sabab Kḥudá se bágí húa, zarúr thá, ki Kḥudá ká Betá Darmiyání bankar Kḥáliq aur maḥlúq men, ki jin men judái thí, mel miláp karáwe. Baibal ká kḥáss maqsad yih hai, ki us mel ke kám ko roshan kare, us ke parhne se us mel ke kám kī hájat, aur yih ki kis tarah yih mel Darmiyání ke zariye púra, aur Báp se qabúl kiyá gayá, maḥlúm ho játá hai. Us men insán ke girne ká bayán, Paid. 2 : 17 ; 3 : 16-19 ; Rúm. 5 : 12 ; aur us ke sáth Masíh ke uṭháne ká kám miltá hai, Rúm. 5 : 18 ; Muk. 7 : 9. Āsmán se ek bhárí bát kī gawáhí miltí, “aur wuh gawáhí yih hai, ki Kḥudá ne

hamen hamesha kī zindagī bakhshī, aur yih zindagī us ke Bete men hai,” I Yuh. 5 : 11. “Us hī ke wasīle se ham ko ek hī Rūh men Bāp ke pās rasāī hotī hai,” Afs. 2 : 18.

Baibal is liye tasnīf kī gayī hai, kī insān ko najāt kī khabar dewe. “Tū bachpan se un pāk nawishton se wāqif hai, jo tujhe Masīh Yisū par imān lāne se najāt hāsīl karne ke liye dānāī bakhsh sakte hain,” II Tim. 3 : 15. Is najāt kī dānāī men tūn bāten shāmil hain. (1) Baibal najāt kī hājāt āshkāra kar detī, aur (2) hamen samjhātī hai, kī wuh najāt kaisī hai, aur kis tarah par miltī hai, aur (3) āp Rūh ul Quds ke hāth men talwār hoke najāt dene kā wasīla ban jātī hai. Yih, kitāb kī bhārī khūbī hai. “Main Injīl se sharmātā nahīn : is liye kī wuh har ek imān lānewāle ke wāste najāt ke liye Khudā kī qudrat hai,” Rūm. 1 : 16. “Unhen sachchāī ke wasīle se muqaddas kar : terā kalām sachchāī hai,” Yuh. 17 : 17 ; I Pat. 1 : 23.

Tamām Baibal men ek hī maqsad nazar ātā hai : insān kyūnkar najāt kī dānāī hāsīl kare? Yih na sirf Baibal ke bayānāt se, balki un bāton se, jo us men darj nahīn kī jātīn, sābit kiyā jātā hai. Us ke tawārīkhī hisson ko dekho : us men sab qaumon kī nahīn, magar sirf Yahūdion kī tawārīkh miltī hai, aur dīgar qaumen jyūn jyūn Barguzīda qaum se ilāqa rakhtī thīn, zikr kī jātī hain. Yahūdion kā pūrā bayān bhī Baibal men nahīn miltā, sirf us men se wuh thore se wāqīāt jo najāt ke kām se ilāqa rakhte hain, pāe jāte hain. Masalan do bhārī saltanaten un aiyām men Kanaān ke nazdīk thīn, lekin Mūsā ke zamāna se Sulaimān ke rāj tak kisī

Firaūn kā nām Baibal men páyá nahín jātá. Asúr kí bādsháhat kí bunyád Nimrúd ke dinon men dālí gayí, Paid. 10: 11, aur zamánon tak barhtí aur phailtí gayí, lekin us kā pahlá zikr Baibal men Yasaiyáh ke waqt men páyá jātá hai, II Sal. 15: 19. Qadím zamáne ke buzurg us peshíngói se, jis men aurat kí nasl kā zikr thá, wáqif the. Aglab hai, kí wuh kaffáre kí talím se bhí wáqif the, Paid. 3: 21; 4: 5, 7. Jo un men dindár the, is ímán men jíte the. Hábil, Set, Hanúk aur Núh, Masíh ke pai-rau the. Wuh Yahowáh kā nām lete the, Paid. 4: 26. Wuh us ke sáth sáth chalte the, Paid. 5: 24. Un par Khudáwand ne mihrbání se nazar kí, Paid. 6: 8.

Baibal kā bará hissa Nabúwatána hai. Is hisse men Darmiyání aur us ke kám ke beshumár isháre páe játe hain. Shaitán se ek larnewálá uṭhegá. Wuh shakhs aurat kí nasl hogá, us men do zátén ulúhiyat aur insániyat, hongí. Wuh Abirahám kí nasl se hogá: Ismáíl se nahín, balki Izháq se paidá hogá; Esau se nahín, balki Yaqúb se paidá hogá: Yassí ke sab se chhóte beté Dáúd se paidá hogá. Phir nabí is ánewále kí ámad kí nisbat bahut kuchh kahte hain. Wuh kis waqt áegá? Kis gánw men paidá hogá? Wuh kunwári se paidá hogá. Us ke áge ek peshrau chalegá. Us ke áne se Galíl kí táríkí men núr chamkegá. Wuh insán ke wáste Nabí, Káhin, aur Sultán hogá. Wuh manádí karegá: aur karámát se apní talím ko sábit karegá, wuh radd kiyá jáegá, aur qatl hogá, aur qabr men rakhá jáegá. Wuh jí uṭhegá aur ásmán par charh jáegá, aur apne logon par Rúh ul Quds ko

názil karegá. Yih sáří peshíngoián us ke haqq men púrí bhí húín : magar sochne kí bát hai, ki yih sáří báten insán kí naját se iláqa rakhtí hain : sáří báten kitáb ke maqsad ko áshkára kartí hain.

BĀB XIII.

KALAM KE MANNADON KE WASTE PULUS KA UMDA
NAMUNA HONA.

Jab ham Pulus ke ahwál par gaur karte hain, to us kí zindagí ke chár bháří maqsad záhir hote hain. (1) Pahlá maqsad Khudá se insán ke liye paigám láná thá, wuh is ko apná muqaddam kám jántá thá ki Injíl kí bashárat de. “Main apní ján ko azíz nahín samajhtá, ki us kí kuchh qadr karún, bamuqábala is ke, ki apná daur aur wuh khidmat jo Khudáwand Yisú se páí hai, púrí karún, yane Khudá ke fazl kí khushkhabarí kí gawáhí dún,” Aam. 20 : 24, us kalám men aisi báten thín, jin se ádmí aksar nafrat karte hain : taubhí unhen Pulus chhipátá na thá. “Main Khudá kí sáří marzí tum se púre taur par bayán karne se na jhijhká,” Aam. 20 : 27. “Ham Khudá ke kalám men ámezish nahín karte hain,” II Qur. 4 : 2, us ke sunnewále Khudá kí báten sunte the, Aam. 13 : 7, 46 ; 16 : 32 ; 18 : 11. Jabán kahín játá thá, manádí karná us ká dastúr thá, Aam. 9 : 29. Aur us kí mihnát ká phal bhí miltá thá, Aam. 14 : 2. Us ká gumán yih thá, ki Khudá ne mujhe isí liye bhejá hai, Gal. 1 : 16 ; aur na sirf bhejá, balki is khidmat ke wáste fazl bhí bakhsá, Afs. 3 : 8. Khudá ne ek kháss

paigám use supurd kiyá thá, Aam. 28:31. Jab kám men gayá, to qaidí kí hálat men gayá, is par bhí bashárat dene se báz nahín rahá, Aam. 28:31. Balki us ká gumán yih thá, ki is khidmat ke karne men Khudá ne merí madad kí, II Tim. 4:17. Jab wuh pahle Masíh ká shágird baná, to yih tabdílí manádí karne ke zariye záhir kí gaí, Aam. 9:22. Yih us ká sab shahron men dastúr thá, Aam. 17:2-4. Us ká ek waz jo us ne Yahúdion ko sunáyá, Aam. 13:17-41 men, aur jo gair qaumon ko sunáyá, Aam. 17:22-31 men, mukhtasar taur par likhe hain.

(2) Pulus ká dúsrá maqsad yih thá, ki wuh logon ko Khudá kí taraf phiráyá cháhtá thá, “Ham tumhen, khushkhabarí sunáte hain, táki in bátil chizon se kinára karke us zinda Khudá kí taraf phiro, jis ne ásmán aur zamín aur samundar aur jo kuchh un men hai, paidá kiyá,” Aam. 14:15. Jab us ne shahr Tassaluníqe men manádí kí, to bahut sunne-wále phiráye gaye, I Tas. 1:9, 10. Aur un ke mukhálif kahne lage, ki Wuh shakhs jinhon ne jahán ko bágí kar diyá, yahan bhí áe hain, I Tas. 17:6. Albatta is qism kí talím Yahúdí buzurgon ko niháyat nápasand thá, aur unhon ne use mufsid, aur fitna-angez aur bidatí batáyá, Aam. 24:5-9; 21:28. Aur us ne na sirf Yahúdiya, balki aur mulkon men bhi, aisá hí kiyá, Aam. 19:26, 27.

(3) Pulus ká tísrá maqsad nayí zindagí dená thá. Logon ko Khudá kí taraf phiráná zarúrí kám thá, kyunki yih abadí zindagí páne kí ráh hai. Pahle us ne cháhá, ki main Yahúdion ko Kalám sunáun, lekin jab dekhá, ki yih abadí zindagí kí talásh nahín karte, tab unhen chhor diyá. “Zarúr thá, ki Khudá

ká Kálam pahle tumhen sunáyá jáe. Lekin chúnki tum us ko radd karte ho, aur apne ap ko hamesha kí zindagí ke náqábil thahráte ho, to dekho, ham gair-qaumon kí taraf mutawajjih hote hain." Aam. 13 : 46, 47. Zindagí wuhí thí, jo Masíh ke pák kaf-fáre par bharosa rakhne se miltí hai. Aam. 20 : 21. Us ko zindagí kí akelí ummed jánkar, wuh use logon ke áge pesh kartá thá. Fil. 2 : 16. Wuh logon ko samjhátá thá, ki is zindagí ko pakar lewen, "Hamesha kí zindagí par qabza karle," I Tim. 6 : 12, 19.

(4) Púlus ká chauthá maqsad Masíh ko záhir karná thá, wuh jántá thá, ki naját kí sári ummed Masíh men hai, aur jo us ko páte hain, zindagí ko páte hain. Wuh ap dáwá kartá thá, ki "Ham us Masíh i maslúb kí manádí karte hain, jo Yahúdíon ke nazdík thokar, aur gair-qaumon ke nazdík bewaqufí hai; lekin jo buláe hue hain, Yahúdí hon yá Yúnání, un ke nazdík Masíh Khudá kí qudrat, aur Khudá kí hikmat hai," I Qur. 1 : 23, 24; II Qur. 1 : 19; 4 : 5. Yih bahut hí zarúrí kám thá. "Balki mujh par afsos hai, agar khushkhabarí na sunáun," I Qur. 9 : 16. Sirf isí se ádmí rást chál chal sakege, "Jis tarah báp apne bachchon ke sáth kartá hai, usí tarah ham bhí tum men se har ek ko nasíhat karte, aur dilása dete, aur samjháte rahe; táki tum-hará chál chalan Khudá ke láiq ho, jo tumhen apní bádsháhat aur jalál men bulátá hai," I Tas. 2 : 12. Naját páne ke liye dunyá kí tadbíren lá-hásil hain; lekin Púlus kí samajh men bahutere manádí ke wasíle se bach jáenge. "Jab Khudá kí hikmat ke mutábíq dunyá ne apní hikmat se Khudá ko na jáná,

to Khudá ko yih pasand áyá, ki is manádí kī be-waqúfí ke wasíle se ímán lánewálon ko naját de,”
I Qur. 1 : 21.

BAB XIV.

BAIBAL PARHNE KE FAWAID.

Is ko parhá karo, bháío, kyúñki tumháre dunyawí safar ke wáste yih ásmání rahnumá hai. “Ai Khudáwand, terá kalám ásmán par sadá sábit hai,” Zab. 119 : 89. Kisí dúsrí kitáb men is ke barábar bhárí bhárí talímen nahín miltín. Wuh Khudá kī Marzí, Insán kī Bargashtagí, Ráh i Naját, Gunáh kī Barbádí, aur Imándáron kī abadí Khushhálí áshkárá kartí hai. Us kī talímen be-aib, us kī nasíhaten barakat-bakhsh, us kī tawárikh haqq, us ke wade beshqímat hain. Agar haqíqí hikmat cháhte ho, to Baibal se síkho : agar haqíqí salámatí cháhte ho, to us par takiya karo : agar haqíqí pákízagí dhúndhte ho, to us kī nasíhaton ko amal men láo. Is kitáb men tumháre pánwon kī rahnumái ke liye roshní, tumháre zor ke sambhálné ke liye khurák : tumháre dil ko chain dene ke liye tasallí hai. Musáfir ká naqsha, ráhgír kī láthí, jabází ká qutub-numá, aur sipáhí kī talwár hai. Us ká kháss mazmún Masíh i maslúb hai. Us ká kháss maqsad Khudá ká jalál záhir karná hai. Cháhiye ki yih Kalám hamáre dimágon men bhar jáe, dil par hukúmat kare, pánwon ke liye hidáyat bane : yih sone kī kán hai, jis men khodná mufíd hai : yih khushí kī

LIBRARY

Gujranwala Theological Seminary

nadí hai, jis men gusl karná dil-pasand hai: yih barí ziyáfat hai, jis par baithne se ásúdagí miltí hai. Is ko roz roz parhá karo: dil lagáke parhá karo: duá karke parhá karo. Baibal is zindagí men tumháre bare kám átí: maut ke waqt tumhen tasallí detí: aur maut ke bad isí ke ba-mújib tumhárí adálat kí jáegí. Is bakshish ke páne se tum par barí jawáb-dihí hai. Jitná ziyáda tum us ke parhne men mashaqqat uṭháoge, utná fáida hásil karoge. Jo is kí hiqárat kartá hai, hamesha tak nuqsán uṭháegá. Un kí hálat kyá hí khaufnák hai, jin ke pás yih barakaton ká khazána na ho. “Dekho, we din áte hain, ki main us mulk men kál dálúngá; so wuh na rotí ká, aur na pání kí pyás ká kál, balki aisá kál, ki jis men Khudáwand kí báten suní na jáengí.” Amús 8 : 12.

BAB XV.

BAIBAL KE MUTALÁ KARNE KA UMDA TARÍQA.

Kalám kí ziyáda wáqifíyat ke hásil karne ke wáste kitnon hí ne apne parhne ke liye mufíd taríqe nikále hain, jin men se do ek ká ham is chhoṭí sí kitáb men mukhtasar zikr karte hain. Ham kis tarah Baibal ko parhá karen, jis se ziyádatar us se fáida aur tasallí aur rahnumái aur khátir-jamáí hásil karen? Wuh taríqa jo hamen ziyáda pasandída málúm hotá, yih hai, ki parhnewálá har waqt apne ap ko yih sát hukm diyá kare :

I. SUN. II. SAMAJH. III. SÍKH. IV. SOCH. V. SÍNCH.
VI. SÁDH. VII. SIKHÁ.

Ham in sāt alfáz ko is taur se mukhtasar aur silsilewār aur harf S. ko kām men láke likhte hain, ki har koí ba-ásání tamám in hukmon ko yád kare : kyúñki jab gaur kiyá jáe, to malúm hogá, ki Kalám i muqaddas kí nisbat har ek Masíhí yih sāt faráiz rakhtá hai.

I. SUN ; kyúñki terá Kháliq o Málik tujh se báten kartá. Agar bádalon men se pukárke, terá nám leke kuchh tujhe batátá, to kyá tú khauf aur tazím ke sáth kán na lagátá ? to kitná ziyáda sunná cháhiye, jab ki Khudá apní marzí ko nabíon aur rasúlon se mufassalan bayán kartá, aur bare bare nishánon se use qáim bhí kar detá hai. Sun ke yih mane hain, ki tú us paigám ko apná kar le : agar tú ap parhá likhá ho, to Baibal ko apne liye roz parh ; agar tú parh nahín saktá, to aur kisí se parhwá : kisí tarah se daryáft kar, ki is paigám men tere liye kyá hai : terá Málik tujh se kyá cháhtá hai ? Jab dákwálá tere háth men koí chitthí detá hai, to jab tak tú kisí se use parhwá nahín letá, aur us ká matlab malúm nahín kar letá, tab tak mutlaq tujhe chain nahín hotá ; isí tarah munásib hai, ki tú chitthí ká bhí matlab jáne : malúm kar, ki tere liye is men kyá khabar hai ? Is bát men bahut se Masíhíon ne, jo aur aur kitábon ko bahut parhá karte hain, barí gaffat kí hai : kitáb to un ke pás maujúd hai : us kí achchhí jild mez par dharí hai : kabhí kabhí apne bál bachchon ke dil bahláne ke liye us men se koí

dilehasp qissa kahání parhke sunáte bhí hain; lekin apne liye use nahín parhá karte; kitáb kí taríf sháyad auron se karenge, ki Haqíqí Kalám i Iláhí yihí hai: is kitáb ke barábar koí aur kitáb nahín hai: magar sach púchhiye, to wuh achchhí tarah nahín jánte, ki is men kyá kyá khabar hai. Jab ki ham kisi dost kí chitthí kí aisí hiqárat nahín karte, to Iláhí Khatt kí aisí hiqárat kyún karte hain? Bazon ká qusúr dúsrá hai. Wuh Baibal ke chand hisson ko parhte to hain. Wuh Paidáish kí kitáb, aur Zabúr, aur Yasaiyáh, aur Cháron Anájíl aur Aamál kí kitáb ko parhte, aur in ke mazámín ko achchhí tarah se jánte hain. Agar koí cháhe, to wuh in men achchhá imtihán de sakenge: magar Baibal kí dúsrí kitábon ká hál aur hai. Un se púchho, ki Amús kaisá shakhs thá? Iftáh ne kyá kiyá? Yamíma kaun thí? Kaun bahádur Nún se paidá húa? Aur Blastus ne kin se barí dostí kí? to kahenge ki Muáf kíjiye. Is ká iláj yih hai, ki sab Masíhí ahl-i-kitáb ban jáen: Baibal men khwánda ho jáen: Khudá kí áwáz ke sunnewále ho jáen: aur khúb jánen, ki is paigám men kyá kyá nasíhaten aur dhamkián aur tasallíán hain?

II. SAMAJH, yane na sirf Sun, balki Samajh. Is kí kháss hájat yih hai, ki ham sirf un báton se, ki jinhen achchhí tarah se samajhte hain, púra púra fáida uthá sakte hain. Baibal hamárá rúh kí khurák hai. Sab log jánte hain, ki wuh khurák jo pet men dákhil hotí hai, wuh nahín, balki wuh jo hazm ho játí, so zindagí ko sambháltí hai. Ham bahut kuchh kháen, aur use hazm na kar saken, to

sirf bīmārī paidā hogī. Baibal kī talīmāt kā hāl bhī kisī qadr aisā hī hai. Hān, us men bahut sáf aur ásān bāten to hain, aur Khudá kā lākhon lākh shukr ho, ki un ásān bāton men bahut sí wuhí hain, jo ziyádatar hamārī najāt se ilāqa rakhtí hain : Badí se báz á, aur nekí kar : Khudá kī taraf phir : Masíh ke kaffāre par bharosá rakh : Jo kuchh hájat ho Khudá se máng : Āsmán kī bāton par dil lagá. Aisí nasíhaten sáf hain. Magar sach hai, ki Baibal men aisí bhī bāten hain, jin kā samajhná mushkil hai. Is liye Baibal ko gaur ke sáth parhná, aur áyat áyat ke sáth miláke parhná farz hai. Is bát men dúsrí hájat yih hai, ki Baibal, aur khásskar Puráná Ahdnāma bahut qadím kitāb hai. Jab wuh tasníf húi thí, us waqt dunyá kā hāl kuchh aur thá. Bahut se mazhab jo ab íjád hūe, páye nahín játe the. Bahut sí bādsháhaten jo ab zabardast hain, us waqt qáim bhí na húi thín : bahut se ulúm, jin par álim áj kal bahut dil lagáte hain, us ke bad jári hūe hain : bahut sí zubānen, jo us waqt bolí játí thín, ab mađúm ho gaín : logon ke bahut se díní o dunyawí dastúrāt is arse men badal gaye hain. Injíl itní purání to nahín hai. taubhí sochiye ki us waqt se áj tak kitní barí tabdílían dunyá men wáqi húín. Herodís kā sárá khándán nest húa. Qaisar aur un kī sári hukúmat nábúd húi. Mulk i mauúid zamánon se ajnabíon ke qabze men chalá átá hai. Wuh shahr jin men Rasúl bashárat dete the, ziyádatar ulat pulat ho gaye hain. Wuh Yúnání zabán jis men Injíl kī kitāben tasníf kī gaín, agarchi ab bhí bolí játí hai, magar ab Yúnán aur us ke jazíron men aur tarah se bolí játí hai. To kuchh taajjub nahín, ki

bahut sí báton samajhne men mushkilát wáqí hon. Algaraz Baibal ko sirf parhná káfi nahín. Is ilm kí kán ko khodná paregá. Bahut báton ká haqíqí matlab koshish karne se hásil hogá. Phir bahut se álimon kí mihnaton se bhí madad hásil hotí hai. Is liye munásib hai, ki parhnewálá maqdúr bhar Tafsír kí kitábon ko, aur háshiye men chhape húe nishánon ko, aur Tambidí bayánát ko, aur lugát kí kitábon (wg.) ko, kám men láyá kare, táki agar ho sake, har ek bát us kí samajh men is tarah áwe, jaise pahle sunnewále samajhte the.

III. SÍKH ; kyúñki Kalám ká púra fáida hamen tab milegá, jab us ká besh-qímat khazána dil ke andar dhará húa ho, jahán se koí chor use churáke nahín le já saktá. Kitáb i muqaddas ko apne liye mol lená, aur mez par rakhná achchhá hai. Lekin sháyad gum ho jáe ; sháyad ág men bhasm ho jáe ; sháyad dímak chát le ; sháyad pání se bigar jáe ; lekin us kí nasíhaton men se jo bát dil ke andar rakhí hogí, wuh chor aur ág aur pání ke nuqsán se mahfúz hai. Yih umr bhar pás rahegí, aur ráh men yá ghar men kám áegí. Mubáarak wuh shakhs hai, jis ke dil ke andar Kalám kí bahuterí áyaten dharí húi hain. In se use rát aur din rahnumái milegí : khushí men aur ranj men hidáyat hásil hogí : apne faráiz ke pahchánne men madad hásil hogí, aur bahkánewálí aur bigarnewálí talímon se barí muháfizát milegí. Dekho, jab Yisú bayábán men Shaitán se ázmáyá gayá, tab har ek jalte tír ko is kalám se us ne dúr kiyá, “Likhá hai : likhá hai : likhá hai !” Hán, jab Kalám i Iláhí dil men

khúb samáyá húa hai, tab niháyat mufíd ho saktá hai. Músá ne us kí nazdíki ke fawáid kí nisbat kyá khúb farmáyá hai, ki “Ye báten jo áj ke din main tujhe farmátá hún, tere dil men rahen. Aur tú ye báten koshish se apne larkon ko sikhlá, aur tú apne ghar men baithte, aur ráh chalte, aur lette aur uthhte waqt un ká charchá kar. Aur tú un ko nishání ke liye apne háth par bándh, aur we terí ánkhon ke darmiyán tikon ke mánind hongí. Unhen apne ghar kí chaukhaton, aur apne pháṭakon par likh,” Ist. 6 : 6-9. Músá ká matlab yih hai, ki ham in sab bhári bhári talímon ko síkhen, aur inhen apná kar len, táki wuh har waqt aur har hálat men kám áen. Pas har ek Masíhí ká farz hai, ki Kalám kí umda umda báton ko bahutáyat se barzabán síkhe, aur bár bár unhen sunáyá kare, goyá wuh zabán hí par rahen. Bahut log thorí sí áyaton ko, maslan Das Ahkám, aur Khudáwand kí Duá, aur Mubárákbádián wg. bachpan men síkhte, aur umr bhar un se bahut hí fáida utháte hain : lekin kyá koí kahegá, ki sirf itní hí umda báten hain, jo barzabán síkhne ke láiq hain, aur us men páyí játí hain ? Hargiz nahín ! In se bare bare hisson ko síkhná cháhiye, balki larakpan men síkhná cháhiye, jab ki yád karná ásán hai, aur fursat ziyáda mil saktí hai. Farz karo, ki koí bachpan men Yasaiyáh ká tirpanwán báb, aur Masíh kí pahári wáz, aur ikáwanwán Zabúr, aur Yúhanná kí Injíl, aur Afsion ke Khatt ko khúb barzabán karke, un ke alfáz ko aur mazámín ko apne dil ke andar jagah detá hai, to kyá wuh ziyáda rúhání larái ke wáste taiyár na hogá ? Zarúr hogí. Pas zarúr

hai ki Masíhí má báp, apne larke bálon ke parhāne men is se gáfil na rahen.

IV. Socn. Jab koí umda paigám hamāre pás pahuncháyá jātá hai, tab aql hamen sikhátí hai, ki Is par sochná chāhiye. Is se chāhiye ki main apná fáida dhúndhún. Hān aur log is paigám ko sunenge, lekin kháss mere fáide ke liye is men kyá bāten hain? Hamári samajh men bahut thore aise Masíhí milenge, jo khúb gaur aur dhyán ke sáth Baibal ko parhte hain. Sawere ek báb kahin se parh liyá, par agar do ghante bad koí un se púchhe, ki Bhái, us báb men kyá kyá dhamkián thín, yá kyá kyá tasallí kí bāten thín? to jawáb dená paregá, ki Mujhe yád nahín rahín ! Is se bihtar tadbír yih hai, ki ham kabhí kabhí apná libáz karke parhen ; yane yih suwál karke parhen, ki Yih báb yá yih áyat mujhe kyá sikhátí hai? Khudá mujh se kyá boltá hai? Is men merí kaun sí burí ádat batáí jātí hai? Is men merá kaun sá uljhānewálá gunáh mana kiyá jātá? Kalám mujh ko kaun sí kháss tasallí bakhshtá hai? Torry sáhib ne kaí suwálat batáye hain, ki jin kí madad se ham kisí báb ko parhke apne liye zátí fáida hásil kar sakte hain. Yih suwál aise hain :—“Musannif kaun aur kaisá thá? Yih báb kis waqt aur kaisí hálát men likhá gayá? Us ke likhne kí kaun sí kháss garaz thí? Jo mazámín is báb men mazkúr hain, un ká ápas men kyá iláqa hai, aur ek mazmún दूसरे ko kis tarah se roshan kartá hai? Is báb men musannif kháss kin alfáz par zor detá hai? Kyúnkar zor detá hai? Kin ashkhás ke nám is báb men áte

hain? Ham in kī nisbat kyā sīkhte hain? Un ke ahwāl se ham ko kyā fāida hāsīl hotā hai? Is men kaun sī mushkil bāten nazar ātī hain? Kaun sī bāten hain, jin par iatirāz kiye gaye hain? Is bāb men kaun sī āyat hai, jo ham ko ziyāda dil-chasp malūm hotī hai? Kyā main ne āp is ke parhne se koī barakat pāī? Kyā main ne koī nayī sachchāī dekhī? Kyā koī purānī talīm is bāb ke parhne se roshan hotī hai? Kyā is ke parhne se mujhe zarūrat malūm hotī hai, ki apnī kisī ādat ko badal dālūn? yā kisī kām se bāz āūn? yā kisī bāt ke haqq men naī chāl chalūn?" Sach hai, ki jo koī parhte waqt aise do chār suwāl apne āp se pūc hegā, ziyāda fāida uṭhāegā.

V. SīNCH; yāne parhne ke sāth Rūh ul Quds kī madad māng, tāki tū wuh fāida hāsīl kare, jo Khudā tere wāste chāhtā hai. Rūhānī bāten rūhānī taur se būjhi jātī hain. Aur jis hāl ki Baibal kī bāton men rūhāniyat ziyāda hai, to wājib hai, ki un ke sīkhne aur samajhne men ham Rūh kī niāmaten māngā karen. Mumkin hai, ki per achchhā ho, aur achchhī zamīn men lagāyā bhī jāe, lekin agar waqt par pānī se sīnchā na jāegā, to munāsib taur se phal na lāegā. Chunānchī mumkin hai, ki ham dil lagāke Kalām ko parhā karen, aur achchhī nīyat aur khwāhish se bhī parhen, lekin agar hamārī tilāwat duā o bandagī se sīnchī na jāe, to wuhī phal, jis kī intizārī ham karte hain, nazar na āegā. Hamārā sīkhnā aur samajhnā tab hī durust hogā, jab ki Rūh ul Quds hamārā ustād ho. Pūlus is kā sabab yih bayān kartā hai, ki gunāh karne se

insán kí aql rúhání báton men bigrí húi hai. “Nafsání admí Khudá ke Rúh kí báten qabúl nahín kartá, kyúñki wuh us ke nazdík bewaqúfí kí báten hain; aur na wuh unhen samajh saktá hai, kyúñki wuh rúhání taur par parkhí játí hain,” I Qur. 2 : 14. Chunáñchi yih rúhání samajh, jis kí ham men se har ek ko nibáyat barí zarúrat hai, Rúh kí bakhshish hai; aur Rúh usí ko aksar bakhshítá, jo ájizí se us ke liye duá kartá hai.

VI. SÁDH, yāne mashq kartá rah. Jab kí tum ne sunne aur síkhne aur sochne ke zariye se bahut kuchh díní báton kí wáqifiyat hásil kí, to ise leke kyá karoge? Us se Khudá yá insán ke wáste kyá fáida utháoge? Ham rúpiya paisa mihnát karke is garáz se nahín kamáte, kí ek dher batoren, balki is liye kí us se kháná kaprá aur áram ká sámán hásil karen. Agar naqdí kám men láí na jae, to us se bahut kam fáida hai. Isí tarah se Baibal ká jánná tab hí mufid hogá, jab kí ham us kí nasíhaton ko kám men láen. Ham síkhte hain, kí ímán mufid hai; pas, ham apná sárá bharosá Masíh par dálá karen. Ham parhte hain, kí bahuton ne duá ke wasíle se barakat páyí; pas, ham roz duá karte rahen. Ham síkhte hain, kí Khudá Quddús hai, aur ham men purí pákízagí cháhtá hai; pas, ham har waqt hoshiyár rahen, kí ham se koí najis kám o kalám o khiyál na howe. Kalám ká sáadhan karná yihí hai, yāne use har waqt istíamál men láná. Áj kal bahut log qism qism ke báje bajáná síkhá karte hain, aur is fann ke zariye se bahuton ko khushí bakhshhte hain. Yád rahe, kí bájá bajáná bilá mihnát

kisí ko nahín átá. Pahle barí mihnāt karní partí— balki barason tak mashq karná partá hai. Mashsháqí bahut sádhne se hásil hotí hai. Roz ghanton tak bajáná, aur dil lagáná, aur koshish karná partá hai, tab log is men ustád bante hain. Baibal ká ustád bhí yúnhín bantá hai. Us kí talímát ko na sirf síkhná aur samajhná, balki roz kám men láná cháhiye. Un kí mashq karte rahná hamen rúháníyat men mazbút banátá hai. Is se ham aise khádim ban jáenge, jin ko Khudá pasand karegá ; kyúñki wuh na sirf jánte, balki karte bhí hain. Na sirf yih, balki Masíh farmátá hai, ki wuh shakhs jo ziyáda jántá hai, us kí jawáb-dihí bhí barh játí : pas agar ziyáda nekí na kare, to us kí sazá barháí jáegí. “Wuh naukar, jis ne apne málik kí marzí ján lí, aur taiyári na kí, na us kí marzí ke muwáfíq amal kiyá, bahut már kháegá. Magar jis ne na jánkar már kháne ke kám kiye, wuh thorí már kháegá. Aur jise bahut diyá gayá, us se bahut talab kiyá jáegá ; aur jise bahut saunpá hai, us se ziyáda mángenge,” Lúqá 12 : 47, 48. Pas apne hásil ká kám men láná niháyat zarúrí bát hai. Aur agar aur koí sabab na ho, taubhí apne parosíon kí hájat ko dekhkar in talímát ká sáadhan karná munásib hai. Un ke liye bhí nekí karná mushkil kám hai ; pas hamará nek namúna un ke wáste bahut hí zarúrí hai. Apná chirág jalákar paimáne ke níche nahín, balki chirágdán par, fáida i ámm ke liye rakho.

VII. SIKHÁ. Wuh shakhs jo Khudá se aisí niāmat pátá hai, aur auron ko bānt dená nahín cháhtá hai,

bará nāshukrguzár hai. “Tum ne muft páyá muft do.” Agar Khudá ne tum ko haulnák táríkí se chhuráyá hai, to auron ke chhuráne men madad karo. Aql kí gawáhí bhí yihí hai : Khudá ke be-misál Fazl kí khabar tumhen milí : auron ko sunáo. Agar tumhen ásmán ko jáná hai, to akelé hoke na jáná. Koí dúsrá ilm is ilm ke barábar nahín hai. Koí dúsrí khabar is khushkhabarí ke barábar tasallí-bakhsh nahín hai. Koí háth kí banáí battí is Súrāj ke barábar roshní nahín de saktí. “Hamáre nabíon ká wuh kalám hai, jo ziyáda muatabar thahrá : aur tum achchhá karte ho, jo yih samajhkar us par gaur karte ho, ki wuh ek chirág hai, jo andherí jagah man roshní bakhshatá hai,” II Pat. 1 : 19.

Har ek Masíhí ká yih farz hai, ki parosíon ko maqdúr bhar naját kí bhárí báten sikhá dewe. (a) Agar mumkin hai ki tum kisí ko halákat kí ráh se bachá sakte ho, to apná háth barháó. Shariát yih farmátí hai, ki apne parosí ko apní mánind pyár kar. To muhabbat yih talab kartí, ki Tum dúsron kí rúhon par rahm karo. Agar tumhárá parosí zindagí kí rotí na pákar bhúkhon martá hai, to use khiláo. Aise hál men khud-garaz aur lá-parwá rahná gunáh hai. (b) Khudáwand Yisú ne jahán ko chhorté waqt ek hí bojh apní Kalísiyá par dálá : Sab qaumon ko shágird karo. Har kahín bashárat kí báten sunáo. Jab yih khushkhabarí sabhon ke pás pahuncháí játí hai, tab kám púra hogá. (c) Auron ko apní barakaton men sharík karná ziyáda barakat páne kí ráh hai. Jo aur dilon ko sínchá kartá, us ká dil sínchá jáegá. Shádmán Masíhí wuh hai, jo apní díní

roshnī chāron taraf chamkātā hai. (d) Yih rūhānī khidmat wuh hai, jo barā ajr pātī hai. Yih bādshāh kī khidmat hai, aur wuh shāhāna inām degā.

Kalām sunāne ke farz par Baibal men bahut zor diyā jātā hai. “Injīl har ek imān lānewāle ke waste najāt ke liye Khudā kī qudrat hai,” Rūm. 1 : 16. “Jis nabī ke pās merā kalām hai, so mere kalām ko diyānatdārī se kahe,” Yar. 23 : 28. “Wuh diyānatdār aur aqlmand naukar kaun sā hai, jise mālīk ne apne naukar chākaron par muqarrar kiya, tāki waqt par unhen khānā de?” Matī 24 : 45. Pūlus ne apne ko aisā naukar jānā, aur us kī barī koshish yih thī, ki is rūhānī khurāk ko wafādārī se bānte. “Main ne yih irāda kar liyā thā, ki tumhare darmiyān Yisū Masīh, balki Masīh i maslūb ke siwā, aur kuchh nā jānūngā,” I Qur. 2 : 2. Is sunāne ke kām kī itnī hājāt jānī gāī, ki baz ādmī, khāss bashārat dene ke liye muqarrar kiye gaye; jinhon ne is ko apnī khidmat samjhā. Chunnānchi qadīm se nabī aur rasūl aur pāsbān aur mannād muqarrar hue, aur is zarūrī kām ko anjām dete āe hain; aur un ko, jo is kām men wafādār nikle, Khudā ne mubārak kahā hai. “Paharon ke upar kyā hī khush-numā hain us ke pānw, jo bashāraten detā hai, aur salāmatī kī manādī kartā hai, aur khairiyat kī khabar lātā hai, aur najāt kā ishtihār detā hai,” Yas. 52 : 7. Wuh mihrbān Mālīk kī khidmat bajā lāte hain aur wuh saḡhawāt se unhen ajr detā hai. Jaisā Pūlus ne apnī nisbat kahā, “Main Khudā kī sārī marzī tum se pūre taur par bayān karne se nā jhijhkā,” Aam. 20 : 27. “Ādmī ham ko Masīh kā khādim aur Khudā ke

bhedon ká mukhtár samjhe," I Qur. 4 : 1. Aur us ne Timtáus ko, jo us ká shágird thá, nasíhat dí ; "Tú Kalám kí manádí kar ; waqt aur be-waqt mustaidd rah ; har tarah ke tahammul aur talím ke sáth samjhá de ; aur malámat aur nasíhat kar," II Tim. 4 : 2.

Lekin mannádon ke muqarrar hone se koí yih natíja na nikále, ki aur Masíhion par yih bojh nahín dálá gayá hai. Koí na samjhe ki main is farz se ázád hún. Har ek Masíhí par kam o besh yih farz rahá hai, ki Baibal ko parhe aur parháwe, aur sune aur sunáwe. Jab tak sabhon ko ráh i naját kí ágáhi na mile, tab tak kalísiyá ká bhári kám púrá na hogá. "Rúh aur Dulhan kahtí hain, ki A. Aur sunnewálá bhí kahe ki A," Muk. 22 : 17. "Is nabúwat kí kitáb ká parhnewálá, aur us ke sunnewále, aur jo kuchh us men likhá hai, us par amal karnewále, mubáarak hain," Muk. 1 : 3.

Phir jis hál ki Khudá ke paigám ke samajhne men Rúh ul Quds kí madad darkár hai, to zarúr hai, ki Kalám ká parhnewálá duá ke sáth parhá kare. Apní aql par takiya karná thík nahín hai, jab Khudá ásmání roshní bakhshná cháhtá hai. Hame-sha hamári iltimás yih ho, ki Merí ánkhon ko khol, táki main tere Kalám ke ajáib mazmúnon ko dekhún. "Apne sáre dil se Khudáwand par tawakkul kar, aur apní samajh par takiya mat kar," Ams. 3 : 5.

BĀB XVI.

BAIBAL KE PARHNE KE CHAND QAWANIN.

Comper Gray sáhib ne Baibal ke parhnewálon ke wáste kaí ek qánún banáe hain. (1) Baibal ko parhte waqt, apne parhne par barakat mángo. (2) Nukta-chíní karne ke wáste, yá ilzám dene, yá bát pakarne ke liye nahín, magar sachcháí síkhne ke liye parhá karo. (3) Barábar parhá karo, yane roz roz, aur bá-qáida, aur tartíb se parhá karo. (4) Áyat áyat ke sáth miláke parhá karo, yane jab usí talím yá wáqia ká bayán dígar khatt yá nabúwat men páyá jātá ho, to donon bayán ko ek sáth dekhá karo. Kisí ne kahá hai, ki “Khudá apne kalám ká ap hí tarjumán hai; wuh apne kalám kí tafsír karegá.” (5) Apne liye hidáyat maḡhsús karke parhná, yane yih sochke ki main apne fáide ke wáste is se kyá bát hásil kar saktá hún? Aur jab kuchh apne liye hásil huá, to use istiamál men bhí láo. (6) Parhne ke wáste ek taiyári yih bhí cháhiye, ki apní rúhání hálát ko jáncho. Púchhá karo, ki Khudá merá kyá hál dekhtá hai. (7) Jab aur díní kitábon ko jánchte ho, to unhen Baibal ke sáth taulke jánchá karo: agar wuh is náp se thík na thahren, to un par bharosa na karo.

BĀB XVII.

TAMAM BAIBAL KO SAL MEN EK DAFĀ PARHNA.

Sab dindár ádmíon ko bahut munásib hai, ki dil se Baibal ko piyár karen. Yih wuhí paigám hai, jise un ke ásmání Báp ne un kí hidáyat ke liye bhejá hai. Yih Kalám un ke pánw ke liye chirág,

aur un kī rāh kī roshnī hai, Zab. 119 : 105. To kyūn unhen azīz na ho ? Bahuton ne us se wāqif hokar abādī zindagī pāī. Bahut log us ke parhne aur sunne se Khudā kī taraf phire. Phir aise dost ko ham kyūn piyār na karen ? Lekin jahān wāqifiyat nahīn, wahān muhabbat kyūnkar ho sakegī. Lekin aksar Masīhion men ham kyā dekhte hain, ki Baibal to un ke pās maujūd hai, magar wuh nahīn jānte, ki us men kyā kyā bāten hain. Bāp kī taraf se un ke pās chitṭhī aī hai; magar parhne kā shauq nahīn hai.

Baibal kī wāqifiyat hāsīl karne ke liye ek bahut hī umda tadbīr yih hai, ki ham har sāl use ek dafa shurū se leke ākhīr tak parhā karen. Magar shāyad koī kahe, ki “Yih bahut bhārī kām hai. Mujh ko itnī fursat kahān mil saktī, ki ek sāl men tamām Baibal ko parhūn ?” Magar yād rakho, ki yih kām achchhe parhnewāle ke wāste na sirf mumkin balki āsān bhī hai. Tamām Baibal men 1189 bāb hain. Ab farz karo, ki main roz roz un men se tīn tīn bāb parhā karūn, jo ghante yā shāyad ādh ghante kī mihnāt howe : to zāhīran sāl men 1095 bāb parhūngā; aur agar har itwār ko, jin men dīnī kāmōn ke liye ziyāda fursat rahtī, tīn nahīn, balki 5 bābon ko parhā karūn, to sāl kā hisāb 1199 abwāb hogā. To kaun parhnewālā kah saktā, ki yih bāt mere liye nā-mumkin hai. Agar koī kāī sāl tak is tarah se use khatm kare, to is se chand bare fawāid hāsīl hongē. (a) Ek fāida yih hogā, ki kitāb kī pahchān hogī; jaisā jab kisī dost se roz ba roz ham mulāqāt karte hain, tab us kī achchhī pahchān hāsīl ho jātī hai, aur ham jānte hain, ki wuh kaisā shakhs hai,

waisá hí ham is kitáb kí khássiyaṭon se wáqif ho jáenge; wuh kabhí khushí kabhí ranj men ham se bolegí: wuh naye naye khiyálát hamáre dílon men paidá karegí: aur jab koí jhúṭhí talím hamen suná-tá hai, to aglab hai, ki kalám kí sachcháí us waqt yád aegí, aur hamen girne se bacháegí. (b) Aisí tiláwat se dúsrá fáida yih hogá, ki kalám ke parhne ká pakká dastúr ban jáegá. Ham roz roz apne kán kholenge, ki Khudá ham se bole, aur hamára tajriba yih hogá, ki har hál men ek qawí Madadgár aur Saláhkár hamáre pás hai, aur yih kyá hí mubáarak bát hogí! (c) Tísrá fáida yih hai, ki aisá parhne-wálá, jab kisí áyat yá wáqia yá bayán ko dekhá cháhtá, to ba-ásání use pá saktá hai: wuh jald síkh-tá hai, ki Baibal ke kaun se hisse tawárikhí, aur kaun se hisse nabúwatí hain: aur kaun musannif talímáná taur se, aur kaun sháiráná taur se likhtá hai. (d) Chauthá fáida yih hai, ki aise tiláwat karne se ham ko duá karne men barí madad miltí hai. Baibal ke khiyálát aur us ke muháware ap se ap zabán par á játe, aur ham durustí se, aur tazím ke sáth, apne Ásmání Báp se báten kar sakenge.

BAB XVIII.

BAIBAL KE BABON KA YAD KARANA.

Bahut logon men yih umda bát (khásskar bach-pan aur jawání ke dinon men) páyí játi hai, ki jab kisí báb ko kaí dafa ba-nazar i gaur parh chuke, to wuh bilkull yád ho játa hai, aur wuh use lafz ba

lafz suná bhí saktá : balki wuh báten kam o besh umr bhar us ke sáth rahtín, aur samajh ke sámán ká ek hissa ho játín. Yih qissa kaháníon aur wáhiyát bayánon ke yád karne se kyá hí bihtar hai ! Yih dastúr jawánon ko hazáron galatíon se bachátí hai. Kisí ne kahá hai, ki Bete ke dil ko agar gehún se bhar do, to us men bhúsá nahín samá saktá hai. Mubáarak wuh má báp jo barí koshish se apne larke bálon ko bahut se zabúr, aur Masíh kí bahut sí tamsílon, aur Baibal ke buzurgon ke bahut se ahwál, aur Músá, Patras, aur Púlus ke bahut se dars wg. zabání yád kará dete hain, aur kabhí kabhí duhráte hain. Wuh dil jis men sachcháí khúb bharí húi hai, jald jhúthí talímon par farefta na hogá. Báz má báp yih kahte hain, ki ham is bát men apne bachchon ko taklíf na denge, kyúinki wuh in báton ko kam samajhte hain : jab siyáne ho jáenge, aur samajh hásil karenge, tab síkhenge. Lekin yih mahz galat khiyál hai ; awwal is liye ki bár bár dekhne men áyá hai, ki zabání yád kí quwat siyánepan men kho játí hai : aur bad ko agar koí kisí báb ko yád karáná cháhe, to sakht mihnát ke sáth kí játí hai. Yih hazáron ká tajriba húa, ki jyún jyún mazmúnon kí samajh barhtí játí, tyún tyún alfáz ko pakar lená mushkil hotá játá hai. Garaz hoshyári kí bát yih hai, ki larká un dinon men, jab yih bát ásán hai, ásmání sone ká bará khazána apne dil men bhare, jo umr bhar kám áe. Bahut larke larkíán is mufíd dastúr ko Sabt Skúl men síkhte hain, lekin agar ghar par bhí karen, jahán bahut ziyáda fursat mile, tab bahut ziyáda hásil kar sakte hain. Bahut díní khándánon men yih dilchasp ádat hai, ki har koí

subh ko kaprá pahinte waqt kisí umda áyat ko síkhkar, jab házirí par jama ho játe sabhon ke sámh-ne sunáte hain. Yún das bárah baras ke ársen men larke kalám men bahut máhir ho játe hain. Áj kal ek Sosaití kí khabar sunne men áí hai, jin ke shu-raká ápas men yih qaul qarár karte, ki ham har waqt apní jeb men ek chhotí sí Baibal kí jild ko, yá Injil ko, yá Hisse ko, liye phirenge; aur jab akele hain, yá fursat miltí hai, ham do char áyaton ko dekhenge, aur un par gaur karenge. Agar yih log das bis baras tak apne is wade ko wafá karenge, to sochiye ki díní báton men wuh kaise álim ho jáenge, aur Shaitán ká muqábila karne ke wáste kaise mazbút ho jáenge! Dáúd ne farmáyá hai, ki “Main tujhe apne bistar par yád kartá hún, aur rát ke pahron men terá dhyán kartá hún,” Zab. 63: 6. “Merí ánkhon ne pahron par sabqat kí hai, táki main tere sukhan ká dhyán rakhún,” Zab. 119: 148. In logon ko Dáúd kí mánind rát ke pahron men talím i Iláhí páná kyá hí ásán hogá!

BAB XIX.

KITABON KE MAZAMYN KO GAUR KE SATH MUTALA KARNA.

Kitáb ke mazmún se wáqif hone ká bahut umda taríqa yih hai, ki talib ul ilm alag alag kitábon ko leke bahut din tak use parhte, aur us ke matláb par gaur karte rahen, táwaqte kalám ke us hisse kí púrí samajh na ho jáe. Aise parhne se Kalám bahut ziyáda dil men jar pakregá, aur der tak yád bhí

rahegá. Nawishton ko is tarah se parhná, khásskar is sabab se mufíd hai, ki umúman Baibal kí har ek kitáb ká koí kháss mazmún hai, aur wuh us mazmún ko ilhámí bayán kartá hai : wuh hamáre wáste paigám i Iláhí hai ; pas mazmún ke samajhne ke liye yih zarúrí bát hai, ki ham us bayán ko shurú se leke ákhir tak parhen, aur maqdúr bhar us ke paigám ko hásil karen. Masalan Paidáish kí kitáb men khilqat aur us kí sárí báton ke shurú ká zikr hai. Aiyúb men gunáh ke bare bhed kí nisbat bahut guftogú páí játí hai : Wáiz kí kitáb men is bát ká charchá hai, ki Insán kí áwwal aur umda khúbí kaun sí hai : Romíon ke khatt men yih bát bayán kí játí, ki Insán Khudá ke huzúr men kis bát se rást-báz thahregá ? Tímtáus aur Títus ke khutút men pásbán ke faráiz aur liyáqaton ká bahut zikr hai. Dániel aur Mukáshafát kí kitábon men kalísiyá kí ákhirí tawárikh ká bahut ishára miltá hai. Chunan-chi in kitábon par khúb gaur karne se ham in bhárí bhárí mazámín par ubúr karte, aur kam o besh un kí wáqifiyat hásil karte, aur Khudá hamáरी rúhon ke sáth nabí yá rasúl yá chune hue rástbáz ke zarí-ye guftogú kartá hai. Albatta sanadí áyaton par sochkar ham un se fáida utháte, lekin kitábon ke mutála karke fáida ziyáda ho saktá, kyúunki ham dekh sakte, ki áyat áyat ke sáth, aur fasl fasl ke sáth kyá iláqa rakhtí hai ; aur yún kalám hí kalám kí tafsír karegá.

Bahut log is dastúr par yih ilzám lagáte hain, ki aisá karne men bahut waqt sarf kiyá játá : aur ki ámm logon ko hargiz itní fursat hásil nahín ho saktí, ki do char kitábon ká bhí is taur se mutála

karen. Hān, yih bát sach hai, ki Baibal aisi barí kán hai, ki jis men khodnewále umr bhar khoj khojkar nae nae qímatí ratanon ko nikál sakegá, taubhí mumkin hai, ki wuh ádmí jis ko bahut hí kam fursat miltí hai, us kán se apne wáste do chár híre aur lal aur zamurrad hásil kare. Phir sháyad itná waqt jaisá baz log gumán karte hain, is kám ke wáste darkár na hogá. Aiyúb kí kitáb samajhne men mushkil khiyál kí játi hai, lekin bazon ne use ek dafa do ghanṭe men parh liyá : pas mumkin hai, ki agar kisi ko shauq ho, to hafte bhar men, yá mahíne bhar men kaí dafa us kí tiláwat kare ; aur agar dil se kare, to ummed hai, ki us kí bahut sí báten samajh men áengí.

Kisi ne kahá hai, ki Main ne zail ke taríqon ko apne liye bahut mufíd páyá : aur sháyad agar aur log use ázmáenge, to apne wáste bhí mufíd páenge. (a) Main Baibal kí kisi kitáb ko, jis kí ziyáda wáqífiyat cháhtá hún, chun letá hún. (b) Main pahlí dafa zará jaldí se parh letá hún ; táki likhnewále ka kháss matlab o garaz malúm ho jáe. Sháyad ek matlab se ziyáda nazar áen : tab inhen qalam o siyá-hí se kitáb ke háshiye par likh detá hún, táki píchhe bár bár unhen dekhún. (c) Tab chha dafa aur us kitáb ko parhtá hún, kabhí jaldí se, kabhí gaur ke sáth : kabhí kabhí bhárí bhárí talímon par liház karke, kabhí un talímon kí dalílon ko dhúndhkar : kabhí kabhí is bát kí talásh men ki is kitáb men main kháss apní nasíhat ke liye kyá kyá báten pá saktá hún : kabhí kabhí is soch se ki is kitáb se dunyá kí hálát kí nisbat, yá kalísiyá kí hálát kí nisbat, kyá kyá khabaren hásil hotí hain. Parhte

waqt bahut se aise k̄hiyálát dil men paidá hongē. (d) Jab kitáb yún̄hí sāt bār par̄hí gaí, tab us kí bahut sí áyat kí nisbat sháyad dil men suwál paidá hongē. Koí bāt samajh men na áegí; koí áyat Kálám kí kisí dúsri áyat ke k̄hiláf samjhi jáegí: kisí men bhed nazar áegá: koí k̄hiyál bilkull nayá samjhá jáegá. Pas aur kitábon se madad hásil karná pará. Aur pahle main aisi kitáb ko dhúndhtá hún, jis ko Baibal kí kitábon ká Díbácha yá Tamjídí báyan kahte hain. Aisi kitáben Angrezí zabán men bahut umda umda miltí hain, masalan tamám Baibal par Green sáhib, yá Horne sáhib kí aisi kitáben mashhúr hain, yá Puráne Ahdnáme par Moorhead sáhib, yá Raven sáhib kí, aur Naye Ahdnáme kí Westcott sáhib aur Barrows sáhib kí kitáben mashhúr hain.

Aisi Tamjídí kitábon kí madad se páñch suwálon ke jawáb kam o besh hásil hongē, jo us kitáb ke samajhne men bahut madad denge. Ham in suwálon ko is tarah likh sakte hain: (1) Kis ne? (2) Kab? (3) Kyá? (4) Kyún? (5) Kaun kaun? In páñchon ke kyá kyá manē hain? (1) Kis ne, yāne kis ne is kitáb kí tasníf kí? Wuh kaisá shakhs thá? Aur Khudá ne use kyún is k̄hidmat ke wáste buláyá? Baz kitábon kí nisbat maslan Puráne Ahdnáme men Qázíon aur Aiyúb ke báre men, thík jáná nahín játá, ki un ke musannif kaun kaun the. Taubhí in do kitábon ke parhne se bahut kuchh malúm ho saktá hai, ki musannif kis zamáne ká, aur kis kis qism ká admí hogá. Kitná ziyáda wuh kitáb samajh men áegí, jis ke likhnewále kí nisbat ham bahut kuchh daryáft kar sakte hain. Jaisá jab Yasaiyáh ká ah-

wál, aur us kí zindagí ke wáqiát, baḡhúbí daryáft kiye gae, to us kí nabúwaten ziyáda samajh men áengi; aur jab Púlus kí jawání kí tarbiyat, aur us ke basháratí safaron ká bayán maḡlúm húa, tab us ke ḡhutut bahut roshan hongē. (2) Dúsrá suwál hai, Kab? yane yih kitáb kab tasníf kí gayí? Agle aiyám men ilhámí kitáben kam hotí thín, aur baḡ báton kí nisbat Ḳhudá kí marzí kam záhir kí gaí. Pas dándár log bhí baḡ báton ko aur tarah se gumán karte the. Jab Yáel ne Sísérá ko dhokhe se mára, tab us zamáne ke log us kí barí taríf karte the; lekin áj kal bahut log us kám ke haqq men shakk karte hain. Músá ke dinon men bahut qaumen “Ankh ke badle ankh, aur dánt ke badle dánt” wájib qánún jántí thín, lekin Masíh ne bihtar sharí-at síkháí. To kisé kitáb kí tafsír karne men yih púchhná farz hai, ki yih kab qalamband húi? Agar maḡlúm ho, ki yih báten us zamáne men likhí gaín, jab jahálat ke waqton ke sabab se Ḳhudá baḡ báton kí nisbat chashmposhí kartá thá, to hamáre ḡhiyál kuchh aur hongē, Aam. 17 : 30. Matlab yih hai, ki Ḳhudá ká dunyawí intizám taraqqí par hai, aur wuh pahle apne logon ko dúdh pilátá thá, ab gosht khilátá hai, Ibr. 5 : 12, 13. Pas har ek kitáb ke samajhne ke liye, yih daryáft karná niháyat munásib hai, ki yih kis zamáne men tasníf húi? (3) Tís-rá suwál yih hai, Kyá? yane is kitáb ke zariye se Ḳhudá hamen kyá síkhátá hai. Jab koí báp apne beṡe ko chitṡhí likhtá hai, to likhne men koí na koí báp kí garaz hogí : jo na hotí to na likhtá. Isí tarah jab hamára Ásmání Báp koí paigám bhejtá hai, to us men us ká koí ḡháss matlab hogá, aur

jab tak ham us k̄hāss matlab ko daryāft na kar len, tab tak us paigām se pūrā fāida uṭhā nahīn sakte. Khūb jān rakho, ki alag kitābon ke fāwāid alag hain. Khurūj kā fāida aur, Ahbār kā fāida aur hogā: Aiyūb kā fāida aur, Amsāl kā fāida aur hogā: Yūhannā kā fāida aur, Aṁmāl kā fāida aur hogā. Ab zāhīran kisī kitāb kī k̄hāss garaz ziyāda us shakhs par khulegī, jo na sirf us kitāb ko parhṭā, balki dil lagāke us kā mutāla kartā hai; pas BIBLE STUDY har ek Khudā-parast ke liye ek nihāyat hī zarūrī bāt hai. Agar Khudā mujh se boltā hai, to nihāyat zarūr hai, ki main jānūn, ki wuh kyā kahtā hai? Agar us bāt ke samajhne yā qabūl-karne men main bhūl chūk karūn, to umr bhar merā nuqsān hogā.

(4) Chauthā suwāl yih hai, Kyūn? yāne us waqt jab Khudā ne us kitāb ko Rūh ul Quds ke ilhām se likhwāyā, us ne kyūn aisā kiyā? Wuh us ke zariye se kyā sikhāyā, yā kyā kiyā chāhtā thā? Dāniel kī kitāb aur Mukāshafāt kī kitāb barī tang-hālī aur nā-ummedī ke aiyām men kyūn tasnīf kī gāin? Is garaz se ki Khudā ke bande apnī pareshānī men jān len, ki Kalīsiyā ko barī fatūhāt milnewālī hain, aur is yaqīn se tasallī pāwen. Chāron Anājīl Rasūlon ke aiyām men kyūn tasnīf kī gāin? Tāki naī Kalīsiyā ko, jis kī bunyād us waqt dālī jāti thī, Masīh ke kām o kalām, aur us kī zāt o sifāt kī pūrī pahchān ināyat howe; aur jaisā us kā Khudāwand hai, waisā Kalīsiyā bhī howe. Agar ham kisī kitāb kī nisbat Khudā kī is garaz aur irāde ko daryāft kar sakte hain, to zāhīran us se kitāb ke samajhne men barī madad milegī. Jab betā samajhtā hai, ki bāp kyūn fulān nasīhat mujhe detā, to wuh nasīhat us

ke dil par ziyáda asar kartí hai. Chunáñchi Baibal kí har ek kitáb ke parhne men is bát par gaur karo, kí yih báten kyúñ likhwái gaín? Khudá kis gunáh se insán ko ágáhi bakhshtá? yá kis áfat yá nuqsán se bacháyá cháhtá hai? (5) Páñchwán suwál, aur yih parhnewále ke fáide ke wáste bará bhári suwál hai, kí Kaun kaun? yane is kitáb men kaun kaun báten hain, jin se main apne liye fáida nikál saktá hún? merí taklifon ke wáste kaun kaun iláj, yá tasallí kí báten, miltí hain? Merí kaun sí bad-ádat yá ázmáish is men dántí játí? Merí kaun sí kam-zorí is men bataí játí: merí kaun sí bhúl-chúk khul játí: merí kaun sí mushkil bát roshan kí játí hai? Har ek gaur se síkhnewále ke liye kuchh na kuchh hásil i kalám honá cháhiye, aur wuh Khudá ke fazl se in se bará fáida utháwege.

Bahut log is qism kí Baibal kí tiláwat ko pasand karte hain, kí jab ham kisi mazmún kí nisbat yih daryáft karte, kí alag alag musannif is bát kí bábat kyá kahte hain? Maslan ham is liház se parhen, kí Masíh kí ulúhiyat ke báre men Yúhanná kyá síkhá-tá hai, aur Yasaiyáh, Míkah, Zakariyáh, wg. is bát kí bábat kyá káhte hain? Speer sáhib farmáte hain, kí ek qism ke mutála se mujh ko bahut hí fáida húa, jab ek dafa main ne is khiyál se kí is men duá kí nisbat kyá talím miltí hai, Injíl parhí. Parhte parhte main ne kaí báton ko gaur kiyá; (a) Masíh ne duá mángne ke báre men kyá talím dí? (b) Kis tarah se záhir húa, kí Masíh mard i duá thá? Yahan tak dalílen Injilon ke parhne se hásil hún. Tísrí bát ke daryáft karne ke wáste Aamál kí kitáb ko parhná pará. (c) Rasúlí Kalísiyá men duá kí rasm

kis tarah se mání játí thí? (d) Khutút men duá kí kaisí talím dí játí hai? (e) Kaun kaun sí duāen, aur barakaten wg. Khutút men mundarj hain. (f) Pulus kaisá mard i duá nazar átá hai? Speer sáhib kahte hain, ki bahut se aur mazmún hain, masalan Gunáh, Pákízagí, Barguzídagí, Muhabbat, Naját, Āsmán, Masíh kí Dúsrí Āmad, Qiyámat, wg. jin ke báre men sochkar Baibal ko parhná, aur in kí nisbat us kí gawáhí malúm karná, talib-ul-ilm ke liye niháyat hí mufíd hogá. Sach hai ki auron kí banáí húi aísí kitáben miltí hain, jin men bahut mazmún ke báre men Baibal kí bahut sí áyát, jama kí gain, aur tartíb se chhápí gain: magar wuh kám jo ham ap hí apne liye karte hain, bahut ziyáda tásir-bakhsh hogá. Beshakk is qism kí tiláwat men bahut waqt sarf kiyá játá hai : par wuh waqt mubá-rak hogá, jis men aláhidagí men ham Khudá ke sáth bátechít karte hain.

BAB XX.

BAIBAL KI KITABON KA KHULÁSA BANANA.

Jab koí Baibal kí kitábon ke Tamhídí Bayán ko síkhtá hai, tab dekhtá hai, ki un ke baz musannif apne bayánát ko thík silsilawár aur bá-qáida o bá-tartíb pesh karte hain. Chunánchi wuh jo un ke mazámín par gaur kartá hai, kitáb ká ek khulása yá naqsha likh saktá hai, jis se us ká matlab aur bhí ziyáda khulegá, aur us kí nasíhaton aur talímon ko yád karne men barí madad milegí. Chunánchi áj kal kí Angrezí tafsíron men aise naqshe milte,

aur un par gaur o taammul karne se Kalám kī wáqifiyat hásil ho jātí hai. Hān, cháhiye kī aisá naqsha khínchnewálá ilm i mantiq se kuchh wáqif ho, nahín to mazámín kī tartíb ko durustí se likh na sakegá. Yih bhí zarúr hai, kī us ne pahle us kitáb ko khúb gaur se parhá ho, warna nahín ján sakegá, kī kitáb kī taqsím dar taqsím kaun kaun hongí. Lekin jab aisá naqsha hikmat se banáyá játá, tab bahut hí mufíd hogá. Masalan Lúqá ne apná yih iráda batáyá hai, kī Yisú ke ahwál ko tartíb se likhúngá : liházá us kī kitáb ká tartíbwár khulása ban saktá hai. Ham zail men chand khuláse darj karte hain :—

LUQA KI INJIL KA KHULASA.

I. Injil ká díbájá.

1. Adáb.
2. Yúhanná kī paidáish kī bábát ittiláa-dihí.
3. Yisú kī paidáish kī bábát ittiláa-dihí.
4. Yúhanná kī paidáish aur bachpan.

II. Yisú kī paidáish aur bachpan ká ahwál.

1. Paidáish. 2. Khatna. 3. Haikal men házir kiyá jáná. 4. Larakpan.

III. Yisú ká insán ke liye apní khidmat utháná.

1. Yúhanná ká us ke liye ráh taiyár karná.
2. Yisú ká baptisma páná.
3. Yúsuf ká nasabnáma.
4. Yisú ká ázmáyá jáná.

IV. Yisú ká Galíl men apná kám karná.

1. Násarat ke ibádat-kháne men házir honá.
2. Logon ká us ke qatl karne ká mansúba bándhná.
3. Us ká Kafarnahúm men jáná.
4. Kafarnahúm ke ibádat-kháne men jáná.
5. Patras kí sás ko shifá dená.
6. Patras kí buláhat.
7. Korhí ká sáf kiyá jáná.
8. Maslúj ká changá honá.
9. Láwí, yane Matí kí buláhat.
10. Fáqon ká zikr honá.
11. Sabt kí Shariát.
12. Rasúlon ká muqarrar kiyá jáná.
13. Shifá ke muajize.
14. Shágirdon ko nasíhat dená.
15. Rúmi'súbadár ke gulám ká sihhat páná.
16. Yisú ká shahr Náin ko jáná.
17. Yúhanná ká suwál karná.
18. Yúhanná kí bábat guftogú.
19. Itr malne ká bayán.
20. Yisú ká tamsílon men talím dená.
21. Yisú ke rishtedáron ká us pás áná.

V. Yisú ká Yarden pár mulk i Gadára men jáná.

1. Daryá par túfán áná.
2. Shayátín ká nikálá jáná.
3. Gadára se rawána honá.

VI. Yisú ká phir Galíl kí sair karná.

1. Jairus kí beṭí ko zinda karná.
2. Rasúlon ko kám par bhejné.

3. Herodís ká Masíh kī khabar páná.
4. Rasúlon ká lauṭná.
5. Páneh hazár (5000) mardon ko khiláná.
6. Yisú ká apní bábat talím dená.
7. Yisú kī súrat ká badal jáná.
8. Mirgíwálo larke ko achchhá karná.
9. Yisú kī tanghálí ká bayán.

VII. Yisú ká Yarúsalam kī taraf rukh karná.

1. Sámaríon ká use tīkne na dená.
2. Sattar shágirdon ká rawána honá.
3. Nek Sámarí kī Tamsíl.
4. Marthá aur Mariyam ká bayán.
5. Duá kī bábat talímát.
6. Deo ká nikálá jáná.
7. Kaí ek bhárá nasíhaten.
8. Farísí kī ziyáfat men baithná.
9. Yisú ke kaí dars.
10. Tauba ká zikr.
11. Kubrí aurat ko achchhá karná.
12. Khudá kī bádsháhat ká bayán.
13. Naját kī talím.
14. Farísí ke ghar men dawat.
15. Tauba kī bábat tamsílen.
16. Khánsámání kī tamsílen.
17. Qusúr aur un kī muáfi ká bayán.
18. Das korhíon ká ahwál.
19. Khudá kī bádsháhat ká áná.
20. Duá kī talím.
21. Andhe ká changá honá.

22. Zakkí ká ahwál.

23. Ashrafion kí tamsíl.

VIII. Yisú ká Yarúsalam men jáná.

1. Ákhirí hafte ke pahle dinon ká bayán.

- (a) Sháhána daḡhl.
- (b) Haikal ko pák karná.
- (c) Haikal men nasíhat dená.
- (d) Kangál bewa kí nazr.
- (e) Pakarwánewále ká bayán.

2. Jumarát ke wáqiát.

- (a) Fāsah ká kháná.
- (b) Ashá i Rabbání ká muqarrar karná.
- (c) Bág men Yisú kí jánkandaní.
- (d) Us ká pakarwáyá jáná.
- (e) Patras ká inkár karná.
- (f) Yisú ká thaṭṭhe men uráyá jáná.

3. Juma ke wáqiát.

- (a) Yisú ká Sanhedrim ke sámhne pesh kiyá jáná.
- (b) Pilátus aur Herodís ke sámhne peshí.
- (c) Kalwarí kí ráh men.
- (d) Yisú ká salib par khinchá jáná.
- (e) Yisú ká dafan honá.

4. Sabt.

IX. Yisú ká jí uṭhná.

- 1. Auraton ko dikhái dená.
- 2. Tín aur shaḡhson ko dikhái dená.
- 3. Bágion ko dikhái dená.

X. Yisú ká ásmán par chaḡh jáná.

- 1. Shágirdon ko ákhirí nasíhat dená.
- 2. Us ká urúj.

AFSTON KE KHATT KA KHULASA.

Khatt ká Mazmún :—Sab Imándáron ká Masíh men ek honá.

I. Talímána Hissa, 1-4 : 16.

1. Díbája.

(a) Salám, 1 : 1, 2.

(b) Shukrguzári, khásskar is liye ki Yahúdí aur Yúnání donon imán se Masíh ke sáth paiwand hokar, Khudá ke barguzíde azízon men shirkat pá saken, 1 : 3-14.

(c) Duá, ki wuh Kalísiyá ke Sar kí, jo jí uṭhá aur ásmán par charḥ gayá, ziyáda pahchán hásil karen.

2. Gair-qaumon kí buláhaṭ, :—2.

(a) Ki zarúr hai, ki wuh is maut kí hálát, aur Shaitán kí gulámí se nikále, aur jí uṭhe húe Masíh kí ázadagí men láe jáen; yane ki imán se use qabúl karen, aur díl se us kí pairawí karen, 2 : 1-10.

(b) Ki Yahúdí aur Yúnání ek hí zinda rúhání imárat ke hissa ho jáen; yane ki donon ek hí áhd men sharík kiye jáen, aur judái kí díwār dhá dí jae, ki wuh ek tarah se Báp ke pás daḡhl páwen, 2 : 11-22.

3. Duá un kí ziyáda wáqifiyat ke liye, 3.

(a) Kyúnki ab ek nayá bhed kholá játá; yane ki sab qaumon ko buláhaṭ dí játí, 3 : 1-13.

(b) Duá, táki Masíh kí suhbat o yagánagat ke hásil karne se is buláhaṭ kí ziyáda ágáhi un

ko mil jāe, aur imān o muhabbat se use qabūl karen.

(c) Masīh ke wasīle se Bāp kī tamjīd, 3 : 20, 21.

4. Talīm kā ijmālī bayān, 4.

(a) Kalisiyā kī ektāī, yāne us kā ek Rūh, ek Khudā, ek Khudā aur Bāp ko rakhnā, jo sab ke ūpar hai, 4 : 1-6

(b) Masīh i sarfarāz men bahut aqsām kī niāmaton kā honā, 4 : 7-11.

(c) Masīhion kī yagānagat kī garaz, 4 : 12-16.

II. *Amali Hissa*, 4 : 17—6 : 17.

1. Nayī zindagī, yāne Yisū ko pahchānnā, aur us kī sūrat par dhalte jānā, 4 : 17-24.

2. Gunāh par gālib ānā.

(a) Gunāh par galba i āmm, jo Masīh kī yagānagat ke hāsīl karne se milā hai, 4 : 25-30.

(b) Apne khāss gunāhon, maslan gussa, badgoī, badkhwāhī par gālib ānā, 4 : 31; 5 : 21.

3. Suhbat ke rishton ko durust karnā.

(a) Miyān bibī kā rishta pāk ho, kyūnki wuh Masīh aur Kalisiyā ke rishta kī alāmat hai, 5 : 22, 23.

(b) Mān bāp aur beṭon kā rishta Masīh men taq-dīs pātā hai, 6 : 1-4.

(c) Aqā aur khādim kā rishta pāk hai, jab donon ek hī Mālik kī khidmat karte hain, 6 : 5-9.

4. Hāsīl i Kalām :—Khudā ke sab hathiyār bāndhkar Shaitān kā sāmhna karo, 6 : 10-17.

III. *Khâtima.*

- (a) Pûlus qaidî hokar un kí duâen cháhtá hai,
6 : 18-20.
- (b) Tukhikus kí tarîf, 6 : 21, 22.
- (c) Akhiri duâ.

AHBAR KI KITAB KA KHULASA.

CAMPBELL-MORGAN KÍ TASNÍF SE.

Hissa I. Khudá ke pás Daḡhl páne kí Taiyâri.

1. Nazr o hadiye, báb 1 se leke 6 : 7 tak.
 - (a) Soḡhtaní qurbáníân, báb 1.
 - (b) Nazr kí qurbáníân, báb 2.
 - (c) Salámatí kí qurbáníân, báb 3.
 - (d) Khatá kí qurbáníân, báb 4.
 - (e) Taqsír kí qurbáníân, báb 5 o 6 : 7.
2. Qurbáníon kí nisbat qawánín, báb 6 : 8—7 tak.
 - (a) Soḡhtaní qurbání, báb 6 : 8-13.
 - (b) Nazr kí qurbání, 6 : 14-23.
 - (c) Khatá kí qurbání, 6 : 24-30.
 - (d) Taqsír kí qurbání, 7 : 1-10.
 - (e) Salámatí kí qurbání, 7 : 11-21.
 - (f) Qurbání kí Shara, 7 : 22-38.

II. Daḡhl ká Kahánat ke zaríe se honá.

1. Káhinon kí maḡhsúsiyat, báb 8.
 - (a) Kahinon kí taqdís, báb 8 : 1-9.
 - (b) Un par tel chuparná, 8 : 10-24.
 - (c) Un ko maḡhsús karná, 8 : 25-36.

2. Káhinon ká k̥hidmat karná, báb 9.

(a) Káhin ká apne wáste qurbání guzránná,
9 : 1-14.

(b) Logon ke wáste qurbání guzránná, 9 : 15-24.

3. Nadáb aur Abihú kí maut, báb 10.

(a) Un kí k̥hatá aur sazá, 10 : 1-7.

(b) Is áfat se nasíhaten 10 : 8-20.

III. Daḡhl ke sharáit.

1. Qaum ká K̥hudá kí hukúmat ko mánná, báb
11-17.

(a) Tandurustí kí nisbat qawánin, báb 15-16.

(b) Kaffáre ke din ká qánún, báb 16.

(c) Qurbáníon kí nisbat qawánin, báb 17.

2. Qaum ká K̥hudá ká farmánbardár honá.

(a) Nájáiz dastúráat se aláhidagí, báb 18.

(b) Nápákí o badmastí kí nisbat shara, báb 20.

(c) Káhinon ke liye Shara, báb 21, 22.

IV. Daḡhl ke rasúm,

1. Muqarrara Īden, báb 23.

(a) Sabt ká din, 23 : 1-3.

(b) Īd i Fasah, 23 : 4, 5.

(c) Īd i Fatír, 23 : 6-8.

(d) Īd i Fasah, 23 : 9-14.

(e) Īd i Pantekust, 23 : 15-22.

(f) Īd i Qarnáí, 23 : 23-25.

(g) Bare Kaffáre ká din, 23 : 26-32.

(h) Īd i K̥hiyám, 23 : 33-44.

2. Maḵhsúsiyat kí alámaten, báb 24: 1-9.

(a) Roshní ká tel, 24 : 1-4.

(b) Nazr kí roṭiān, 24 : 5-9.

3. Kufr baknewálá, báb 24 : 10-23.

V. *Ḳhudá se suhbat rakhne ke nishán.*

1. Zarúrí nishánát, báb 25, 26.

(a) Zamín ká Sabt, 25 : 1-7.

(b) Yúbál ká sál, 25 : 8-55.

(c) Nasíhaten, 26.

2. Az-ḳhud nishán, yane mannaten, báb 27.

GINTI KI KITAB KA ḲHULASA.

CAMPBELL-MORGAN KÍ TASNÍF SE.

Hissa I. Mulk i mauúḍ ke kináre par.

1. Lashkar ká Intizám, báb 1 se leke 4 tak.

(a) Isráelion ká shumár, 1.

(b) Ḳhaimagáh ká intizám, 2.

(c) Lávion ká kám, 3, 4.

2. Ḳhaimagáh kí pákizagí, báb 5, o 6.

(a) Nápákí se sáf karná, 5.

(b) Nazír hone kí rasm, 6.

3. Lashkar kí Ibádat 7—9 : 14.

(a) Raíson ke hadiye, 7.

(b) Lávion ká maḵhsús honá, 8.

(c) ʾId ke wáste pák honá, 9 : 1-14.

4. Ḳhaimagáh ká uṭháyá jáná, 9 : 15-10.

II. Bayábán men Isráel ká áwára phirná.

1. Logon ká kurkuraná, báb 11, o 12.
 - (a) Khudá ke barkhiláf, 11 : 1-3.
 - (b) Tanghálí ke khiláf, 11 : 4-35.
 - (c) Músá ke khiláf, 12.
2. Logon par musibat áná, báb 13, o 14.
 - (a) Un par khauf gálib áná, 13.
 - (b) Un men bagáwat barpá honá, 14 : 1-35.
 - (c) Un ká dhiṭhái karná, 14 : 36-45.
3. Khuda ká unhen tambíh dená, báb 15—25.
 - (a) Ápas men fasád barpá honá, 15—20 : 13.
 - (b) Mukhálifon se taklíf páná, 20 : 14-25.

III. Mulk i mauúḍ ke kináre par.

1. Logon ká shumár kiyá jáná, 26.
2. Auraton ká mírás men shámil honá, 27 : 1-11.
3. Músá ká buláyá jáná, 27 : 12-23 ; Ist. 34.
4. Qawánín ká dohráyá jáná, 28—30.
5. Midyán ke sáth larái, 31.
6. Arhái Firqon ká zamín páná, 32.
7. Isráel ke safaron kí fihrist, 33 : 1-49.
8. Mutafarriq qawánín, 33 : 50—36.

RUMFON KE KHATI KÁ KHULASA.

N. S. CAREY KÍ TASNÍF SE.

- I. Insán (khwáh Yahúdí khwáh gairqaum) apne aamál se nahín, magar sirf Masíh par ímán lāne se naját pá saktá hai, 1 : 17—5 : 21.

- (1) Gair-qaumen gunahgār hain, 1 : 17-32. Yāhūdī bhī gunahgār hain, 2 : 1-6 ; 17-24 ; aur agar-chi bahut niāmat pā chuke hain, taubhī sazā se na chhūṭenge, 2 : 25—3 : 9. Pas donon taqsīrwār, aur Kḥudā ke āge sazā ke lāiq hain, 3 : 10-20.
- (2) Ab Kḥudā donon ko mahz apne fazl se rāstbāz ṭaharā saktā hai, jab wuh Masīh kī maut par imān lāenge, 3 : 21-31.
- (3) Abirahām imān se rāstbāz ṭaharke, imāndāron kā bāp ; aur imāndār gairqaumwālon kā bhī bāp hai, 4.
- (4) Imān kā phal ; halākat jo Adam se kī gai, Masīh ke kām se miṭāī jāti hai, 5.

II. Insān shariāt ke wasīle se nahīn, magar Injīl kī quwat se Rūh ul Quds ke zari'e se, muqaddas kiyā jāta hai, 6—8.

- (1) Iatirāz. Agar admī mahz fazl se bachte hain, to dilerī se gunāh karte rahenge. Jawāb. Nahīn :
 - (a) Baptisma lene men gunāh tark kiyā jāta hai.
 - (b) imāndār jo Masīh ke sāth martā, us ke sāth jīegā bhī.
 - (c) Jo Gunāh kā gulām na hogā, Rāstbāzī kā gulām hogā.
- (2) Bahuton kī nihāyat burī hālat yih hai, ki shariāt i Ilāhī ko jānte, aur use amal men lāne bhī chāhte, magar burī khwābishon kī zabardastī ke māre apne taīn lāchār pāte hain. Rūh ul Quds imāndāron ko is kharābī se

chhurātā hai. Hāsil i Kalām. (a) Insāniyat ki anewālī khushhālī. (b) Imāndārōn ki hāl ki muhafizat.

III. Yahūdion kā radd kiya jānā, aur gairqaumōn kā bu-lāyā jānā, 9—11 : 36.

Pūlus bare afsos se yih kahtā, kyūnki barā watandost hai. Yahūdī log Masih par imān na lane ke sabab radd kiye jāenge. Lekin un men ek imāndār baqī pāyā jāegā. Balki un kā radd kiya jānā abad ke liye nahīn hai.

IV. Masih ke logōn ke chand farāiz, 12—15.

- (1) Niāmaton ko laīq taur se kām men lānā, 12 : 1-8.
- (2) Mihrbān, musāfir-dost, aur halīm honā, 12 : 9-21.
- (3) Hākimon ke tābīdār, aur muhabbat ki shariāt ke karguzār honā, 13. (4) Muḥālifon ki rāon ke bare men sābir, aur kamzor bhāion ke bare men burdbār honā, 14—15 : 7.

FILIPPION KE KHATT KA KHULASA.

N. S. CAREY KĪ TASNĪF SE.

Bad salām aur duā i khair ke, 1 : 1-8.

I. Rūm men Pūlus ki hālat aur pesh-lihāzī. Us ki qaid se Injil ki bashārat di jāti thī, 1 : 12-14; balki jhūthe mannād se bhī di jāti thī, 1 : 15-18. Wuh jāntā na thā, ki āyā qatl kiya jāūngā, yā azad kiya jāūngā, 1 : 19-26. “Apne imān men mazbuti se qaim raho,” 1 : 27-30.

II. “Ai Fillippio, Yisū ke naqsh i qadam par chalā karo.”

- (1) Tum men jhagre na howen, 2 : 1, 2, (2) Us kí halímí aur k̄hud-inkárí kí pairawí karo, 2 : 3, 4. (3) Yisú kí halímí aur k̄hud-inkárí ján dene tak zāhir kí gaín, 2 : 5—8 ; magar is pasthálí ke sabab us kí sarfarází húi, 2 : 9-11. (4) Agar tum pákízagí men taraqqí karoge, to Qiyámat ke din mere liye fak̄hr ke báis hooge, 2 : 12-18.

III. Púlus apne doston aur madadgáron ká zikr kartá.

- (1) Púlus Tímtáus ko, jis kí barí taríf kartá, jald un pás bhejne ká iráda zāhir kartá hai, 2 : 19-23. (2) Wuh áp un pás áne ká iráda rakhtá hai, 2 : 24. (3) Wuh Ipafruditus ko, un pás bhejtá hai, 2 : 25-30.

IV. Jhúthe muāmilon kí nisbat ágáhí dená.

- (1) Un se hoshyár honá, 3 : 1, 2. (2) Yih Púlus ke dushman the, 3 : 3. (3) Lekin Púlus bhí púra Yahúdí thá, 3 : 4-6. (4) Magar us ká bharosa qaum aur zát par nahín, magar Masíh ke kaffáre par thá, 3 : 7-11. (5) Is pairawí men wuh kamál ko dhúndhtá thá, 3 : 12-17. (6) Imándáron aur be-ímánon kí zindagí aur an-jám men bará farq hotá hai, 3 : 18-21 ; 4 : 1.

V. Chand akhláqí nasíhaten.

- (1) Do shak̄hs ek dil ho jáen, 4 : 2. (2) Apne ek ham-k̄hidmat ko, 4 : 3. (3) K̄hush hone kí nisbat, 4 : 4. (4) Be-fikr rahne kí nisbat. (5)

(2) Itmínán kí pairawí kí nisbat, 4 : 6, 7. (6)
Afzal báton kí pairawí kí nisbat, 4 : 8, 9.

VI. Masíhi bháion kí saḡháwat kí shukr-guzárí.

(1) Imdád milne ká shukríya, 4 : 10. (2) Taubhí Púlus ko har hálát men qanáat ho saktí thí, 4 : 11-13. (3) Madad karnewále taríf ke laiq the, 4 : 14-16. (4) Un kí saḡháwat Kḡhudá ke nazdík pasandída thí, aur us se un ko ajr milegá, 4 : 17, 18. (5) Kḡhudá un kí hájaton ko rafa karegá, 4 : 19. (6) Báp kí tamjíd, 4 : 20. (7) Akḡhirí salám aur duá, 4 : 21-23.

BĀB XXI.

KALAM KĪ SHARH KO DARYĀFT KARNĀ.

Baibal ká yih bahut hí ámm qism ká mutála karná hai, ki Baibal ke kisí chhoṭe se hisse ko chunkar, us ke har ek jumle, balki us ke har ek lafz ke maṇe par sochná, aur púchhná, ki is men kaun kaun ta-límen hain ? Aur yih paigám kis garaz se hamen diyá gayá hai ? Aur ham is se apne yá auron ke wáste kyá fáida hásil kar sakte hain ? Is tarah se Baibal kí kitábon kí bahut sí tafsíren tasníf kí gayín, aur har Itwár ko hazáron Sabt-Skúlon men ustád log is taríqe par sabaq sikháyá karte hain, aur beshumár waz aur dars is taur par banáye játe hain. Is qism

ke parhne men̄ bará fáidá yih hai, ki bahut sí chuní áyatōn par bahut liház kiyá jātá, aur un ká matlab dil par naqsh kiyá jātá, aur zindagí men̄ kám átá hai. Is taur se mazhab kí kháss bunyádí talímát pukhta-gí aur qiyám hásil kartí hai, aur ímándár mukh-álifon aur ázmáishon ká sámhná karne ke liye himmat aur mazbútí pátá hai. Chunánchi Kalísiyá is qism ke mutála par bahut zor detí, aur us ke barh-áne aur phailáne men̄ barí koshish kartí hai, táki us ke chhoṭe bare shuraká Kalám men̄ máhir, aur ímán kí muháfizat men̄ bahádur, ban jáen.

SHARH I MUKHTASAR, ZABUR 119.

I. Is Zabúr ká musannif. Bahut logon ká khiyál hai, ki 119wán Zabúr Dániel nabí kí tasníf hai. Koí nám is men̄ diyá nahín jātá, magar Dániel sá shaḵhs us ká likhnewálá húa hogá.

(1) Is men̄ maqdis, mazbah, káhin, yá qurbání par nahín, magar ek ek áyat men̄ mahz Kalám i Iláhí par zor diyá jātá hai. Yih bát us zamáne ká ishára kartí hai, jab Yarúsalam wíran o sunsán pará thá, Dán. 9 : 2. (2) Musannif uhdedár thá, kyúunki bádsháh ke huzúr daḵhl pátá thá, (46). (3) Us ká tajriba aisá thá, jis se Khudá ke log khush ho sakte the, (74). (4) Wuh dánish o hikmat men̄ námí thá, (98-100; Hizq. 28 : 3). (5) Us ke dushman bahut the, (84-87). (6) Sardár us ke khiláf uṭhte the,

(23, 161). (7) Shariat ke torne ki bari az-
maishen thin, (106, 115). Magar us ka pakkā
irāda thā, ki dindari men main qāim rahūngā,
(8, 173) Yih ishārāt Dāniel ke nazar āte hain,

II. Dāniel ke waqt men Baibal ki kaun kaun kitāben
maujud thin? Injil ki kitāben us zamāne se qarib
600 baras bad qalamband hūin; par Tauret aur
digar tawāriḳhī kitāben, aur Zabūron men se kái ek,
aur Amsāl aur Wāiz, aur ambiyā ki kitābon men se
das bārah shāyad us ki nazar se guzar gayi thin.
Agar us ko Kalām kā itnā shauq thā, to kitnā ziyāda
hamāre diion men honā chāhiye?

III. Dāniel ne us Kalām men kyā kya bāten pāyin? Hān
hamāri Baibal ke muqābila men us ki Baibal nā-
kāmil kitāb thī, taubhi ham dekhte hain, ki us ne
us se bahut umda umda talimen pāyin: —pākizagi
ki (9, 101); rahnumāi, (24, 105); nayi zindagi, (25);
kushādagi, (45); tasalli, (49, 50, 52, 92); ek qawī
ummed, (6, 80); dānish, (98—100); khātirjamaī,
(165); afaton ke līch men bhi, (143). Kalām use
khushī baḳhshtā thā, (14, 16, 47, 111); us ke musāfir
khāne men gīt thā, (54). Wuh use bahut hi wasī jāntā
thā, (96); aur sone rūpe se besh-qīmat, (72, 127).
Wuh us ke tālū ko mīthā, (103); apne wāste abadi
mīrás, (111); us ki samajh men sādīq, haqq, qāim
thā, (137, 142, 152); us ki bunyād asmān men sābit
hai, (89). Wuh us ke hifz karnewālon ko mu-
bārak batātā, (1, 2), aur us ke haqir jānnewālon par
barā afsos kartā hai, (53, 136, 158).

IV. Dāniel kā Ustād aur Madadgār. Musannif khúb jāntā thā, ki hargiz apnī aql o samajh o koshish se main Kalām ke pūre fawāid hāsīl nahīn kar saktā hūn. Yih Ilāhī fawāid hain, aur un ke pāne ke wāste Ilāhī Ustād aur Madadgār darkār hai. Pas bār bār is imdād ke liye duā kartā hai, (12, 18, 26, 33, 34, 64, 68, 73, wg); aur yih bhī minnat kartā hai, ki main is wafādārī men qāim rahūn (5, 10, 35-37, 133.)

SHARH I MUKHTASAR, AMSAL 28 : 23.

I. Wuh kaun sachchāī hai, jis ko mol lenā farz hai ?

1. Khudā kī pahchān, I Yuh. 1 : 5; 4 : 8.
2. Gunāh kī pahchān, Rūm. 6 : 23; I Qur. 6 : 9.
3. Sazā o jazā kī haqīqat, Gal. 6 : 7, 8.
4. Yisū kī nisbat sachchāī, I Yuh. 1 : 15; Ibr. 7 : 25.
5. Asmān kī nisbat haqīqat, Muk. 21 : 27.

II. Kin se sachchāī ko mol lenā hai ?

1. Us se jo sachchā Khudā hai. Ist. 32 : 4.
2. Yisū se, jo sachchāī se mamūr hai, Yuh. 1, 14; 14 : 6.
3. Sachchāī ke Rūh se, Yuh. 16 : 13.
4. Kalām i haqq, yāne Injīl se, Qul. 1 : 5.

III. Sachchāī ko mol lenā kyūn zarūr hai ?

1. Sachchāī insān ko gunāh kī gulāmī se āzād kar detī hai, Yuh. 8 : 32-34.
2. Admī sachchāī ke wasīle se muqaddas kiye jāte hain, Yuh. 17 : 17.
3. Haqq kī tābīdārī karke dil pāk kiyā jātā, aur bhāīyon kī muhabbat paidā hotī hai, I Pat. 1 : 22.
4. Sachchāī imāndār kī sipar aur pharī hai, Zab. 91 : 4.

IV. Saohchái barí qímatí hai

1. Wuh sone se niháyat nafís hai, Zab. 19 : 9, 10.
2. Hazáron sikkon se qímatí hai, Zab. 119 : 72.
3. Jawáhirát se bihtar hai, Aiy. 28 : 18, 19.

V. Saohchái kis dām se kharídí jātí hai. Agarchi besh-qímat hai, taubhí aísí bāten hain, jin se wuh mol lí jātí hai.

1. Dil lagáke Kalám ke sunne se, Rúm. 10 : 17.
2. Kalám par takiya karne se, Ibr. 4 : 2.
3. Sargarmí ke sath dhúndhne se, Yúh. 3 : 21 ; 7 : 17.
4. Dilí duá se, Aiy. 35 : 13 ; Zab. 119 : 18.
5. Ham taiyār hon ki us ke badle men sab kuchh de den, Matí 13 : 44.

ZABUR 23 KI SHARH.

“K̄hudáwand merá chaupán hai : mujh ko kuchh kamí nahín.” Mujh ko áram kí kamí nahín hogí. “Wuh mujhe hariyál charágáhon men biṭhlátá hai.” Mujh ko píne kí kuchh kamí na hogí. “Wuh ráhat ke chashmon kí taraf mujhe le pahunchátá hai.” Mujhe muáfí kí kamí na hogí. “Wuh merí ján pher látá hai.” Mujhe rahnumái kí kamí na hogí. “Wuh apne nám ke k̄hátir mujhe sadáqat kí ráhon men liye phirtá hai.” Mujhe subbat kí kamí na hogí. “Balki jab main maut ke sáya kí wádi men phirún, to mujhe kuchh k̄hauf ok̄hatar na hogá, kyúnki tú mere sáth hai.” Mujh ko tasallí kí kamí na hogí. “Terí chharí aur terí láṭhí, we hí merí tasallí ke báis hain.” Mujhe k̄hurák kí kamí na hogí. “Tú mere dushmanon ke rúbarú mere áge dastark̄hwán bichhátá.” Mujhe shádmání kí kamí na hogí. “Tú mere sir par tel maltá.” Mujhe kisi zarúrí chíz kí kamí na hogí. “Merá pyálá labrez hoke

chhalaktá hai.” Mujhe is zindagí men kisé zarúrí chíz kí kamí na hogí. “Lá-kalám mibrbání aur rahmat umr-bhar mere qadam se lagi rahengí.” Aqibat men mujhe kisé chíz kí kamí na hogí. “Main hamesha Khudáwand ke ghar men sukúnat karúngá.”

Yih Chaupání Zabúr hai : lekin dekhiye ki us kí har ek bāt kaisi achchhi tarah se us men púrí hotí hai, jis ne farmáyá kí “Nek Chaupán main hún.” Mujh ko áram kí kamí nahín hogí. “Ai mihnát uthánewálo, aur bojh se dabe hue logo, sab mere pás áo, main tumhen áram dúngá.” Mujh ko kuchh píne kí kamí na hogí. “Agar koí piyásá ho, to mere pás ákar píe.” Mujhe muáfí kí kamí na hogí. “Ibn i Ádam ko zamín par gunáhon ke muáf karne ká iḡhtiyár hai.” Mujhe rahnumái kí kamí na hogí. “Ráh aur haqq aur zindagí main hún.” Mujhe suhbat kí kamí na hogí. “Dekho main dunyá ke áḡhir ták hamesha tumháre sáth hún.” Mujh ko tasallí kí kamí na hogí. “Báp tumhen dúsrá madadgár bakhshegá.” Mujhe ḡhurák kí kamí na hogí. “Zindagí kí rotí main hún.” Mujhe shádmání kí kamí na hogí. “Main ne yih báten is liye tum se kalí hain ki merí ḡhushí tum men ho, aur tumhári ḡhushí púrí ho jáe.” Mujhe kisé zarúrí chíz kí kamí na hogí. “Jo kuchh tum mere nám se cháhoge, to main wuhí karúngá.” Mujhe is zindagí men kisé zarúrí chíz kí kamí na hogí. “Tum pahle us kí bádshábat, aur us kí rástbází kí talásh karo, to yih sab chízen bhí tumhen mil jáengí.” Aqibat men mujhe kisé chíz kí kamí na hogí. “Main játá hún táki tumháre liye jagah taiyár karún.”

BĀB XXII.

KĀLAM KĀ KĀLAM KE SATH MUQĀBALA KARNĀ.

Baibāl men bahut se alfāz majāzī yā misālī taur par istīāmāl hūe hain; aur jis hāl kī bahut chizon kī muttāfarriq sifāt hotī hain, aur jo kuchh us kī ek sifāt kī nisbat kahī jātī, so shāyad kisī dūsri sifāt kī nisbat durust na hogī; is liye nihāyat zarūr hai, ki parhnewālā, jab kisī āyat yā jumla ke manē daryāft kartā hai, to use āspās ke jumlon ke sāth, aur us bāb ke dīgar bayānāt ke sāth, muqābala kare, warna galat-khiyālī kā khatrā hai. Agar maḷūm ho, ki ek āyat dūsri ko radd kartī hai, to zāhir hai, ki is kī tafsīr men yā us kī tafsīr men galatī hūī; kyūnki is kitāb kā Bānī Khudā hai, aur wuh apnī mukhālifāt hargiz na kar sakegā. Pas alfāz ke mutāfarriq manon ko daryāft karo, to bahut mushkilāt rafa hongī.

Farz karo, ki sher babar kā zikr ho; agar us kī sūrat, aur us kā aur jānwaron par hukūmat karnā mazkūr ho, to us kī tarīf kī jāegī; Qāz. 14: 18; II Sam. 17: 10; Amūs 3: 8; balki wuh Masīh kī tashbīh ho saktā hai, Muk. 5: 5; magar jab us kā zulm aur pharnewāle mizāj kā zikr hai, to sharīr yā shaitān kī tashbīh thahregā, II Tim. 4: 17; I Pat. 5: 8; Yas. 35: 9. Yā farz karo, ki khamīr kā zor

dikhána, aur bahut phailná, aur dúsrí chizon men apní tásir dikhána, mazkúr ho, to yih sífát taríf ke láiq hai, aur wuh rúhání qúwaton kí tashbíh ho saktí hai, aur Yisú kah saktá, ki “Ásmán kí bádsháhat khamír kí mánind hai,” Matí 13 : 33 ; lekin jis hál ki ek qism kí sharárat us se jald paidá hotí, to Yisú ne kahá, “Khabardár, Farísion aur Sadúqion ke khamír se hoshiyár raho,” Matí 16 : 6 ; aur Pulus ne bhí kahá, “Puráná khamír nikálkar apne áp ko pák kar lo.” I Qur. 5 : 7 ; K̄hur. 13 : 7 ; Ahb. 2 : 11.

Khún yá Lahú.

“Aur us ne ek hí lahú se ádmion kí sab qaumen tamám zamín kí sath par basne ke liye paidá kín,” Aam. 17 : 26 ; yane sab qaumon kí asl Ádam se hai. “Is ká khún hamárá aur hamárá aulád kí gardan par !” Matí 27 : 25 ; yane us ke qatl karne ká jurm, jo kuchh ho. “Ham ko us ke khún ke wasíle se maḡhlási,” Afs. 1 : 7 ; yane us ká lahú wuh dām hai, jis se maḡhlási kharídí játí hai, is mane par likhá hai, ki “Wuh jis se kisí ján ká kaffára hotá hai, so lahú hai,” Ahb. 17 : 11 ; aur yih bhí, ki “Bagair khún baháe muáfi nahín hotí,” Ibr. 9 : 22.

Ímán.

Aisá ímán hai, jo naját se bará iláqa rakhtá hai. “Pas jab ham ímán se rástbáz thahre,” Rúm 5 : 1 ; magar yih wuh shai nahín hai, jis ke बारे में yún likhá hai, ki, “Agar merá ímán yahán tak kámil húa, kí paharon ko haṭá

dún," I Qur. 13 : 2 ; yih kisi kḥáss wāda ko pakarná hai. Ek aur imán ká zikr hai, jo bagair aamál ke murda ṭhahartá hai, Yaq. 2 : 17, 18. Angrezí tarjume men Aam 24 : 24 men yūn hai, "Masih ke imán kí suná," yane Masih ke dín kí kaifiyat suní. "Aur jo kuchh imán (iatiqád) se nahín wuh gunah hai," Rúm. 14 : 23, yane yih yaqín karná, ki Kḥudá kí marzí yihí hai.

Jism yá jismá ní.

"Jo jismání hain, wuh Kḥudá ko kḥush nahín kar sakte," Rúm. 8 : 8 ; yane jo apní burí tabíat kí hidáyat se chálte hain. "Kyūnki jab ham jismání the," Rúm. 7 : 5 ; yane sar i nau paidi hone se peshtar. "Main goshtín dil, (jismání dil) tumhen ináyat karúngá," Hizq. 26 : 36 ; yane muláim aur tarbiyat-pizír dil. "Kyá ab jism ke taur par kám púra karná cháhate ho ?" Gal. 3 : 3 ; yane maḥtúní aur dígar sharaí rasúm par. Lekin lafz "jism" ke mane achchhe bhí ho sakte hain. "Masih jism men záhir húa," I Tim. 3 : 16 ; "Kalám mujassim húa," Yúh. 1 : 14.

Fazl.

"Kḥudáwand aur Muojí Yisú Masih ke fazl men barhte jáo," II Pat. 3 : 18 ; yane pákízagí men, jo us fazl ká phal hai. "Kḥudá ká wuh fazl záhir húa hai, jo sáre admíon kí naját ká báis hai," Tít. 2 : 11, yane Kḥudá ke Beṭe ká jahán men áná. Lekin lafz "fazl" ke ámm mane náláiqon par mihrbání dikhána hai. "Magar us ke fazl ke sabab muft rástbáz ṭhahráe játe hain," Rum. 3 : 24 ; yane wuh mihrbání, jis se gunahgár imándár ban játa hai.

Shari'at.

Yih lafz bár bár Baibal men Músawí Shari'at yá Taur-
ret ká ishára kartá hai, Mal. 4 : 4 ; Zab. 78 : 5 ; II Taw.
30 : 16 : magar Yúh. 10 : 34 men is ke mane Yahúdí
Nawishte hain : dekho, Zab. 82 : 6. Ibr. 10 : 7 men
Shari'at ká matlab Das Ahkám hai. " Kyúnki shari'at
jis men áyanda kí achchí chizon ká aks hai, aur un chizon
kí asli súrát nahin," Ibr. 10 : 1, yahán shari'at wuh díní
rusúm hain, jo baní Isráel ke wáste muqarrar thin. " Sha-
ri'at Saihún se niklegí," Yas. 2 : 3 ; yane Injíl ; kyúnki
yih bhí Músawí qawánin ke mutábíq hamári hidáyat aur
rahnumái kartí hai.

Maut yá Marná.

Yih alfáz kaí tarah se istiamál men láye játe hain. (1)
Rúh ká jism se judá honá, Paid. 25 : 11 ; 27 : 7 ; II Qur.
4 : 11. (2) Kḥudá kí qurbat se judái, Lúq. 1 : 79 ; II
Tim. 1 : 10 ; Yaq. 1 : 15. (3) Dúsrí maut, Muk. 2 : 11.
(4) Hádes, Aiy. 38 : 17 ; Zab. 9 : 13. (5) Abadí halákat,
Rúm. 6 : 23 ; 8 : 6. Pas Ibr 9 : 27 ko Yúh. 8 : 51 ke kḥi-
láf mat samjho.

Kámil.

Baibal se sáf záhir hai, ki sáre baní-Adam gunahgár
hain, Afs. 2 : 3 ; Rúm. 5 : 12 ; Zab. 51 : 5. Is gunáh-
álúdagí se sirf ek hí bachá hai, yane Masíh, II Qur. 5 : 21 ;
Ibr. 4 : 15. Pas jab likhá hai, ki " Núh apne qarnon men
sádiq aur kamil thá," Paid. 6 : 9 ; aur ki Aiyúb " Kámil
aur sádiq thá," Aiy. 1 : 1 ; aur ki " Asa ká dil, jab tak ki
wuh jítá rahá, Kḥudáwand kí taraf kámil rahá," I Sal.
15 : 14 ; tab aglab hai, ki yahán " Kámil " ke mane

bilkull be-gunáh nahín, balki sídhá aur be-riyá ke hain. Magar Ibr. 12 : 23 men is lafz ke mane aur hongé, kyúñki wahán “ kámil kiye hue rástbázon kí rúhon ” ká zikr hai, jo pak ásmán men pahunch gai hain.

BAIBAL KI BIHTAR TAFSIR BAIBAL HAI.

Jo shakhs tamám Baibal ko gaur se parhtá, aur Kalám ko Kalám ke sáth milátá hai, bahut se galat k̐hiyálát se bachegá, aur bahut áyaton kí, jin men aur log mukhálifat batáte hain, mutábiquat dekhegá. Masalan, likhá hai, ki “ Sab ne gunáh kiyá, aur K̐hudá ke jalál se mahrúm hain,” Róm. 3 : 23 : magar Yisú ne ek andhe kí nisbat farmáyá, ki “ Na is ne gunáh kiyá thá, na is ke má-báp ne,” Yúh. 9 : 3. Lekin jab ba-nazar i gaur yih áyat dekhí játí, tab is ká bhed khultá ; yane Yisú yih batátá, ki is shakhs ká andhlápan kisí kháss gunáh ká phal na thá. Yisú ne Pilátus se kahá, ki Main bádsháh hún, Yúh. 18 : 37 ; magar us ke sáth hí us se kahá, ki “ Magar ab merí bádsháhat yahán kí nahín,” yane aisi saltanat nahín hai, jaisí wuh, jis kí intizári Yahúdí karte hain. Míkáyáh ne sháh i Isráel se kahá, ki “ Já aur kámyáb ho,” magar kull bayán se jáná játá, ki yih hukm thátt̐he kí ráh se diyá játá hai, II Sal. 10 : 3. Phir jab K̐hudá ne Balaám ko hukm diyá, ki “ Uth, aur un ke sáth já,” Gintí 22 : 20, to ham na jánen, ki K̐hudá us ke jáne se

khush thá. Báqí bayán se matlab yih nazar átá hai, ki agar tú kisé tarah wahán jáne se báz na áegá, to uth, aur já; lekin bad ko Kḥudá ne use ráh men rok liyá. Koí na samjhe, ki jo Iskaryúti se kahá gayá thá, ki “Jo kuchh tú kartá hai, jald kar le,” Yúh. 13 : 27, so targíb dene ká kalám thá. Nahín, Yisú goyá use yih dhamkí detá hai, ki jo sharárat tere dil men bharí hai, so mujh ko khúb záhir hai. Akhituffal kí niháyat ghinauní mashwarat nek is liye kahlátí, ki wuh Abisalúm ke bure mansúbon ke púra karne ke liye thík thí, II Sam. 17 : 14; aur isí tarah se málik ne apne be-ímán naukár kí sharárat kí taríf kí, yane is bát men ki us ne aisá kám kiyá, jis se apne matlab ko hásil kare, Lúq. 16 : 1-8. Dáúd Ishbúsat ko rástkár ádmí batátá hai, II Sam. 4 : 11; yane is bát men rástkár thá, ki apne qátilon ká kuchh qusúr na kiyá thá, agarchi Dáúd kí mukhálifat karne men Kḥudá kí hukm-udúli kartá thá, I Sam. 16 : 12, 13; 28 : 17. Dáúd apne ko bará gunahgár mántá thá : wuh kahtá hai, ki “Mere gunahon ne mujhe pakrá, aisá ki main ánkḥ úpar nahín kar saktá : we mere sir ke bálon se shumár men ziyáda hain,” Zab. 40 : 12; taubhí wuh Kḥudá se minnat kartá hai, ki “Ai Kḥudáwand, jaisí merí sadáqat, aur jaisí merí diyánatdárí hai, waise hí

merá insáf kar,” Zab. 7:8; yāne us ilzám ke báre men jo Kúsh Binyamíní us par lagátá thá, bilkull sáf thá. “Magar jo shakhs kám nahín kartá,” wg. Róm. 4:5, yāne is ummed se ki main apní karní se naját hásil karún. Magar yád rahe, ki nek aamál har sūrat se zarúrí hain. “Chunānchi main bhí sab báton men sab ko khush kartá hún,” I Qur. 10:33, yāne mahabbat se har bát men un kí bhalái cháhtá hún. Magar yih bhí kahtá hai, ki “Agar ab tak ádmíon ko khush kartá rahtá, to Masíh ká banda na hotá, Gal. 1:10; yāne ádmíon ke khush karne ke liye main Khudá ko náráz na karúngá. Asha i Rabbání ke piyále kí nisbat Yisú ne farmáyá, ki “Yih ahd ká merá wuh khún hai,” wg; jis se bazon ne sochá, ki us mai men ek jismání tabdílí á gayí thí, Matí 26:28; magar yih Yisú ká matlab na thá, kyúñki wuh usí waqt us ko “Angúr ká yih shíra” kahtá hai, Matí 26:29. Isí tarah se Pulus ne bhí roṭí kí nisbat kahá, Yih merá badan hai, taubhí yih na samjhá, kí roṭí kí tabdílí húi, kyúñki bad us ke kahtá, ki “Jab kabhí tum yih roṭí kháte,” wg. I Qur. 11:24-27. In misálon se zāhir hai, ki wuh jo koshish karke Kalám ko Kalám ke sáth miláegá, bahut galat khiyálon se bachegá.

BĀB XXIII.

BAIBAL KE KĤASS ALFAZ PAR GAUR KARNA
MUFTD HAI.

Moody sĀhib Baibal ke is qism ke mutĀlaa ko ba-
hut pasand karte the. Wuh kĥiyāl karte hain, ki jab
Baibal kī kisī kitāb yā bāb men ek lafz bār bār is-
tiāmāl hotā hai, to un hawālon ko ek sāth parhne,
aur un ke mazāmīn kā muqābala karne se barā rū-
hānī fāida hāsīl hogā, aur un bāton ko yād rakhnā
āsān hogā. Zail men is tarah kī kaī misālen dī jāti
hain, jo un kī tasnīfāt men pāī jāti hain.

I. Mukāshafāt kī kitāb kī Sāt Mubārakbādīān.

- (1) "Is nabūwat kī kitāb kā parhnewālā, aur us ke
sunnewāle, aur jo kuchh us men likhā hai, us par amal
karnewāle, *Mubārak* hain," 1 : 3. (2) "Likh, *Mubārak* hain,
wuh murde jo ab se Kĥudāwand men marte hain; Rūh
kahtā hai, ki Beshakk; kyūnki wuh apnī mihnaton se
ārām pāenge, aur un ke aamāl un ke sāth sāth hote hain,"
14 : 13. (3) "*Mubārak* wuh hai, jo jāgtā hai, aur apnī poshāk
kī hifāzat kartā hai," 16 : 15. (4) "Likh, *Mubārak* hain wuh,
jo Barre kī shādī kī ziyāfat men bulāe gaye hain," 19 : 9.
(5) "*Mubārak* aur muqaddas wuh hai, jo pahlī Qiyāmat
men sharīk ho : aison par dūsri maut kā kuchh ikhtiyār
nahīn; balki wuh Kĥudā aur Masīh ke kāhin honge, aur
us ke sāth hazār baras tak bādshāhī karenge." 20 : 6.
(6) "*Mubārak* hai, wuh jo is kitāb kī nabūwat kī bāton par
amal kartā hai," 22 : 7. (7) "*Mubārak* hain wuh, jo apne jā-

me dhote hain, kyunki zindagi ke darakht ke pas ane ka ihtiyar paenge, aur un darwazon se shahr mein dakhil honge," 22 : 14.

II. Mukashafat ki kitab ke Ath "Anewale."

(1) "Jo galib ae, main use us zindagi ke darakht mein se, jo Kḥudā ke Firdaus mein hai. phal khane ko dunga," 2 : 7. (2) "Jo galib ae, us ko dusrī maut se nuqsān na pahunchega," 2 : 11. (3) Jo galib ae, main use poshida mann mein se dunga, aur ek safed patthar dunga; us patthar par ek naya nam likha hua hoga, jise us ke panewale ke siwa koī na jānēga," 2 : 17. (4) "Jo galib ae, aur jo mere kamon ke muwāfiq ākhir tak amal kare, main use qaumon par ihtiyar dunga," 2 : 26. (5) "Jo galib ae, use isi tarah sufed poshak pahinai jāegi; aur main us ka nam kitabi hayat se hargiz na katunga, balki apne Bāp aur us ke frishton ke sambhne us ke nam ka iqrār karunga," 3 : 5. (6) "Jo galib ae, main use apne Kḥudā ke maqdis mein ek sutun banāunga : wuh phir kabhi bahar na niklega;" 3 : 12. (7) "Jo galib ae, main use apne sāth apne takht par biṭhāunga, jis tarah main galib ākar apne Bāp ke sāth us ke takht par baith gaya," 3 : 21. (8) "Jo galib ae, wuhī in chizon ka wāris hoga, aur main us ka Kḥudā hūnga, aur wuh merā betā hoga," 21 : 7.

III. Amsāl ki kitab mein Kḥudāwand ke Kḥauf ke Das Fawāid.

(1) "Kḥudāwand ka kḥauf dānāī ka shurū hai," 9 : 10. (2) "Kḥudāwand ka kḥauf yih hai, ki insān badī se kinā rakhe," 8 : 13. (3) "Kḥudāwand ka kḥauf umr ko darāz kartā

hai," 10 : 27. (4) "*Khudāwand ke khauf* men qawī ummed hai," 14 : 26. (5) "*Khudāwand kā khauf* zindagānī kā chashma hai," 14 : 2, 7. (6) "Thorā, jo *Khudāwand ke khauf* ke sāth ho, us bare ganj se, jo ranj ke sāth ho, bihtar hai," 15 : 16. (7) "*Khudāwand kā khauf*, jo hai, khirad kī talīm hai," 15 : 33. (8) "Log *Khudāwand ke khauf* ke sabab badī se baz rahte hai," 16 : 6. (9) *Khudāwand kā khauf* zindagānī ke liye hai," 19 : 23. (10) "Daulat aur izzat aur hayāt, farotani aur *Khudāwand ke khauf* kā ajr hai," 22 : 4.

IV. Patrus ke Khutūt men chha chizen qimatī hai.

(1) Azmāyā huā imān, I Pat. 1 : 7. (2) Masīh kā khūn, 1 : 19. (3) Zinda patthar, 2 : 4. (4) Masīh, 2 : 7. (5) Imān, II Pat. 1 : 1. (6) Bare wade, 1 : 4.

V. Amsāl ke 23 bāb men dil kā sāt martaba zikr.

(1) Dil ke andeshe, 23 : 7. (2) Dil kī tarbiyat, 23 : 12. (3) Dil kī jahālat, 23 : 15. (4) Dānish par dil lagānā, 23 : 17. (5) Dil kī rahbarī, 23 : 19. (6) Dil kā denā, 23 : 26. (7) Dil ke terhe mazmūn, 23 : 33.

VI. Rīmion ke 5wen bāb ke pīnch "Zarūr hī."

(1) Ġazab i Ilāhī se zarūr hī bachenge, 5 : 9. (2) Us kī zindagī ke sabab se zarūr hī bachenge, 5 : 10. (3) Bakhshish bahut se ādmion par zarūr hī ifrāt se nāzil hūī. 5 : 15. (4) Wuh hamesha kī zindagī men zarūr hī bādshāhī karenge, 5 : 17. (5) Jahān gunāh ziyāda huā, wahān fazl us se bhī nihāyat ziyād huā, (zarūr hī huā,) 5 : 20.

VII. Yisū aur Āsmān.

(1) Āsmān kā nūr Yisū kā chihra hai. (2) Āsmān kī shādmānī Yisū kī huzūrī hai. (3) Āsmān kī khush-ilānī

Yisú kí sitáish hai. (4) Āsmán kí asl bát Yisú ká kám hai. (5) Āsmán ká kár o bár Yisú kí k̥hidmat hai. (6) Āsmán kí bharpúrí o mamúrí Yi-ú áp hai. (7) Āsmán ká qiyám Yisú kí abadiyat hai.

VIII. *Kaí ek Díní Tabdílíān.*

(1) Tasdiq—*hālat kí tabdílí*, yāne nayí tarah se K̥hudá ke huzúr khará honā. (2) Taqdís—*k̥hidmat kí tabdílí*, yāne k̥hudgarazí ko tark karke dindári kí pairawí síkhnā. (3) Tabanní—*k̥hāndān kí tabdílí*, yāne Āsmání gharāne men qabúl kiyá jānā. (4) Nayí Paidáish—*zindagí kí tabdílí*, yāne K̥hudá ke liye ek nayí zindagí. (5) Tauba—*nigáh kí tabdílí*, yāne nekí aur badí par aur tarah se nigáh rakhnā. (6) Jalál pánā—*jagah kí tabdílí*, yāne K̥hudá ká didár pánā.

IX *Muhabbat Das Ahkām ko púrā kartí hai,*

Rúm. 13 : 10.

(1) Jahán K̥hudá kí muhabbat ho, wahán aur kisí mabúd kí muhabbat na hogí. (2) Jo K̥hudá se muhabbat rakhtá, hargiz rází nahín ho saktá, ki lakrí, patthar, soná, chándí, us kí jagah rakhe jāen. (3) Muhabbat K̥hudá ke nám kí beizzatí karnā manā kartí hai. (4) Jahán K̥hudá kí muhabbat hai, wahán us ke Pák Dín kí tazím kí jāegí. (5) Jahán má báp kí muhabbat ho, wahán un ko izzat dí jāegí. (6) Muhabbat nahín, magar kíná, k̥hún kartá hai. (7) Muhabbat nahín, balki shahwat, zinakárá kartí hai. (8) Muhabbat bahut detí, magar chorí nahín kartí. (9) Muhabbat na jhúth boltí, na lanat malámat kartí hai. (10) Muhabbat kí ánk̥h lálach kí nigáh nahín kartí.

X. *Kuchh, Matí 11 : 28. 29.*

- I. *Kuchh karná* :—Mere pás pás áo.
- II. *Kuchh lená* :—Merá júá apne úpar uthá lo.
- III. *Kuchh ehorná* :—Apne dabánewále bojh ko
- IV. *Kuchh síkhná* :—Mujh se halímí.
- V. *Kuchh páná* :—Tumhári jānen āram páengí.

XI. "*Hargiz nahín*" kí *das khush-hálíán*.

- I. *Zindagi jo hargiz nahín* barbád ho sakegí.
- II. *Rástbāzī* " " nāpāk kí jāegí.
- III. *Muāfi* " " ultāí jāegí.
- IV. *Salāmatí* " " torí jāegí.
- V. *Shādmānī* " " ghaṭāí jāegí.
- VI. *Ārām* " " túfān dekhegá.
- VII. *Ummēd* " " nīrás ho jāegí.
- VIII. *Mazbūtí* " " kamzor ho jāegí.
- IX. *Mīrás* " " begāne ko dí jāegí.
- X. *Niāmāten* " " kharch ho jāengí.

XII. *Zabūr 23 kí sāt khush-hálíán.*

(a) Mere pás : *Khudāwand*. (b) Mere pañw ke nīche : hariyālí charágāhen. (c) Mere nazdík : ráhat ke chashme. (d) Mere áge : bichāyá huá dastarkhwán. (e) Mere irdgird : mere dushman (f) Mere piche : lá-kalām mihrbānī aur rahmat. (g) Merí Manzil i maqsūd : *Khudāwand* ká ghar.

Phir us *Zabūr* men (a) *Khush* zindagí, áy. 1. (b) *Khush* maut wg. aur (c) *Khush* āqibat, áy. 6, páyí jātí hain.

XIII. *Isráel kí nisbat sāt wāde, Khur. 6 : 6-8.*

(a) Main tumhen *Misrion* ke bojh se chhuráungá. (b) Main tumhen un kí khidmat se ázādí bakhsúngá : (c) Main

apna hath lambá karke, aur barí musíbaten un ko dikháke, tumhen ríhai dúngá : (d) Aur main tumhen apní qaum karúngá : (e) Aur main tumhará **K**hudá húngá : (f) Aur main tumhen us sarzamín (Kanaán) men láúngá : (g) Aur main use tumharí mirás kar dúngá.

XIV. Imándár kí Páñch Tasallíán, Yas. 41 : 10.

(a) **K**hudá ímándár ke sáth hai. (b) Wuh us ká **K**hudá hai. (c) Wuh use zor bakhshegá. (d) Wuh us kí kumak karegá. (e) Wuh use sambhálegá.

XV. Imándár kí Páñch Mannaten, Zab. 103 : 2-5.

Khudáwand ko mubáarak kah, ai merí ján ; aur us kí sab niámaton ko farámosh na kar (a) Wuh terí sárí bad-kárion ko bakhshtá hai. (b) Wuh tujhe sárí bímárian se shifá detá hai. (c) Wuh terí ján halákat se bachátá hai. (d) Wuh tujh par shafaqat aur rahmaton ká táj rakhtá hai. (e) Wuh terí umr ko achebhi chizon se ásúda kartá hai.

XVI. Barakat Pánewálon ke liye Namúná, Yúh. 4 : 47-53.

(a) Mulázim ne Masíh kí khabar suní. (b) Wuh us pás chala gayá. (c) Us ne us kí minnat kí. (d) Us ne us ká yaqín kiyá. (e) Wuh ján gayá, ki merí darkhwást suní gai.

XVII. Naját ke Tíñ Qadam, Yúh. 14 : 6.

(a) Main ráh hún : mujh men chal. (b) Main haqq hún : mujh se síkb. (c) Main zindagí hún : mujh men sukúnat kar.

XVIII. Páñch Hájaten, Yúh. 3 aur 4.

(a) **K**hudá kí hájat : Zarúr hai, ki Ibn i Ádam bhí utháyá jae, 3 : 14.

(b) Insán ki hájat : Tum_{en} sar i nau paidá honá zarúr hai, 3 : 7.

(c) Masíh kí hájat : Zarúr hai, ki wuh barhe, 3 : 20.

(d) Peshrau kí hájat : Zarúr hai, ki main ghatún, 3 : 20

(e) Rástabáz kí hájat : Zarúr hai, ki Kḥudá ke parastár rúh aur rástí se us ki parastish karen, 4 : 24.

XIX *Imándár kí Aṭa Bakḥshishen.*

(a) Zindagí kí roṭi, Yúh. 6 : 51. (b) Hamesha kí zindagí, 17 : 2. (c) Dúsrá madadgár, 14 : 16. (d) Itmínán, 14 : 27.

(e) Jo Kalám tú ne mujhe pahuncháyá, 17 : 8. (f) Ek nayá hukm. (g) Wuh jalál jo tú ne mujhe diyá hai, 17 : 22.

(h) Terá Kalám, 17 : 14.

XX. *Yisú Masíh ká Chihrá.*

(1) Ek chhipáyá huá chihrá ; “Us ká munḥ dhánpne,” Marq. 14 : 65. (2) Munḥ ká be-izzat kiyá jáná : “Unhon ne us ke munḥ par thúká,” Matí 26 : 67. (3) Munḥ ká mára jáná, “Us ke munḥ par tamáñche máre,” Lúq. 22 : 64. (4) Munḥ ká mazbút karná : “Us ne Yarúsalam ke jáne ko apná ruḥh mazbút kiyá,” Lúqá 9 : 51. (5) Jhukáyá huá munḥ : “Munḥ ke bal girkar,” Matí 26 : 39. (6) Munḥ ká núrání honá : “Us ká chihrá súraj kí mánind chamká,” Matí 17 : 2. (7) Jaláli munḥ : “Kḥudá ke jalál kí pahchán ká núr Yisú Masíh ke chihre se jalwagar ho,” II Qur. 4 : 6. (8) Khauf dilánewálá munḥ : “Hamen us ke chihre se chhipá lo,” Muk. 6 : 16. (9) Us ká ḥush-munḥ : “Aur wuh us ká munḥ dekhenge,” Muk. 22 : 4.

BĀB XXIV.

BAIBAL KI GAWAHTAN KISI KĤASS TALĪM KI NISBAT.

Bahut logon ne is qism ke Baibal ke mutālaa ko pasand kiyā hai, ki ek bāt yā ek lafz ko lekar, wuh tamām Baibal men us lafz yā bāt ke zikr ko dhūndhte, aur kágaz par likhte hain. Wuh jān jāte, ki is ek bāt kī nisbat Baibal kyā sikhātī hai, aur yih ek qism kī wāqifiyat hai, jo bahut hī dilpasand hai. Maslan, lafz Sabt, kitnī dafa Baibal men mazkūr hai? aur in āyāt se ham Sabt ke mānne kī bābat, aur us ke fawāid ke haqq men kyā nasihat pāte hain? Agar koī lafz “ Kaffāre,” yā “ Najāt,” yā “ Farmānbardārī” ko, tamām Baibal men dhūndhegā, aur aisī āyāt ko ikatthā karegā, to bahut hī mufid talīm hāsīl hogī. Agar ham daryāft karen, ki Masīh ne apnī ulūhiyat kī nisbat, yā Pūlus ne insān kī bargashtagī kī nisbat, yā Khatt i Ibrānion ke musannif ne Yahūdī kahānat kī nisbat, kyā kahā hai, to Kalām kī bahut sī āyaton par roshnī hāsīl hogī. Main ne ek kitāb dekhī, jis men Baibal kī sārī duāen ikatthā chhapī gāin, aur ek aur kitāb dekhī, jis men Baibal kī wuh sārī āyaten chhapī thin, jo Masīh kī dūsri āmad par ishāra kartī hain. Beshakk is qism ke parhne men bahut waqt sarf kiyā jātā, lekin us ke sarf karne se mufid phal bhī hāsīl hotā hai.

Gunáh.

Gunáh kis ko kahte hain? I Yúh. 3:4; Rúm. 14:23

1. Gunáh ká shurú:—(a) Nafarmání men, Paid. 2:17; 3:6, 16, 17; Rúm. 5:19. (b) Shaitán se, Paid 3:13; I Yúh. 3:8. (c) Insán ke dil men, Matí 15:19; 12:34, 35.

2. Gunáh kí khássiyaṭen:—(a) Mukhálifat i Shara, I Yúh. 3:4; Yaq. 2:10. (b) Jánná aur na karná, Yaq. 4:17; Lúq. 12:47. (c) Kam-iatiqád, Rúm. 14:23; Yúh. 16:9.

3. Gunáh ká jurm:—(a) Sab baní Ádam mujrim hain, Rúm. 3:23; Waiz 7:20. (b) Koí nekokár nahín. Zab. 14:2, 3; Rúm. 3:10.

4. Gunáh ke natije:—(a) Kḥudá se begánagí, Yas. 59:2. Muk. 21:27. (b) Bargashtagí, Gal. 6:7, 8; Aiy. 4:8. (c) Maut, Rúm. 4:23; Yaq. 1:15.

5. Gunáh kí sazá:—(a) Is zindagí men, Zab. 38:3; Yar. 5:25; Kḥur. 20:5. (b) Aqibat men, Matí 25:46; II Tas. 1:9.

6. Gunáh men ek ummed:—Kḥudá insán ko piyár kartá, Yúh. 3:16; 8:1-11.

7. Gunáh se bachne kí tadbír:—Rúm. 5:10; Ibr. 9:28; Yúh. 1:29.

Buláhaṭ.

Núh kí, Paid. 6:13. Abirahám kí, Paid. 12:1. Yaqúb kí, Paid. 28:10-15. Músá kí, Kḥur. 3:10. Jidaún kí, Qáz. 6:11. Samúel kí, I Sam. 3:4. Iliyáh kí, I Sal. 17. Ilísa kí, I Sal. 19:19. Yasaiyáh kí, Yas. 6:6, 7. Yaramiyáh kí, Yar. 1:4. Hizqíel kí, Hizq. 1:3. Húsía kí, Hús. 1:1. Amús kí, Amús 1:1; 7:14. Míkah kí, Mík. 1:1. Safaní-yáh kí, Saf. 1:1. Yúnáh kí, Yún. 1:2. Patrus kí, Matí

4:18. Púlus kí, Aam. 4:9. Rúm. 1:1; Gal. 1:1,11; I Tim 1:1. Yih log koí k̄hidmat karne ke liye buláye gae the. Magar bahuton ká zikr hai, jo taubá karne aur naját páne ke liye buláe játe hain. Insán kí, Zab. 49:1-3; 50:1-7; Ams. 1:20-23; Yas. 1:1-3; 45:20-23; 55:1-7; Yún. 3:4; Matí 11:28-30; Yúh. 7:37; 12:44-50; Rúm. 8:28; 9:20-24; II Qur. 5:20, 21; Muk. 22:17. K̄háss qaum i Isráel kí, Yar. 35:15; Hús. 6; 14; aur Yúel, 2; Matí 3:3; Rúm. 10:1-3; 11:11-14.

Bahuteron ká tajriba hai, ki K̄hudá kí buláhaton ko náchíz jánná bahut hí k̄haufnák bát hai. Zab. 50:17; Ams. 1:24-28; 29:1; Yas. 6:9,10; 66:4; Yar. 6:19; 26:4; 35:17; Matí 23:3; Yúh. 12:48; Aam. 13:46; 18:6; 28:24; Rúm. 11:8; II Tas. 2:10; Ibr. 2:1; 12:25; Muk. 2:5.

Haikal.

Dáúd ne use tamír karná bahut cháhá, II Sam. 7:3; I Taw. 17:2; 28:2. Us ne bahut sámán ikat̄thá kiyá, I Taw. 28:11. K̄hudá ne use mana kiyá, II Sam. 7:5; I Taw. 17:4; 28:3. Sulaimán ko use tamír karne kí ijázat dí gaí, II Sam. 7:12; I Taw. 17:11; 28:5. Us ne aisá hí kiyá, I Sal. 6; II Taw. 3; aur 4. Us kí banáwaṭ aur sajáwaṭ, II Taw. 3; aur 4. Ghar bante waqt wahán kisi mártol aur kulhári kí áwáz suní na játi thí, I Sal. 6:7. Haikal ká makhsús kiyá jáná, I Sal. 8; II Taw. 6; aur 7. Maskan ká K̄hudá ke jalál se bhar jáná, II Taw. 5:13,14. Us ká Misr ke bádsháh Sísaq se lúṭá jáná, I Sal. 14:25; II Taw. 12:9. Yahúás ká use marammat karwáná, II Sal.

12 : 5, 12. Hizqiyáh ká use pák karná, II Taw. 29 : 5. Munassi ká us men mûrat nasb karná, II Taw. 33 : 7. Yúsiyáh ká use marammat karná, II Taw. 34 : 10, 11. Us ká Kasdion se lûta jáná, II Sal. 25 : 9 ; II Taw. 36 : 14-18. Us ki do bárá tamír ke liye hukm diyá jáná, Az. 6 : 3-12. Logon ne kám ko shurú kiyá, Az. 3 : 8. Sháh i Fârs-ke hukm se kám ká mauqûf kiyá jáná, Az. 4 : 14. Phir shurú húa, Az. 6 : 3-7. Dára ke waqt men us kám ká khatm honá, Az. 6 : 15, 17. Haikal ká pák kiyá jáná, Nah. 13 : 30. Us ká dákúon kí khoh ban jáná, Matí 21 : 12 ; Marq. 11 : 15 ; Lúqá 19 : 46. Yisú ká kharíd-farokht karnewálon ko us se nikál dená. Matí 21 : 12 ; Marq. 11 : 15 ; Lúqá 19 : 45 ; Yúh. 2 : 14. Yisú ne Haikal kí barbadí kí peshingoí kí, Matí 24 : 2 ; Marq. 13 : 2 ; Lúqá 21 : 6. Yisú ká Haikal men talím dená, Lúqá 21 : 37. Rasúl us men ibádat kiyá karte the, Aam. 2 : 46. Patrus aur Yúhanná ne Haikal ke pás Kalám sunáyá, Aam. 3 : 1, 12. Púlus par Haikal men hamlá kiyá jáná, Aam. 21 : 30.

Musibat.

Kabhí gunáh ká phal hotí, II Sam. 12 : 14 ; Zab. 90 : 7 ; Hizq. 6 : 13. Kabhí rahmat ke sabab bhejí játí, Paid. 50 : 20 ; K̄hur. 1 : 12 ; Ist. 8 : 16 ; Zab. 106 : 43 ; Hizq. 20 : 37 ; Nah. 1 : 12 ; Matí 24 : 9 ; Aam. 20 : 23 ; Róm. 8 : 18 ; Ibr. 12 : 6 ; Yaq. 5 : 10 ; Muk. 7 : 14. Us ká insán kí mirás honá, Aiyúb, 5 : 6, 7.

Us kí khabar ká áge bhejá jáná, Paid. 15 : 13 ; Yas. 10 : 12 ; Yar. 29 : 17 ; 42 : 16 ; Hizq. 20 : 37.

Us ká Khudá se bhejá jáná, Paid. 15 : 13 ; Gintí 14 : 33 ;
II Sal. 6 : 33 ; Aiy. 10 : 15 ; Zab. 66 : 11 ; Yas. 9 : 1.

Us men sábir rahná, Zab 119 : 75.

Us men tasallí páná, Zab. 27 : 5 ; Yas. 49 : 13 ; 61 : 2 ;
Yar. 31 : 13 ; Matí 5 : 4 ; Lúqá 7 : 13 ; Yúh. 16 : 20, 33 ;
II Qur. 1 : 4 ; 7 : 6 ; I Pat. 4 : 13

Us ká tarbiyat ke wáste honá, I Qur 11 : 32, I Pat.
5 : 10. Us ká imándáron par bhí parná, II Qur. 4 : 17.

Us ká Khudá kí muhabbat záhir karná, Ams. 3 : 12 ;
Ibr 12 : 6. Muk. 3 : 19.

Bahuton ko musíbaten uṭháná pará, I Sam. 3 : 18 ;
II Sam. 12 : 16 ; Nah. 9 : 3 ; Aiy. 1 : 21 ; 2 : 10 ; 5 : 17 ;
13 : 15 ; 34 : 31 ; Zab. 18 : 6 ; 27 : 4 ; 39 : 9 ; 50 : 15 ; 55 : 16,
22 ; 56 : 3 ; 71 : 14 ; Yar. 50 : 4 ; Nauhá 3 : 39 ; Lúqá
21 : 19 ; Rúm. 12 : 12 ; II Qur. 1 : 9 ; I Tas. 4 : 13 ; Ibr.
12 : 1 ; Yaq. 1 : 4 ; 5 : 10 ; I Pat. 2 : 20.

Musíbat men Khudá se faryád karná, Qáz. 4 : 3 ; I Sam.
1 : 10 ; II Sam. 24 : 10 ; II Sal. 19 : 16 ; 20 : 1, 2 ; II
Taw. 14 : 11 ; 20 : 6 ; Az. 9 : 6 ; Nah. 9 : 32 ; Aiy. 10 :
2 ; 13 : 23 ; 33 : 26 ; Zab. 66 : 13 ; Yar. 17 : 13 ; 31 : 18 ;
Dán. 9 : 3 ; Hab. 3 : 2 ; Matí 26 : 39 ; II Qur. 12 : 8 ;
Yaq. 5 : 13. Musíbatzadon ko nasíhat, Ist 8 : 3 ; Nah.
1 : 8 ; Ams. 3 : 11, Yúh. 5 : 14. Us men gunáhon ká iqrár,
Gintí 21 : 7 ; Aiy. 7 : 20 ; Zab. 32 : 5 ; Yas. 64 : 5, 6 ;
Yar. 31 : 18 ; Mík. 7 : 9.

Us ke wasíle táib kiyá jáná, Aiy. 34 : 31 ; Zab. 78 : 34 ;
Hús. 6 : 1 ; Lúq. 15 : 17.

Us se rihái páná, Zab. 34 : 4, 19 ; 40 : 2 ; 126 : 2, 3 ;
 Ams. 12 : 13 ; Yas. 63 : 9 ; Yúnah 2 : 1, 2 ; II Tim. 3 : 11 ;
 4 : 17, 18. Us se fáida uṭháná, Aiy. 23 : 10 ; 36 : 8 ; Zab.
 66 : 10 ; 119 : 67 ; Wáiz. 7 : 2 ; Yas. 1 : 25 ; 26 : 9 ; 48 : 10 ;
 Nauhá 3 : 19, 27 ; Hizq. 14 : 11 ; Hús. 2 : 6 ; 5 : 15 ; Mik.
 6 : 9 ; Zak. 13 : 9 ; Yúh 15 : 2 ; Aam. 14 : 22 ; Rúm. 5 : 3 ;
 II Qur. 4 : 8 ; 12 : 7 ; Fil. 1 : 12 ; Ibr. 12 : 10 ; I Pat. 2 : 20

BĀB XXV.

BAIBAL KE BABON KO NAM DENA.

Baibal se wáqif ho jáne ká ek umda taríqa yih hai, ki ham us ke bahut se bábon ko koí nám den, yane aise nám jin se ek ek báb ká kháss mazmún fauran yád á jáe. Goyá ham in ahwál ko apne doston men shámil kar lete hain. Dostí ke paidá karne ká taríqa aksar yún dekhne men átá hai. Tum kisí naye shakhs se kahín mil játe; aur koí us ká nám tumhen batátá, aur tumhárá nám use batátá. Jab ek dúsre ká nám malúm hai, tum bátechít karne lagte, yih ján-pahchán ká shurú hai. Baibal men likhá hai, ki Ādam is tarah se jánwaron ko jánne lagá. Khudá ne unhen Ādam ke pás pahuncháyá, aur us ne ek ek jánwar ká nám rakhá.

Bahut log kam o besh is taríqa ko kám men láte

uain ; yane unhon ne kaí bábon ko chun liyá, aur unhon ne apne dil men un ko ek nám diyá, yún unhen bahut hí pyár karne lag gaye. Hazáron Masíhion ko “Zámin báb” yane Yasaiyáh 53 ; aur “Mubá-rakbádion ká báb,” yane Matí 5, aur “jo koí báb,” yane Mukásháfat 22, is tarah dost ke taur par ján-pahchán ban gaye hain ! Kitne hain, jo “Chaupá-ní zabúr,” (23,) aur “Tauba ká zabúr,” (51), aur “Músá ká zabúr” (90) isí tarah bare piyár ke sáth yád karte hain.

Is tadbír se bará fáida yih hotá hai, ki is se yád karná bahut ásán ho játá hai : ek lafz ke yád karne se bahut báton ká bayán dil men átá hai. Maslan tum Matí ke dúsre báb ká “Herodís” nám rakho, aur dekho, us ek lafz ke kabne se, Majúsion ká áná, aur Yarúsalam men ghabráhat phailná, aur sitáre ká dikháí dená, aur bachche ko qímatí tuhfon ká diyá já-ná, aur Yúsuf ká Misr men bhág jáná, aur Baitlaham ke bachchon ká mára jáná, balki tamám bayán fauran yád átá hai. Matí 3 ko “Istibági” nám do, to socho kí us kí kitní barí barí báton yane Yúhanná kí ma-nádí, aur us ká jangalon men rahná, aur us kí poshák, aur us kí khurák, aur bhíron ká lag jáná, aur us kí sakht dhamkián, aur us ká bahuton ko, balki Masíh ko bhí, baptisma dená, sab dil men átá hai ; yane ek

hi lafz ke sáth yih sári báten líptí húí haín : ek ko kholo, to sab khul játí haín. Yád-dásht ke liye is se bihtar aur kaun sí umda tadbír ho saktí hai, jis ko istiamál karke, thorí sí mihnát se bahut bará fáida hásil ho játá hai ?

Agar koí khúb dil lagáke is tadbír ko ázmáegá, to hamári samajh men yih bahut mufíd niklegí, aur tum taajjub karoge, ki bahuterí báten yád rahengí, jo pahle rahtí na thín, sirf ek nám se, ek púra bayán yád men áegá ; maslan “Gadhá” nám se, nabí ká jánwar ke múnh se malámat utháná, aur “Pílpáyá” nám se, Samsún ká imárat ko giráná, aur “Machhlí” nám se, Yúnah ká Khudá ke huzúr se bhágná, aur “Búqalmún” nám se, Yúsuf ká apne bháiyon ke dil men kíná paidá karná, yád átá hai. Har koí zará sochkar bahutere bábon ko aise umda umda nám de saktá hai, jis se barí barí báten yád rahengí, masalan, “Bináya” báb, jis men Rút Boáz ke khet men bálen bintí thí ; “Khulí Khirkí” ká, jahán Dániel duá kartá thá ; “Narsingon” ká, jahán Yaríhú kí díwáren gir gaín ; “Shahd ke chhatte” ká, jahán Yúnatan qatl kiye jáne se bahut bachá ; “Sonahlí múrat” ká, jahán dindár jawánon ne barí dilerí dikháí ; “Sheron” ká, jahán Dániel mánd men dálá gayá ; “Naamán” ká, jahán ek bahádur sáf kiya

gayá; “Nigalne” ká, jahán fasádí Dátán aur us ke sáthí zamín se nigle gaye; “Lál dōrí” ká, jis se Ráhab ká ajīb ahwál dil men átá; “Do bahúon” ká, jahán Naúmí kí udásí ká zikr hai. Yún baibal bhar men umda umda misálen miltí hain. Maslan, Mazámír men dekhiye, Salámatí ká, 91; Shukr-guzárí ká, 100; Shariát ká, 119; Al-aulád ká, 128; Yagánagat ká, 133; Bed ke darakht ká, 138; Sitáish ká, 148, aur bahut aur bhí.

Ham is bayán men ba-taur namúne ke bahut se abwáb ke nám darj karte hain, táki har ek parhne-wálá bá-khubí is taríqe ko samajh le. Lekin yih hamará matlab nahín hai ki har koí in abwáb ke yihí nám rakhe. Nahín: bahut bihtar tadbír yih hai, ki har ek tálib-ul-ilm apne liye har ek báb ke wáste ek nám ko pasand kare, aur use rakhe. Jo nám mere liye bihtar hai, sháyad tumháre wáste bihtar na ho. Jo hamárá samajh men us báb kí sab se bhárá talím nazar áتی hai, sháyad tumháre nazdík bahut bhárá nahín hai. Phir yád men bhí farq hai, mere liye baz báton ko yád rakhná ásan hai, jo tumháre liye mushkil hain. Tum yih nám lagáte ho, dúsre ke fáide ke liye nahín, balki apne fáide ke liye: to apne liye socho, aur apní fihrist banáo; aur yih ziyádatar tumháre kám áegí.

HAM BABON KE WASTE KYUNKAR UMDA
NAMON KO PASAND KAREN ?

Agar tum cháhate ho, ki is taríqe se apne liye bará fáida hásil karo, to kaí báten qábil i gaur hain. (1) Socho, ki yih yád-dásht kí tadbír hai, aur jitní báton se yád karná ásán ho játá hai, utní báten yahán mufíd hongí. Pas púchho, ki kis lafz se is báb kí ziyáda báten iláqa rakhtín : kyúnki agar bahut iláqa rakhtín, to ek ko yád karke, sabhon ko yád karná ásán hogá. Jab bahut sí chizen ek gáthrí men liptí huí hain, tab jab koí ek chíz ko apní taraf khínchtá, to sabhon ko ek sáth khínchtá hai. (2) Phir socho, ki un báton ko, jinhen ham achchhí tarah se samajh lete, unhen yád men láná ásán hai : pas pahlí bát yih hai, ki us báb ko gaur ke sáth parho : us ke kháss mazámín ko, jo kuchh hon, maqdúr bhar samajh lo : tab daryáft karo, ki is men barí bát kaun sí hai ? Aur khásskar mere liye is men kaun sí bát barí hai ? Aur kaun sá lafz hai, jo is báb ká nám thahar saktá hai, yane aisá nám, jo bakhúbí in báton par ishára kartá ? (3) Sháyad bad ko kisí waqt us nám ko badalná cháhoge, yane ziyáda gaur o fikr karne se, yá ziyáda ilm hásil hone se, yih khiyál dil men áegá, ki agar dúsrá nám is báb ká rakhá játá,

to mere liye bihtar hotá, maslan farz karo, ki tum ne pahle Yúh. 19 par “ Pilátus ” nám is liye rakhá, ki us báb men us ká jhagrá, jo Yahúdión ke buzurgon se kiyá gayá, bahut mazkúr hai, yá “ Yahúdión ká Bádsháh ” nám rakhá, kyúñki yihí khitáb us ke jurm-náme kí takhtí par likhá gayá ; lekin ziyáda gaur karke tum ne “ Salíb ” nám ko ziyáda pasand kiyá, kyunñki yih wuh barí bát hai, jis men aur sab báten samá játín. (3) Nám dene men ek bahut hí zarúrí bát yih hai, ki wuh nám, jo pasand kiyá jae, kháss tarah se us báb ke sáth iláqa rakhtá ho, yáne aur bábon kí banisbat is ke sáth ziyáda iláqa ho. Masalan tauba ká zikr bahut se bábon men páyá játá, magar Zab. 51 ko, “ Táib ká Zabúr ” nám dená lázim hai. “ Hamdardí ” ká bár bár zikr hai, magar yih nám Yúh. 11 ke liye jis men Yisú apne doston ke sáth rotá húa nazar átá hai, thík hogá. Bahut buddhon ká zikr Baibal men miltá hai, taubhí har koí mánegá ki “ Buddhe ” ká báb, Wáiz 12 hai. Pas námon ko chunne men hoshiyáí, lázim hai. (4) Phir nám ko pasand karte waqt us báb kí khassíyaton par gaur karo : yih kaisá báb hai ? Lambá hai, ya chhotá hai ; tawárikhí hai, yá nasíhatáná hai ? Us men kis tarah ke bháí mazmún yá wáqiát hain ? Us men

kaun kaun báten hain, jo ziyáda yád karne ke láiq hain ? (5) Báb ke nám ko, aur us ke mazámín ko, ek gaṭhrí men bándho, yane apne dil men un donon par ek sáth bár bár gaur karo, táki bad ko, jab ek ká zikr ho, to donon yád áen ; jaisá jab Istibági ká zikr átá, tab us ke únt ke bálon ká kaprá pahinná, aur ṭiddián kháná, yád átá hai. Magar sháyad koí iatiráz kare, ki Hán, Baibal ká is tarah se mutáláa karná mufíd to hai, magar bil-kull ná-mumkin hai, kyúñki us men bahut se báb, yane 929 báb hain, aur is taur se ek ek ko nám dená, aur yád rakhná, aur dost aur ján pahchán kí mánind jánná, anhoní bát hai. Jawáb yih hai, ki bagair bahut fursat ke, tamám Baibal ko is taur se jánná bahut mushkil to hai ; magar hamará khi-yál yih hai, ki agar ham sab ko nahín, magar sau yá.pachás ko, khúb achchhí tarah se ján lenge, to bahut hí mufíd hogá. Itná ásmání khazáná rakhkar ham káise daulatmand hongé ; aur kitní mushkilát men madad páenge.

Yúhanná kí Injíl ke abwáb ko nám dená.

Kalám. Qaná kí shádí. Nikudemus. Yaqúb ká kúa. Bait-Hasda. Páñch Hazár. Haikal. Abirahám ke farzand. Ándhá. Nek chaupán. Lazár. Hoshanná ! Páñw dhoná. Rúh ul Quds. Tá.k. Tasallí. Sifárish. Gatsamane. Salíb.Qabr. Patrus.

Aqmál ki kitáb ke abwáb ko nám dená.

Saúð. Pantekust. Langrá. Sanhedrim. Safírah. Díá-kunon. Stafanus. Habhsí. Púlus. Patrus kí royá. Kristián. Patrus kí ribái. Ilimás. Deo-parastí. Synod. Qirmiz Bechnewáli. Ná-malúm Kḥudá. Qurintus. Artamís. Miletus. Haikal men hullar. Qila ká sardar. Bhánjá. Felix. Festus. Agrippa. Jaház-shikní. Rúm.

Paidáish ki kitáb ke abwáb ko nám dená.

Paidáish. Má-báp. Gírná. Qáin. Set kí aulád. Kishtí. Tufan. Núh. Dhanuk. 'Qaumen. Burj. Abirahám. Lút. Malak i Sidq. Barakat. Ishmáíl. Kḥatna. Tínmard. Sadúm. Sarái. Izháq. Imán. kí ázmáish. Ribqah. Taum bhái. Kúon. Lazíz kḥurák. Sírḥí. Ráḥhil. Beṭon. Bhágná. Isráel. Miláp. Zabardastí. Baitel. Esau kí aulád. Búqalmún qabá. Harámkárí. Qaidkḥaná. Kḥwáb. Iqbálmándí. Kḥurák kí talásh. Ziyáfat. Ajizí kí duá. Yúsuf kí ulfat. Yaqúb kí kḥushí. Yúsuf kí hikmat. Pe-shingoí. Yaqúb kí maut. Mátam.

BAB XXVI.

KALAM KI KUNJIAN DHUNDHNA.

Kabhí Baibal kí kisí kitáb yá báb ke parhne men ham dekhte hain, ki koí lafz yá tarz i kalám goyá us ke mazmún kí kunjí thahartá hai, aur us

par gaur karne se bahut ziyáda matlab nikaltá hai. Wáiz kí kitáb ko dekho. Us men yih muháwara bár bár dekhne men áta hai, ki “Súraj ke niehe ;” aur in alfáz par gaur karne se kitáb i mazkúr ká matlab bahut khultá hai. Kyúñki bahut sí bâteñ, jab ham unhen sirf jismání nigáh se dekhte haiñ, to dil-pasand aur mufid małúm detí haiñ. Lekin jab ham ásmání aur rúhání nigáh se unhen dekhte to sáf záhir hotá hai, ki un ká anjám maut hai.

Kisí ne Wáiz kí kitáb kí kunjí lafz “*Butlân*” ko batáyá hai. Aur filhaqíqat us men bahut sí báteñ “butláñon kí butlân” batái gai haiñ, (a) Ishrat ke sámán, 2 : 1 ; (b) Báğ, khet, imárat, 2 : 4-8 ; (c) jismání sarfarází, 2 : 9 ; (d) dil-bahlánewále khel, 2 : 3, 10 ; (e) mihnát, 2 : 11, 19 ; (f) Daulatmandí, 2 : 8, 26.

Lafz “*Shurú*” ko Paidáish kí kitáb kí kunjí kahne se is kitáb ká bará hissa khul játá hai : khilqat ká, jahán ká, insán ká, haiwánát aur nabátát ká, gunáh ká, maut ká, qaumon ká, sháistagí ká, bád-sháhat ká, hunaron ká, biyáh ká, khándán ká, Sabt ká, kaffáre ká, nabúwat ká shurú : jab ham in sab par gaur karte haiñ to goyá sáre kitáb yád á játí hai.

Lafz “*Farmánbardári*” Istisná kí kitáb kí kunjí hai, Is kitáb ke parhne men ham bár bár yih nasí-

hat páte hain, ki mubáarak wuh hai, jo sachche dil se Kḥudá kí marzĩ par chalá kartá hai. Kḥudá ká gazab, aur us kí muhabbat donon kí bábat bháří nasíhat miltĩ hai, 10 : 12. Us ko mánte raho, kyúñki us ne tumháre bápádádon par kitnĩ barĩ mihrbáníán dikháín, báb 1, 2, 3. Is bát men yih dalíl pesh kartá hai, ki us ne bár bár ná-farmánon par apnĩ nárázĩ dikháí hai, 1 : 34-46 ; 3 : 23-29 ; 4 : 1-4, 25-30 wg. Kḥudá kí barĩ buzurgĩ o hashmat ke sabab se jáná játá hai, ki use mánná lázim hai, 4 : 6-19, 39 ; 7 : 9-11, 10 : 17. Kḥudá kí be-shumár niámaton ke sabab jo Isráel ko baḥshĩ gaín, lázim thá, ki Isráel us ká shanawá howe, 4 : 20, 30, 31 ; 7 : 12-16. Farmání is se bhĩ Isráel men honĩ cháhiye kyúñki wuh qaum i burguzída thĩ, 7 : 6, 7. Is liye bhĩ, ki us kí khidmat niháyat mufíd aur dil pasand hai, 12 : 7-12. Mulk i mauúð, jis men Isráel basáyá jáegá, seráb aur zarkhez sarzamín hai, 8 : 6-16. Agar Isráel farmánbardár rahe to wahán kí qaumen jald qabze men áengĩ, 11 : 8, 9. Wahán der tak baste rahenge, 5 : 33. Wuh wahán isĩ shart par firáwán honge, 6 : 3 ; 11 : 13-15. Jab ham is matlab kí bahut sí áyaten dekhte, to kahte hain ki yihĩ lafz is kitáb kí kunjĩ hai.

BAB XXVII.

APNĪ BAIBAL KE HASHI'YE MEN (NOT)

YADDASHT LIKHNA.

Mushkil se aisā koī shakhs milegā jo Moody sāhib ke barābar Baibal kī nasihatōn se wāqif ho ; yā us ke barābar aurōn ke dilon ko in nasihatōn kī nisbat qāil kar sake : aur yih ajīb bāt hai, kyūnki log use be-ilm ādmī kahte the. Sach hai, ki madrasōn ke ulūm us ne kam parhe the. Magar us khāss ilm men, jis kā charchā is chhotī sī kitāb men hai, yane ādmī kis tarah se Khudā ke kalām se baḥubī wāqif ho saktā hai, aur use Ilāhī khidmat men kyūnkar kām men lā saktā, wuh bahut hī hoshyār thā. Us ne apne fāide ke liye is ilm men māhir hone ke wāste kaī ek umdā tadbīren nikālīn, chunānchī yih tadbīren gaur o taammul ke lāiq hain, balki unhen istiamāl men lākar aur bahut logon ko is bāt men barī madad milī. Us kī zindagī ke ākhirī hisse men bahut se *Bible Students* sāl ba sāl shahr Northfield men, jahān Moody sāhib kā ghar thā, ikatṭhe hokar mahīnon tak dīnī jalsōn men hāzir hote the. Moody sāhib ke pās Angrezī Baibal kī ek jild thī, jo is sabab se bahut mashhūr ho gaī thī, ki us ke hāshiye par saikarōn

not us ne apne háth se likhkar apne liye bahut yád-dáshton kí kitáb banáí ; aur saikaron alfáz ke pás nishán lagákar, aur saikaron áyát yá jumlon ke niche tarah tarah kí lakíren khínchkar, us ne apne wáste ek aisí Tafsírwálí Baibal banáí, jis kí bahut taríf kí gai hai. Us kitáb kí bahut mazbút jild-bandhí thí, táki sáhib use umr-bhar apne sáth rakhen, aur apne sáre safaron men sáth le jáen ; aur roz kám men láen ; aur jab jab koí umdá khiyál dil men áe, yá kisí waz yá dars men koí náýá bayán sunen, tab fauran Baibal ke háshiye men aisá koí nishán yá alfáz likh len, jis ke dekhne se bad ko wuh báten phir yád á jáen. Ham mánte hain, ki agar kisí tálib ul ilm kí yád achchhí na ho, yá us ká zihn tez na ho, to wuh shakhs in tadbíron se kam fáida utháegá ; lekin Moody sáhib ke háth men wuh tadbír thík thí.

Maslan, us ne kabhí do ek alfáz ke háshiye par likhne se kisí áyát yá báb yá kitáb ke asl matlab ká nishán kiyá.

(1) Patrus ziyádatar Ummed kí bábat, Pulus Imán kí bábat, Yúhanná Muhabbat kí bábat, Yaqúb Nek-Aamál kí bábat aur Yahúdáh Bargashtagí kí bábat likhtá thá.

(2) Pulus apne khutūt men do alfáz par, yane “Masíh men” bará zor detá hai. Rómíon ke khatt men ham yih páte hain, ki us ímán se jo “Masíh men” hai, ímándár rástbáz ṭhahráyá játá hai. Qurintíon men ham yih páte, kí ímándár “Masíh men” muqaddas kiyá játá hai. Galatíon men yih bayán hai, ki ímándár jo Khudá ká lepálak kiyá gayá hai, “Masíh men” rúhání ázádagí pátá hai. Afsíon ká khatt “Masíh men” bharpúrí batátá hai. Filippíon ká Khatt sikhátá hai ki “Masíh men” tasallí hai : Qulassíon ká khatt sikhátá hai ki “Masíh men” kamáliyat hotí hai : Tassaluníqíon ká khatt sikhátá hai ki “Masíh men” ummed hai.

(3) Dekhiye, Yúhanná kí Injíl ímán láne par kitná zor detí hai, us ke har ek báb (do ko chhor-kar) men ímán láne ká koí na koí ishára páyá játá hai.

(4) Bahut log inkár karte hain, ki Ná-mumkin hai ki koí ímándár jáne ki main zarúr ímándár hún : is bát men shakk to baná hí rahegá. Magar yih Pulus ká khiyál na thá : “Jis ká main ne yaqín kiyá hai, use jántá hún.” II Tim. 1 : 12, Aiyúb ká aisá khiyál na thá : “main jántá hún, ki merá rihái-denewálá zindá hai,” Aiy. 19 : 25. Cháhiye

ki jo is yaqín kī nisbat shakk karnewāle hain Yúhanná ke I Kḥatt ko parhen, jahān is bāt ke bahut ishāre hain. “Main ne tum ko jo Kḥudá ke Beṭe ke nám par ímán láe ho, yih bāten is liye likhín, ki tumhen *maḷúm* ho, ki hamesha kī zindagí rakhte ho,” 5 : 13.

(5) Zabúr 62 men lafz “faqt” aur “akele” ke niche lakír khíncho.

(6) Un áyaton ke háshiye par X ká harf likho, jin ke báre men log aksar kam sochte hain. Masalan jis men mana hai, ki Aurat mard ká libás pahíne, Ist. 22 : 5 ; yá mana hai, ki koí chiriyá ká ghonslá páke bachchon ko má samet pakre, Ist. 22 : 6 ; yá halwán ko us kī má ke dúdh men pakáná mana hai, Kḥur. 23 : 19 ; yá jahán mihnati kī nind men, aur daulatmand kī nind men farq batáyá jātá hai, Wáiz 5 : 12.

(7) Kabhí kisí nishán se alag alfáz ko joṛ dená bihtar hai. Masalan, Dán. 6 : 16 men “tujhe chhuráwe” ko 6 : 20 ke “qádir húa ki tujhe chhuráwe” ke sáth ; aur 6 : 27 ke “usí ne chhuráyá hai,” joṛ dená ; kyúnki yih tén áyaten ek dúsre par roshní daltí hain. Phir Paid. 1 : 1 ke háshiye men yih do lafz likhná, “Ímán se,” kyúnki Injíl men marqúm hai, kī “Ímán hí se ham maḷúm karte hain

ki Ālam Khudā ke kahne se bane hain," Ibr. 11 : 3.

(8) Paid. 28 : 12 ke háshiye men "Dekho, 35 : 3," likho : aur Paid. 35 : 3 ke háshiye men, "Dekho 28 : 12," likho : kyúñki ek áyat men ek duá, aur dúsrí men is ká jawáb hai.

(9) Paid. 37 : 7 ke háshiye men "Dekho 50 : 18," likho : kyúñki ek men Yúsuf ká khwáb ; aur dúsrí men us ká púra honá mazkúr hai.

(10) Matí 6 : 33 men hukm hai, ki ádmí pahle Khudá kí bádsháhat ko dhúndhe, aur us ko, jo aisá kare, wadā diyá jātá hai. I Sal. 3 : 13 aur Lúqá 10 : 42 men do ke bayán milte hain, jinhon ne aisá hí kiya.

(11) Habaquq ke báb 2 men pánch ámm gunáhon ká zikr hai, jin par wáwaila kiya jātá hai. (a) Ay. 6 : (b) Ay. 9 : (c) Ay. 12 : (d) Ay. 15 : (e) Ay. 19.

(12) Paid. 12 : 2, 3 men sāt-shákhá barakat Abirahám ko dí jātí hai : pas is bát ká nishán is tarah se dená cháhiye. 1, Main tujhe ek barí qaum baná-úngá, 2, aur tujh ko mubáarak, 3, aur terá nám bará karúngá, 4, aur tú ek barakat hogá ; 5, aur un ko, jo tujhe barakat dete hain, barakat dúngá, 6, aur us ko jo tujh par lanat kartá hai, lanatí karúngá, 7, aur dunyá ke sab gharáne tujh se barakat páwenge.

(13) Masíh ká chár dafa Baitāniya gānw men jāná.

(1) Us khándān ke Ustád kī haisiyat men, Lúqá 10 : 38.

(2) Ham-dard Dost aur Madadgār kī haisiyat men, Yúh. 11 : 20.

(3) Dukh-uthānewále Shafí kī haisiyat men, Yúh. 12.

(4) Saúd karnewále Khudáwand kī haisiyat men, Lúqá 24 : 50.

(14) “ Ai Khudáwand merá muqaddama apne zimme le,” Yas. 38 : 14. Masíh hamáre wáste bahut kuchh apne zimme letá hai. (1) Wuh hamáre gunáhon ká bojh apne úpar letá hai. (2) Wuh apne zimme yih letá hai, ki ham hargiz chhore húa na hon. “ Main kabhí tujhe na chhorúngá.” (3) Wuh apne zimme yih letá hai, ki tujhe galba bakhshe, “ Merá zor kamzorí men kámil kiyá játá hai.” (4) Apne zimme yih letá, ki tú us kī pairawí karke núr men chale. “ Jo merí pairawí karegá, wuh andhere men na chalegá, balki zindagí ká núr páegá.” (5) Apne zimme yih letá, ki tujh ko panáhgáh milegí. “ Ai mihuat uthānewálo, aur bojh se dabe húa logo, sab mere pás áo, main tumhen áram dúngá.” (6) Wuh apne zimme yih letá ki tumháre liye maut na hogí. “ Jo mujh par ímán látá hai, wuh abad tak kabhí na maregá.”

(16) Yúhanná kí Injíl men ímándár ko *áth* *bakhshishen* miltí hain. (1) Ásmání roṭí, 6 : 51. (2) Hamesha kí zindagí, 17 : 2. (3) Dúsrá Madadgár, 14 : 16. (4) Itmínán, 14 : 27. (5) Jo Kalám tú ne mujhe pahuncháyá, 17 : 8. (6) Nayá hukm, 13 : 34. (7) Kḥudá ká diyá húa jalál, 17 : 22. (8) Nek namúná, 13 : 15.

(17) *Tiguní Naját*, Zab. 103 : 3, 4.

1. Gunáh ke jurm se ; “ Wuh terí sárí badkáríon ko bakhshatá hai.” 2. Gunáh ke bigár se ; “ Wuh tujhe sárí bímáríon se shifa detá hai.” 3. Gunáh kí qudrat se ; “ Wuh terí ján halákat se bachátá hai.”

(18) *Aiyúb ká zamána*.

Aglab hai, ki Aiyúb kí áfaten us par tab áín, jab wuh sáth baras kí umr ká thá, aur wuh qaríb 200 baras tak jítá rahá. Is hisáb se aglab hai, ki wuh Abirahám ke zamáne ká, yá us se thore din peshtar ká thá. Abirahám 175 baras tak, aur us ká báp Tárah 205 baras tak jítá rahá.

(19) *Chár qism ke Masíhí*, I Yúh. 1 : 1.

1. Baz hain, jo sirf dūr se Masíh kí khabar sunte hain. 2. Baz hain, jo dūr se use dekhte hain. 3. Baz hain, jo nazdík ákar us par nigáh karte. 4. Aur baz hain, jo us kí suhbat men ákar, us se zindagí páte hain.

TATIMMA I.**MASH KA MUKASHAFA.***Musannifa e Campbell Morgan, D. D.***CHARON ANAJIL MEN MASH KA MUKASHAFA.**

Injil.	Shurú.	Raftár.	Anjám.
<i>Matí.</i> Bádsháh (Nishán, Sher.)	Bádsháh ká Nasab-námá.	Us kí Shahádat. Us kí Tardíd.	Us ká Ikhtiyár. Us ká Qiyám. Us kí Taslīb.
<i>Marqus.</i> Banda (Nishán, Bail.)	Bande ká Idkhál.	Thakáyá huá. Bedásht rahá. Maqtúl huá.	Naját kí Tamámí. Sifárish ká Shurú.
<i>Lúqá.</i> Admí (Nishán, Admí.)	Admí kí ámad.	Piyár kiyá gayá. Makrúh jána gayá. Maslúb huá.	Us ká Sarfaráz honá. Asmán par Cherbná. Zamín se sitáish páuá.
<i>Yúhanná.</i> Khudá (Nishán, Uqáb.)	Kalám ká Utár.	Us ká tark kiyá jáná. Us ká malámat uḥáná Us ká Khudá sábit honá.	Jáná, taubhí rahná. Mamsús, taubhí lámamsús. Nazdík, taubhí dūr. "Jab tak phir na áup."

MATY KY INJYL MEN MASYH KA MUKASHAFA.

Khudawand Yisú Masih Jahán ká Bádsháh hai.

(133)

(A.) Us kí Shakhsíyat.	(B.) Us ká Taqázá.	(C.) Us ká Kaffára.
I. Yisú ká Zamín ke sáth <i>iláqa</i>, 1—3 : 12. (1) Nasabnáma, 1 : 1-17. (2) Paidáish, 1 : 18—2. (3) Peshrau, 3 : 1-12. II. Yisú ká Asmán ke sáth <i>iláqa</i>, 3 : 13-17. (1) Maqbúliyat. (2) Masah kiya jáná.	I. Us ká Shariyat dená, 4 : 17-7. (1) Bádsháhat kí bunyád dálná. (2) Izbár-náma, 4 : 17-25 ; 5-7. II. Us ká bakhsishen dená 8— 9 : 34. Korh. Faliy. Tap. Andhí. Shayátín. Khatáen. Maut. Andhlápan. Gúngápan. III. Bádsháhat ká Daurá, 9 : 35—16 : 20. (1) Rasúlon kí Taqarrurí. (2) Buzurgon kí Nárázi. (3) Bádsháhat kí Tamsílen. (4) Mukhálifon ká Zor. (5) Patrus ká iqrár.	I. Us ká shágirdon ko tasallí dená, 16 : 21—20. II. Us ká qaum se mardúd hona, 21—23. (1) Shábána dáwá. (2) Buzurgon kí mukhálifat. (3) Akhíri malámaten. (4) Gosba-nishíni. III Rniyat ko ágáhi dená, 24 : 25. (1) Shágirdon ke suwál. (2) Yisú ke jawáb. IV. Kaffára aur Galba, 26—28. (1) Baitaniya ká Khána. (2) Id i Fasah. (3) Asha i Rabbáni. (4) Bág i Gatsamani. (5) Kalvari. (6) Qabr se jí uthná. (7) Raiyat ká Farz.
III. Yisú ká Jahannam ke sáth <i>iláqa</i>, 4 : 1-11. (1) Barí Ázmáish. (2) Kámil fath.		

Us kí Taqdís, 1 : 1—13.	Us kí Khidmat, 1 : 4—8 : 30.	Us ká Kaffára.
<i>I. Yúhanná áyá, 1 : 1—8.</i> (1) Peshingoí ke ba-mújib, 1 : 1—3. (2) Manádí kartá húá, 1 : 4—8.	<i>I. Galíl men kám o kalám, 1 : 14—3 : 12.</i> (1) Galíl men kám. Nápák rúhen. Bímárián. Gunáhon kí muáfí. (2) Galíl men kalám. Gunáhon kí muáfí. Sabt. Roza. <i>II. Kám o kalám aur Rasúlon kí buláhat, 3 : 13—6 : 6.</i> (1) Rasúlon kí Taqarrurí. Apne pás rakhná. Daure par bhejná. (2) Rishtadáron kí Narází. (3) Kám o kalám men lagátar rahná. Bádsháhat kí talímát. Badrúhon ko dántná. Bímárión ko dántná. Maut par Galba. <i>III. Bahut jagahon men kám o kalám, 6 : 7—8 : 30.</i> (1) Kám. Bhír ko khiáná. Andhí ko rokná. Badrúh ko níkalná. Bímárión ko shifá dená. (2) Kalám. Rasúlon ko síkháná. Farísíon se bahs.	<i>I. Kaffüre kí Peshdastí. Qaisariya, 8 : 31—10.</i> (1) Shágirdon ko Talím. (2) Logon ko madad. (3) Mukháliton ko jawáb. <i>II. Kaffüre kí Taiyáriyá, 11—14 : 42.</i> (1) Shágirdon ko síkháná. (2) Asha i Rabbání. (3) Bhíron kí sargarmí. (4) Bhíron ko dhamkián. <i>III. Kaffüre kí Tamámí, 14 : 43—16 : 20.</i> (1) Pakarnewálá. (2) Shágird. Inkar karen. Chhorkar bhágen. (3) Bhíren. Káhinon ko mántín. Khún ke liye chillátín. (4) Dushman. Use qatl karte. Use dafnáte. (5) Maut par galba. Qabr se jí uthná. Kám ko supurd karná. Ásmán par chapná.
<i>II. Yisú áyá, 1 : 9—13.</i> (1) Baptisma liyá. (2) Ázmáyá gayá.		

LUQA KT INJIL MEN MASIH KA MUKASHAFA.

Khudâvand Yisú Masih kâmil insân hai.

Insân, 1—3.	Insân kâmil huâ, 4—9 : 36.	Kâmil kartâ hai, 9 : 37—24
<i>I. Paidâish, 1—2 : 30.</i> (1) Asmân se khabaren. (2) Do mâen. (3) Do larke. <i>II. Yisú kâ bachpan aur jawânî, 2 : 40—52.</i> (1) Barhtî. (2) Barqarârî. (3) Taraqqî.	<i>I. Shaitân kî âzmâish, 4 : 1—14.</i> (1) Âzmâish kâ mansûba. (2) Âzmâish kî koshishen. (3) Shaitân kî nâ kâmyâbî. <i>II. Insân ko sikhlânâ, 4 : 15</i> 9 : 27. (1) Yisú kâ bashârat denâ. (2) Rasûlon ko bulânâ. (3) Pairawî ke qawânîn. <i>III. Yisú kî sûrat kî tabdîlî,</i> 9 : 28—36. (1) Asmânî sûrat kâ izbâr. (2) Asmânî suhbat. (3) Asmânî gawâhî.	<i>I. Tashbihnumâ mujîza,</i> 9 : 37—45. <i>II Islâhî Nashateyn, 9 : 46—24</i> (1) Shâgirdon ko. (2) Sharâ ke Ulamâ ko. (3) Martha ko. (4) Farisîon ko. (5) Aurat ko. (6) Bhîron ko. <i>III Sikhânâ, 14—22 : 46.</i> (1) Farisîon ko. (2) Shâgirdon ko. (3) Tamsîlon ke zariye. (4) Sardâr ko. (5) Zakkâi ko. (6) Bhîron ko. <i>Id i Fasah.</i> Ashâ i Rabbânî Bâg i Gutsamanî. <i>IV. Koffîre kâ kâim, 22 : 47—24</i> (1) Girshtâr ki yâ jânâ. (2) Muqaddama. (3) Salîb. (4) Qabr. (5) Jî uthnâ. (6) Asmân par chahûnâ.

Abad se leke, 1 : 1—18.	Khudā.	Abad tak, 20—21.
<i>I. Kalima, 1 : 1—14.</i> (1) Abadī honā (2) Zamāna mansūb honā (3) Ibtidāī paidāish ke sāth ilāqa. (4) Naī paidāish ke sāth. <i>II Do Gawāh, 1 : 15—17</i> (1) Yuhannā Nabī (2) Yuhannā Rasūl <i>III. Mukāshafa, 1 : 18.</i>	<i>I. Insān par zahīr honā,</i> 1 : 19—12. (1) Taiyārī ke nishān 1 : 19— 4 : 42. Peshrau. Shāgird. Kavā. Haikal. Naī Paidāish. Do Gawāh. Shifā. Samarī. (2) Tīn Ilāhī Zubūr, 4 : 43—10 (1) Zindagī, (a) Denā, (b) Sam- bhānā, (c) Asūda karnā. (3) Nūr, (a) Honā (b) Baqsh- nā (4) Muhabbat. (5) Zubūr dohrānā. (a) Zindagī. (b) Nūr. <i>II. Apne logon par zahīr honā,</i> 13—17. (1) Apnī bābat talīm (2) Rūh ko bhejnā (3) Rāstbazon ke sāth yagāna- gat. (4) Sifārshī Duā. <i>III. Salīb ke zarfē se zahīr honā,</i> 18, 19. (1) Gunāh kā bojh utārnā (a) Yahūdāh kī shararat (b) Doston kī be himmatī (c) Patrus kā inkār (d) Buzurgon kā chillānā (e) Mujrim thabarnā. (2) Akolā hī sahnā. (3) Doston se dafnāyā jānā.	<i>I. Shāgird.</i> (1) Shakhshī mulāqāt. (a) Mariyam. (b) Patrus o Yuhannā (c) Thūmā. (2) Rasūlon kī majlis. (3) Thūmā kā shakk. (4) Sāt Māhīgīr. <i>II. Khudā-insān</i> (1) .. Mujhe mat chhū.” (2) Darwāza band thā. (3) Zakhmion ke nishān. (4) .. Tumbhārī salāmātī ho.” (5) .. Mujhe chhū.” (6) Patrus kī babālī.

ĶĀĻSIYĀ KĀ TARĀQQĪ PANĀ AUR ĢAWĀHĪ DENĀ.

Aqmāl ki Kitāb.

(137)

Dibājā.	Kālisīyā kī Tarāqqī, 2 : 1—4.	Kālisīyā kī Ģawāhī, 1 : 5—28.
<i>I. Wuhī Masīh :—</i> (1) Bādshāhat kī Taiyārī kartā. (2) Khidmat rasūlon ke wasīle se kartā. (3) Jāhān men qudrat zāhir kartā. (4) Ilāhī qudrat kā zāhir hūa.	<i>I. Shāgird.</i> (1) Ek shahr men. (2) Ek dū're se judā. (3) Apne Khudāwand se judā. <i>II. Shāgirdon kā kālisīyā men jorā jānā</i> (1) Rūh ul Quds. (a) Andhī kī mānind. (b) Ag kī mānind. (2) Kālisīyā. (a) Masīh men paivasta. (b) Apas kī yagānagat. (c) Masīh men sab ek hain (3) Masīh. (a) Rūh men zāhir. (b) Kālisīyā men zāhir. (c) Jāhān men zāhir.	<i>I. Yarusalam men Ģawāhī.</i> (1) Pahlī tā'ir, 2 : 5—13. (2) Pahlī waz, 2 : 14—47. (3) Pahlī mukhālifāt, 3—4 : 31. (4) Pahlī milkiyat i āmm, 4 : 32—37. (5) Pahlī sazā, 5 : 1—16. (6) Pahlī izārusānī, 5 : 17—42. (7) Pahlī intizām, 6 : 1—7. (8) Pahlī shahīd, 6 : 8—7. <i>II. Yuhūdīyā aur Sāmariyā. men Ģawāhī.</i> (1) Ģawābon kā intishār, 8 : 1—14. (2) Sāmariyā, 8 : 5—25. <i>III. Zamin kī intihā tak.</i> (1) Afrikā kī taraf, 8 : 26—40. (1) Asiya kī taraf 9—16 : 5. (a) Ģawāh milā, 9. Patrus aur ġair-qāumen, 10. Kālisīyā kā phirnā, 11. (b) Ģawāh kī toqarrurī, 13 : 1—4 (c) Ģawāh ko bhejūā 13 : 5. Pātus kā pahlā daurā, 15 : 35. (3) Asiya kī taraf, 16 : 6—28. (a) Rūh kī rahnumā, 16 : 1—10. (b) Yūrap men Ģawāhī. 16 : 11—18 : 28. (c) Asiya ko laṭṭnā (d) Yarusalam men tasdīq (e) Rūm kī taraf safar. (f) Rūm men Ģawāhī.

KHUTUT MEN KHUDAWAND YISU KA MUKASHAFA.

Rómion ko, Masih ká Naját i Iláhi honá.

Qurintion ko, I aur II, Masih ká Kalisiyá ke wasíle se kám karná.

Galation ko, Masih ká Rihá-dihinda honá.

Afasion ko, Masih ká Kalisiyá men Niamaton ká Sotá honá.

Fillippion ko, Masih ká Khushí ká Sotá honá.

Qulussion ko, Masih men Kalisiyá rúhání bharpúri patí.

Tassalúníqion ko, I aur II, Masih ká khúbíán, aur dúsrí ámad.

Timtáus ko, I aur II, Masih ká ek khádim.

Titus ko, Masih ká ek khádim.

Filemún ko, Masih ká áqá aur gulám ke sáth iláqa

Ibránion ko, Masih ke wasíle se shariát ká púra honá.

Yaqúb ká, Masih nek aamál ká Bání hai.

Patrus ká, I aur II, Masih ká apne logon ká quwat honá.

Yuhanná ká I, II, aur III, Masih ke zaríe se Qurbat i Iláhi ká honá.

Yahúdáh ká, Masih ká apne logon ko kámil karnewálá honá.

II.

TATIMMA.

MASIH KE MU'AJIZON KA KHULASA.

(B. E. Nicholls ká tasníf se).

Masih ke mu'ajizon par gaur karne se us ká khássiyaaton ká nisbat bahut kuchh daryáft kiyá játá hai.

1. *Masíh mard i duá thá.*

Jab us ne Lazar ko zinda kiyá, tab pahle duá kí, Yúh. 11 : 41. Jab us ne páneh hazár ádmíon ko roti khilái, tab shukr karke khilái, Yúh. 6 : 11. Us kí karámát, mihrbání aur rahmat kí karámát thín, aur in ke karne men bahut waqt sarf hotá thá, lekin in ke sabab duá bandagí karne se ruká na rahtá thá, Marq. 1 : 34, 35. Bilkull shám ko bahut se maríz us pás láye játe, aur wuh sabhon ko changá kartá ; taubhí is se thakáhat na mákar subh ko din nikalne se bahut pahle duá ke wáste uṭhtá hai !

2. *Wuh Báp kí marzí ká bilkull Tábidár thá.*

Jab tak tís baras kí umr ká na húá, ek bhí muajiza nahín dikháyá ; aur us ke bad bhí hargiz apní taklíf ke rafa karne ke liye qudrat ká kám na kiyá. Jab do ek dafa apní zindagí bacháne ke liye kuchh kiyá, maslan jab Id i khiyám men bhír ke sáth na gayá, Yúh. 7 : 1-6 ; yá jab pathráo karne-wálon ke háth se chhút gayá, Yúh. 8 : 59, aur jab pahár kí choṭí par gáib ho gayá, Lúqá 4 : 30, tab sirf apní khidmat ke púra karne ke liház se kiyá ; us kí nigáh hamesha apne bhári kám par rahtí thí, Matí 16 : 21 ; 20 : 19. Wuh sirf us waqt muajiza kartá thá, jab us se Khudá ká jálál záhir kiyá játá thá ; na aur kisi waqt cháhe niháyat bhúkhá howe, Matí 4 : 2 ; cháhe salíb par bahut dard sahe, cháhe bág i Gatsamaní men bahut pashemán howe, kuchh bhí apne áram ke wáste na kartá. Hán áp hí kahtá thá, ki agar main mángún to Báp "firishton ke bárah túman se ziyáda mere pás abhí maujúd kar degá," Matí 26 : 53 ; taubhí us ne na mángá. Jab

Mariyam aur Marthá apne bháí ke sabab ranj kártí thín, to un pás jáne ke liye zarúr cháhtá thá, magar na gayá, Yúh. 11 : 6 ; yane hamen sikhátá hai, ki doston ko tasallí देने की banisbat K̤hudá ká jalál záhir karná barí bát hai, Yúh. 11 : 4.

3. *Masíh ne kī karne men barí sargarmí dikhátá thá.*

Us kí taríf yih thí, ki “Wuh bhalái kartá, aur un sab ko jo Iblís ke háth se zulm utháthe the shifá detá phirá,” Aam. 10 : 38, us ká dastúr yih thá, ki mauqa kí talásh kare, Mat. 4 : 23. Wuh un pás bhí játá thá, jo use dhúndhte na the. Sháyad Bait Hasda ká bímár shakhs us ká nám tak na jántá thá, Yúh. 5 : 6. Jab kisi par fazl dikháyá cháhtá thá, to logon kí náshukrí se, yá thaṭhá márne se us rahm ke kám ko chhortá na thá. Yáir ke ghar men log us par hanste the, taubhí us ne us kí laríki ko zinda kiyá, Marq. 5 : 40. Bhír ke logon ne Yaráhú ke andhon ko dántá, magar Yisú ne unhen bínái dí, Matí 20 : 31. Jab qátillon se bhág játá thá, tab ṭaharke ek janam ke andhe ko us ne ánkhen dí, Yúh. 8 : 59 ; 9 : 1. Ek dafa Farísí us ke qatl ke darpai the, aur wuh un ke pás se rawána húa, magar játe waqt “bahut se log us ke píchhe ho liye, aur us ne sab ko achehhá kar diyá,” Matí 12 : 14, 15. Jab us ká jism thaká bhí húa, aur shágirdon ko sáth lekar sustáne ke liye wíran jagah men ohalá gayá thá, aur bahut log un ke píchhe daure gaye, tab Masíh khafa na húa balki der tak unhen sikhátá rahá, aur jab wuh bhúkhe hue, unhen rotí khilái, Marq. 6 : 31-44.

4. *Musibatzaadon ke sáth Masíh kí barí hamdardí thí.*

Paṛosí kí taklifēn us ke dil par barí tásir kartí thín. Wuh ronewálon ke sáth rotá thá, aur khushí karnewálon ke sáth shádmānī kartá thá. Wuh Marthá aur Mariyam ke sáth rotá thá, Yúh. 11 : 35. Maḥlúj se us ne kahá, " Beṭá, khátir-jamā rakh;" aur bímār aurat se kahá, " Beṭí khátir jamā rakh," Matí 9 : 2 ; 22. Jab us ne koṛhí ko sáf kiyá, to háth barhakar use chhúá, agarchi yih rasmi nápakí mání játí thí, Matí 8 : 3. Jab us ne Náin ke jawán ko zinda kiyá, tab use apne pás na rakhá, balki má ke ranj par rahm karke use má ko sompá, Lúqá 7 : 15. Rúmí súbadár inkár karke kahtá thá, ki " main is láiq nahín hún ki tú merí chhat ke niche áwe;" magar Yisú ne jawáb diyá, ki " Main ákar use achchhá kar dúngá," Matí 8 : 5-8. Is Yahúdí kí us Rúmí ke sáth kaisí hamdardí thí !

5. *Masíh kí ulfat kaisí álamgír thí !*

Qadím se Kanaání log Yahúdion ke dushman samjhe játe the, lekin Masíh ne Kanaání aurat kí laṛkí ko changá kiyá, Matí 15 : 22. Sámarí logon kí hiqárat kí játí thí, lekin Yisú ne ek Sámarí koṛhí ko sáf kiyá, aur un men se bahutog ko ímán bakhshá, Lúqá 17 : 16 ; Yúh. 4 : 41. Galílion ke dabáne ke wáste Rúmí sipáhi Kafarnahúm men rakhe gaye the, taubhí Yisú ne un ke súbadár ke naukar ko shifá dí, Lúqá 7 : 3. Wuh aison ko changá kartá thá, jin ke dilon men us kí taraf shukrguzarí na thí, Lúqá 17 : 12, 18. Hán, un par bhí jo us waqt zulm karte the, rahm kartá há ; maslan Malkhus par, Lúqá 22 : 51.

6 *Masīh ke muajizon men peshbīni aur dānāi thī.*

Dekho, samundar par us ne kaisi hoshiyāri ke sāth Patrus se sulūk kiyā ! Patrus ke dil men us waqt muhabbat josh mārī thī, pas Yisū ne use tāqat di ki paidal chale; lekin hamesha us ko yih khatrā hotā thā, ki apnī tāqat par phūle, obunānchi thorī der bad use dūbne diyā, Matī 14 : 29 ; Lúqā 22 : 33. Jab us ne hazāron ko roṭī khilāi tab bad ko hukm diyā, ki “Bache hūe tukron ko jama karo,” Yúh. 6 : 12. Jab Girāsenī admī se bad rūhen nikālī gāin, tab us shakhs ne Yisū ke sāth chalne kī darkhwast kī, magar Yisū ne jawāb diyā, ki “Apne logon ke pās apne ghar jā, aur unhen khabar de, ki Khudāwand ne tere liye kaise bare kām kiye,” Marq. 5 : 19. Yād rahe, ki wahān ke log minnat karte the, ki “Hamāri sarhadd se chalā jā.” Hān Yisū to chalā gayā, magar Khudā ke fazl kā nishān un ke bīch rahā. Bahut karāmāt karne men Masīh ne logon ko kam o besh shāmil kar liyā. Jab us ne Lāzar ko qabr se zinda nikālā tab un kapron kī nisbat jin se liptā thā, shāgirdon se kahā, “Use kholkar jāne do,” Yúh. 11 : 44. Jab us ne machhlion ke pakre jāne kā muajiza kiyā, tab nāowālon ko hukm diyā, ki “Gahre men le chal, aur tum shikār ke liye apne jāl dālo,” Lúqā 5 : 4. Sukhe hāthwāle se Yisū ne kahā, ki “Apnā hāth barhā,” aur jyūn us ne hukm mānā, tyūn hāth men tāqat āi, Matī 12 : 11. Jab us ne hazāron ko roṭī khilāi, tab yih roṭī shāgirdon ke hāth se bāntī gayī, Matī 14 : 19. Jab us ne das korhion par rahm kiyā, tab hukm diyā, “Jāo, apne taīn kāhinon ko dikhāo. Aur aisā hūā, ki wuh jāte jāte

pák sáf ho gaye," Lúqá 17 : 14. In misálon se ham dekhte hain, ki wuh muajizáná qudrat sirf us waqt istiamál men láta thá, jab us ki hájat nazar áti thí. Us ne ap Lazar ko zindagi baqshí, magar qabr ke patthar ko khud nahín dhalkáya. Wuh maqdúr bhar Púlus ke qánún ke bamújib logon ko thokar khiláne se bachátá thá, Róm. 12 : 18. Ghar ka Betá hoke use zarúr na thá, ki Haikal ka mahsúl adá kare, lekin is khyál se ki koí burá na máne us ne use adá kiyá, Matí 17 : 27. Marte waqt us ne muajiza se apní má ki parwarish na kí, balki bihtar tadbír nikáli. Jahán log apní beímání men bahut zidd karte the, tahán Yisú ne sochá, ki apne motí súaron ke áge dálná achchhá nahín hai, Matí 7 : 6. Jab Farísí us se ziyáda nishán cháhte the, us ne na diyá, Marq. 8 : 11. Jab Baitsaidáwále us kí minnat karte the, ki ek andhe ko chhúe, tab us ne shahr men nahín, balki báhar le jáke bínái dí, Marq. 8 : 23 ; yih kyúnkar húa ? Is liye ki Baitsaidá men bahut sí karámát dikhái gayi thín, Matí 11 : 21. Wuh apne shahr Násarát men koí muajiza kyún nahín dikhátá thá ? Is liye ki un ko bihtar dalíl dí gayi thí, yane is bát men ki Yisú bahut barason tak rástí aur pákízagí ke sáth rahá thá. Jab apní khidmat ke shurú men wuh Yarúsalam men khidmat kartá thá, tab karámát kam dikhái gayín. Jab ham dekhte hain, ki Lazar ke zinda karne se kaisí harakat húi, to sáf zahir hai, ki yih kaisí hoshiyári kí bát thí, Yúh. 1 : 47. Jab tak naját ka sára kám purá na kiyá gayá, tab tak us ka maujúd rahná zarúr thá.

TATIMMA III.**TAURET KA MUḲHTASAR TAMHIDT BAYAN.**

I Tauret men pānch kitāben hain, jin men ham insān kī Tawārīkh kā, aur khāsskar insān ke bīch men Khudā kī bādshāhat ke qāim kiye jāne kā shurū dekhte hain. Bayān to albatta bahut hī muḲhtasar hai; taubhī ishāratān bahut sī bhāri bāton kā zikr miltā hai. Paidāish sab se pahli kitāb hai; kyūnki ham us men dunyā aur us ke bāshindon kā shurū dekhte hain. Tīn kitāben, yāne Khurūj, Ahbār aur Gintī men, Barguzida Qaum, yāne Isrāel ke bāre men Khudā ke chun lene, aur tarbiyat dene, aur taiyār karne kā bayān pāyā jātā hai; yāne kī wuh sārī dunyā ke fāide ke wāste barakaton kā wasīla ṭhahre. Istisna nazar i sání kī kitāb hai, jis men Isrāel kī sarguzasht Abirām ke waqt se leke, Isrāel ke mulk i maūd ke kināre par pahunchne tak kā bayān duhrāyā jātā hai, tāki zāhir ho. kī Khudā ne apnī barī rahmat se is ek qaum ko dunyā kī bāqī qaumon se alāhida kiyā hai.

II. *Paidāish bunyādī kitāb hai*; us men ham dekhte hain, kī sachche mazhab kī bunyād dunyā men kis tarah dālī gayī. Us men bayān hai, kī dunyā, aur us ke insān o haiwān kis tarah nestī se hast hue. Mazhab i Ilāhī kī zarūrat ham Ādam kī Āzmāish, aur us ke Girne, aur us kī aulād kī Bargashtagī men dekhte hain. Us men yih bāt nazar ātī hai, kī agarchi Ādam kī aulād nihāyat sharīr o nāpāk ho gayī, yahān tak kī Tūfān bhejkar us zamāne ke logon ko zamīn se dūr o dafa karnā parā; taubhī us bhāri tārīkī ke bīch Khudā ke Fazl kā Sitārā, kuchh na kuchh

roshní detá rahtá thá : aurat kí nasl ká wada diyá gayá : Hanúk zinda uṭháya gayá : Núh ká gharána Tufán kí halakat se bacháya gayá. Abirám ek butparast qaum men se buláya gayá : us ke sáth ek mubáarak Ahd bāndhá gayá, jis se tamám jahán ko fáida pahunchegá. Chunānchi ham Paidáish kí kitáb men tīn bháří bunyádí mazámín páte hain. (a) Dunyá ká shurú. (b) Gunáh ke phailne ká shurú. (c) Naját ke kám ká shurú.

III. Tauret kí tīn Darmiyání Kitáben, yane Khurúj, Ahbár aur Gintí, ápas men bahut iláqa rakhtí hain. Yih goyá tīn bahinen hain. In men yih bát zāhir kí jātí hai ki Khudá kis tarah, aur kin wasilon se, ek kháss qaum ko apne matlab ke mutábíq paidá kartá thá. Phir in tīnon men mazhab i Iláhí ká shurú, jaisá ki wuh ilhám se insán ke fáida ke liye zāhir kiyá gayá, dunyá men kaisá húa ; aur un men ánewále Naját-Dihinda ká ishára, ki wuh apne logon ke liye Nabí, Káhin, aur Bádsháh ke uḥdon ko rakhegá, kiyá jātá hai.

IV. *Khurúj kí kitáb ká mazmún.*

Khurúj men yih bháří talím, ki Khudá sab qaumon ká Kháliq o Málik hai, aur púrí tarah se sab logon ke ján o mál par ikhtiyár rakhtá hai, sikhlái jātí hai. Us ne aur sab qaumon ke díní ustád banáne ke wáste ek qaum ko barguzída kiyá, aur kháss tarah se us kí rahnumái kí. Kyá is ek qaum kí nek tarbiyat par tamám jahán kí bihtarí mauqúf hai ? Is qaum ke báis qadím mulk i Misr par bháří bháří áfaten bhejí gaín. Koh i Síná par is barguzída qaum ko Shariát i Iláhí barí sanjidagí kí hálát

men bakhshí gayí. Yih Shari'at Isráel kí ustád thí. Har tarah se bayábán men Isráel kí nek tarbiyat kí jātí thí. Us ke sáth K̲hudá ne ek k̲háss ahd bāndhá : K̲haima banwāne, aur us ke úpar nūr ká bādál rahne se, logon ko yih talím dí jātí thí, kí Yahowáh insán ke bích men sukúnat karne enāhtá hai. Jab kí us ne bár bár Músá kí sífārish ko sunkar logon ke bhárí bhárí qusúron ko muáf kiyá, tab un ko yih talím síkháí gayí, kí ek Darmiyání kí sífārish bahut kám átí hai. Jab kí Músá ke díl men is bát ká bará shauq paidá húa, kí Kásh main K̲hudá ke jalál ko dekhún ! Tab K̲hudá ne barí mihrbání se is bát ko us par zābir kiyá, kí insán par fazl dikhāne men merá jalál zāhir kiyá jātá hai. Farmáyá, “ K̲hudāwand, K̲hudāwand K̲hudá, rahím aur mihrbán, qahr men dhímá, Rabb ul faiz o wafá,” 34 : 6. Yih taríf Yúhanná ko pasand áyí, aur us ne apní Injíl men is ká ishára kiyá ab us ne Masíh kí nisbat kahá, kí wuh “fazl aur rástí se bharpúr hokar, hamáre darmiyán rahá, aur ham ne us ká aisá jalál dekhá, jaise Bap ke eklaute ká jalál,” Yúh. 1 : 14. Músá ko ijázat dí gayí thí, kí us ánewále fazl par nigáh kare, aur us ká munh aisá núrání ho gayá, kí us ke chihre par niqáb dálná pará, kyúnki log us pás áne se darte the, 34 : 30. Chunānehi K̲hurúj kí Kitáb ke sáre bayánát men ham apne haqíqí Nabí, yāne Masíh kí alámat dekhte hain, jo K̲hudá kí marzí insán par zāhir kartá hai.

V. *Ahbār kí Kitáb ke mazmún.*

Is kitáb men is k̲háss bát kí k̲habar dí jātí hai, kí dindār Isráelí kistarāh se K̲hudá ke pás dakhl pá sakte hain ;

yāne un nazron aur qurbānion ke zariye se, jinhen Khudā ne is bāt ke waste muqarrar kiya. Is kitāb men Khaime ke hadyon aur kaffaron kā bayān hai, aur un sāre rasūmāt kā, jo Khudā ke kāmīl kaffāre, yāne Masīh i maslūb kā ishāra kartī thīn. Ham dekhte hain, ki pāñch qism kī qurbāniān Khaime men guzrānī jāti thīn. (a) Sokhtanī qurbāniān, jin se yih bāt sikhāi jāti thī, ki munāsib hai, ki ham apne taīn Khudā kī ibādat ke liye makhsūs karen. (b) Nazr kī qurbāniān yih sikhāti thīn, ki Khudā kī sab barakaten aur niāmaton ke badle men us kī shukrguzārī aur hamd o sitāish karnī zarūr hai. (c) Salāmatī kī qurbāniān yih sikhāti thīn, ki qurbānion kā phal yih honā chāhiye, ki gunahgār Khudā ke sāth mel hāsīl kare, aur apne āsmānī Bāp kī qurbat se chain o āram pāe. (d) Khatā kī qurbāniān yih sikhāti thīn, ki wah jo Shariāt ko udūl kartā hai, mujrim thahartā, aur bagair kaffāra apne jurm kī muqarrarī sazā se chhūt nahīn saktā. (e) Taqsīr kī qurbānī kuchh khatā kī qurbānī kī sī hotī thī, aur us se yih bāt sikhāi jāti thī, ki insān badī kā gulām ban jātā hai ; pas use chhurāne ke liye use fidyā denā partā hai. Ham dekhte hain, ki aksar zabīhe jin kā zikr is kitāb men kiya gaya hai, khūn ke zabīhe hain. Muqarrar thā ki qism qism ke jānwar insān kī jān ke badle men diye jāen. Is men ham is bhārī talīm ko dekhte hain, ki “ Bagair lahū bahāe muāfi nahīn hotī,” Ibr. 9 : 22. Is bāt kā khāss ishāra Bare Kaffāre ke Din kī rasmon men pāyā jātā thā, kyūnki jab Darmiyānī lahū leke Quds ul Aqdās men dākhl ho chukā thā, tab qaum kī khatāon kī muāfi ho saktī thī.

VI. Ahbār ke ākhiri bābon men ek aur bhāri talīm sikhāi jāti hai, yane yih, ki un ko, jo Kḥudā ke pās daḥl pāte haiṇ, nek o pāk bannā farz hai. Kḥudā āp pāk hai, aur apne sāre parastāron men pākizagi chāhtā hai. Us ke bandon kī sārī chizon par yih likhnā farz hai, “ Quds Yahowāh ke liye.” Chunānchi is kitāb men kitnī nek nasīhaten dī jāti haiṇ, yane ki dīnī aur dunyāwī muāmilāt men kis tarah ki chal chalnā wajib hai ; yane gharāne ko mahfūz rakhne, aur Sabt ko mānne, aur ibādat karne, aur yādgārī kī idon ko mānne, aur Yūbal ke sāl men gulām aur zamīn ke chhurāne ke haqq men, kyā karnā chāhiye ? Is kitāb kā parhnā us shakhs ke liye mufid hogā, jo rāh i najāt kī talāsh kartā hai. Us kī talīmen bhāri aur gaur talab haiṇ. Maslan, apne taīn Kḥudā kī kḥidmat ke liye maḥsūs karne kī hājat : shukrguzārī kī hājat : gunāhon ke iqrār karne kī zarūrat : Kḥudā kī qurbat hāsīl karne ke fawāid : in se sáf ishāre milte haiṇ. Yih bhī zāhir hai, ki sirf wuhī gunahgār, jo Masīh ke kḥún par bharosa rakhtā, muāfi pā saktā hai. Ham yih talīm pāte haiṇ, ki sārī maḥlasī kī ummed Masīh ke kḥún bahāne par mauqūf hai, aur Kḥudā ke bandon kā yih farz hai, ki apne sāre dīnī aur dunyāwī kār o bār men pākizagi aur farmānbardārī se chalā karen. Chunānchi ham Ahbār kī kitāb ke wasīle se Kḥudā ke pās daḥl pāte haiṇ, aur hamārā haqīqī dar-miyānī Sardār Kāhin Masīh hai.

VII. *Gintī kī kitāb ke mazāmīn.*

Gintī kī kitāb kā khāss mazmūn yih hai, ki Kḥudā kī fauj Kḥudā hī kī rahnumāi se, us mulk kī taraf, jo use āge

se baḳbshá gayá, kúch kartí hai. Isráel us kí Barguzída qaum hai : yih qaum taiyár kí gayí hai. Kḥudá pás daḳhl páne kí ráh, aur haqíqí íbádat kí ráh, use síkháyí thí. Ab mulk i maúḍ meṇ wuh basne ko játí hai. Pahle fauj ká shumár kiyá gayá. Fauj ká har ek sipáhí jáná játá hai. Fauj ká sipahsálár Kḥudá hai. Wuh us ke sáth sáth chaltá hai aur us kí huzúrí ká yih nishán hai, kí ek jalálwálá bádál rát din lashkar ke úpar khará rahtá, aur din ko kálá sutún sá, aur rát ko ág ká shuála sá, díkbái detá thá. Chalte waqt is badal se rahnumái, rát ke waqt roshní, har waqt dushmanon se muháfizat, hásil hotí thí. Aur jahán kahín yih fauj játí, aur maqám kartí thí, wahán use yih síhchand barakat i Iláhí dí játí thí kí : (a) “ Kḥudáwand tujhe barakat baḳhshe, aur terí nigahbaní kare, yāne tujhe ḳhush-hálí baḳhshe, aur tujhe sab dushmanon aur áfaton se mahfúz rakhe : (b) Kḥudáwand apne chihre ká jalwa tujhe díkhae, aur tujh par raham kare,” yāne tujhe ziyáda ruhání wáqifiyat o samaj baḳhshe, aur apní rahmat o ulfat se tujhe qail kare. (c) Kḥudáwand ká chihra tujh par mutawajjih howe, aur tujhe salámatí baḳhshe ” yāne tujhe razámandí se qabúl kare, aur jaise dost dost ke sáth chaltá hai, wuh tere sáth chala kare. In barakaton par gaur karte hí, Masíh ke wāde, jo us ke bandon ko díye játe, yád áte hain. Wuh apnon kí rahnumái kartá hai. “ Us ká jhandá un ke úpar muhabbat hai.” Wuh un kí parwardigárí kartá hai, us ke fazl se wuh dánái o wáqifiyat meṇ barhte, aur mel o maqbúliyat o dostí se us ke sath chalá karte hain. Wuh unhen mahfúz rakhtá,

aur ásmání Kanaán men pahunchá detá hai. Pas is kitáb men Masih ká uhda, ki wuh hamará bádsháh hai, záhir kiya jata hai.

VII. Pas záhir hai, ki Tauret kí tén Darmiyání kitáben díní matlab se bharpúr hain; un se ham yih talím páte hain, ki Kḥudá sáre jahán ká kḥaliq o málík hai : wuh insán par niháyat rahim o karim hai : us ne ap hí batáyá hai, ki log kis wasíle se mere nazdik áwen, aur maqbúl thahren : wuh na sirf apne bandon kí rahnumái o muháfizat kartá, balki cháhta hai, ki wuh barábar ásmání áram kí taraf áge barhte jáen.

VIII. *Istisná kí kitáb ke mazámín.*

Yih nazar i sání kí kitáb hai. Ham goyá Qaum i Barguzída ká kuchh ahwál do-bára sunte hain, yane jab un ká buddhá sardár apní zindagí ke ákhirí dinon men Kḥudá kí barí mihrbání kí bábat unhen yád dilátá hai. Músá jantá hai, ki ab mere kúch karne ká waqt nazdik hai ; aur wuh marne se peshtar fáida i ámm ke wáste kuchh ákhirí nasíbat chhor dená cháhta thá. Yih nasíhaten is kitáb men mundarj hain. Yane us men Músá ke tén dars hain, jo Moáb ke maidán men sunáye gaye. Wuh unhen samjhátá hai, ki qadím zamáne men Kḥudá ne un ke bápádádon ke sáth kḥáss ahd bándhá thá : zamána ba zamána un ke sáth bare bare wáde kiye gaye : aur in wádon ke mutábíq barí barí mihrbáníán dikhái gayi thín. Wuh unhen samjhátá hai, ki Tum se bár bár hukm-udúlián huín, lekin taubhí. Yahowáh rahm karne se باز nahín áyá. Yahowáh ká fazl karne ká iráda hai, jis ke púra karne

men wuh tum ko sharákat baḡhsbne chahtá hai ; kyúnki tumháre bích men wuh us Bare Nabí ko barpá karegá, jis kí agar insán na sune, to halák hogá. Aur yih nasí-haten kin ko sunáyi gayín ? Yád rahe, ki yih log, jo Moáb ke maidán men Músá ke áge ikaṭṭhe húe, wuhí jamáat na thí, jis ke áge Koh i Síná ke pás shariát pahlí dafa sunái gayi thí. Chális baras ke arse men wuh jamáat mar miṭi thí. Ab un ke beṭe us ke sámhne hain. Bayábán men phirte waqt bahut qawánín ká kam zikr kiyá gayá thá. Bahut qánún yád na rahe hongé. Ab, jab nayí zamín ko ábád karná thá, baḡ naye qawánín ko sunána wájib thá. Chunánchi Tauret kí is picchhlí kitáb ká ek bhári mazmún yih hai, ki Yahowáh kí farmánbardári karne se barakat i Iláhi milti hai. Aglab hai, ki Yahúdí logon ká ḡhiyál thá, ki Bare Nabí kí peshingoí men ánewále Masíh ká zikr hai : aur is ḡhiyál ke kaí ek isháre Injíl men bhí milte hain, Yúh. 1 : 30, 31, 45 ; 6 : 14 ; 7 : 40. Aur Patrus aur Stafanus donon ne farmáyá, ki yih bát Yisú Násari men púri húi, Aam. 3 : 22 ; 7 : 37.

TATIMMA IV.

PULUS KE ḡHUTUT KA TAMHIDI BAYAN.

(*Kerr sáhib kí tasníf se.*)

Kitáb áp hí dawá karti hai, ki us ke terah ḡhutút Pulus kí tasníf hain, aur kalisiyá bhí is bát ko shurú se mánti ái hai Is men bahut log ek aur, yane ḡhatt Ibránion ko, joṛ dete hain, agarchi musannif ká kuchh zikr us men

pāyā nahīn jātā hai. Pūlus ke k̥hutūt aksar tīn hisson men taqsim kiye jāte hain :—

I. Pūlus ke pahle K̥hutūt, yāne I aur II Tassalūnīqion ko, Galation ko, I aur II Qurintion ko, aur Rūmion ko.

II. Asirī ke K̥hutūt yāne Qulussion ko, Filemūn ko, Afsion ko, Filippion ko.

III. Pāsbānī K̥hutūt, yāne I aur II Timtāús aur Tītus ke.

Yih terah k̥hatt in waqton aur jagahon men tasnīf hue.

<i>K̥hatt.</i>		<i>Likhne kī jagah.</i>	<i>San Iswī.</i>
I Tassalūnīqion	..	Qurintus	.. 52
II Tassalūnīqion	..	Qurintus	.. 53
Galation	..	Afasus	.. 57
I Qurintion	..	Afasus	.. 57
II Qurintion	..	Maqadūniyā	.. 57
Rūmion	..	Qurintus	.. 58
Qulussion	..	Rúm	.. 62
Filemūn	..	Rúm	.. 62
Afsion	..	Rúm	.. 62
Filippion	..	Rúm	.. 63
I Timtāús	..	Maqadūniyā	.. 64
Tītus	..	Afasus	.. 64
II Timtāús	..	Rúm	.. 66

Kyā Pūlus kī tasnīf ke aur bhī k̥hatt the ? Baz samajhte hain, ki Pūlus kā ek aur k̥hatt Qurintion ko thā. I Qur. 5 : 9. Agar waqāi thā to aglab hai, ki sirf usī waqt se matlab rakhtā thā, yāne wahān ke kisī k̥hāss qusūr

ke dāntne ke waste, aur na ki faida i āmm ke liye Bāz log sochte hain, ki Pūlus kā Kḥatt Láudiqíá ko kho gayá hai, magar hamári samajh men yih wuhí kḥatt hogá, jo ab Afsíon ke nám se mashhūr hai.

In ke ilhámí hone kí nisbat sirf yahán itná kahná káfi hai, ki Eusebíos in sab terah kḥutút ko apní “Be-shakk o shubhá” kitábon kí Fihrist men darj kartá hai. Marcion bidatí (130) tīn pásbání kḥutút ko qabúl nahín kartá hai, lekin aur dason ko ilhámí jántá thá. Murátorí Qánún, (170) kí fihrist men terah nám hain, lekin kḥatt Ibráníon kā zikr us men nahín hai. Phir Suriyání tarjuma men, aur Qadím Látíní tarjuma men Pūlus ke sab kḥutút páe játe hain.

Kḥatt Ibráníon kí nisbat beshakk bahut bahs húi hai, lekin yih bahs us ke ilhámí hone kí bábat nahín, balki us ke Pūlus kí tasníf hone kí bábat hai.

TAMÁM SHUD.